

Q'U B'A'NLA CHAJ CHUSB'ALTETZ U JESUUS ITZ'IB'A U TIO

Yol ti' u u' tza'

Aatz u u' tza', a' tz'ib'an ma'l q'u chusulib' va'l Tio utz, Levii ib'ii majte. Choktaj tu u u' tza' 9.9-13; 10.1-4. Jajol ja'mel alkavaarich u taq'on u vinaj tzi'; lochol tetz u ijlenal tu Roma ti' teesal puaj ti' q'u tetz aa tenamil tu Israeel. Tiira ixvamich q'u aanima tu q'u aa Israeel q'u'l ech aq'on ni'ane' va'l ni'an u Tio tzi'. Pek u Jesus sik'len. Ech taq'ka u taq'on ti' ixamb'u ti'. Kamal aa Galileiaich u Tio tzi'. Ech tiira a' ilon ab'in q'u kam k'atz u Jesus.

Aatz q'u kam itz'ib'a u Tio tza', tzi'tzoch chit talax i'ana. Nitalax' a' itz'ib'ale' aas ye'sajich tuch u mam ch'a'o tu u ya'b' 70 m.t.J. tixo'l q'u ya'b' 56 — 60. Ma'xoj 1,940 ya'b' cheel. Kajay q'ul iyol u Tio tza', a' tz'ib'alik tu yolb'al griego, k'uxh arameoich viyolb'al tu u titz'peb'al. Ye' ootzajib'e til atichku u Tio tzi' aas itz'ib'at u u' tza'.

Ye' maas ootzajimal kam tuul tz'ib'al u u' Tio tza'. Nitalaxe' a' itz'ib'ale' aas ye'sajich tuch u mam ch'a'o tu u ya'b' 70 m.t.J. tixo'l q'u ya'b' 56 — 60. Ma'xoj 1,940 ya'b' cheel. Kajay q'ul iyol u Tio tza', a' tz'ib'alik tu yolb'al griego, k'uxh arameoich viyolb'al tu u titz'peb'al. Ye' ootzajib'e til atichku u Tio tzi' aas itz'ib'at u u' tza'.

Nimna'l tu q'ul iyol u Tio tza', aas a' nitz'ib'av u u' tu q'u Israeel tza'. Echtzixe't kaana nital ti' u titz'peb'al u Jesus aas ab'il meero q'ul ik'uy imam. Vatzsaj nik'uche' aas nojchit itu'xh ixalam

u Abrahaam tuch' u Daviid. Nitale' ab'il q'ul ik'uy imam u Xhep. Sib' yol nital u u' Tio ti' q'u q'esal uq'ayb'al majte. Nik'uche' aas ye' nitx'ol tiq'ol u yolb'al Tiohx vatz q'u aanima.

Nipajik'uch u Tio tu u u' majte tza' aas a' viTx-aaom u Tiohx u Jesusus. A' va'l nichtal u Tiohx ko'xtene aas sauli. Nichok txumb'al u Tio kani'ch tok tivi' q'u Israeel kajayil si'ane' aas nojchit a' viTxaaom u Tiohx u Jesusus tan, ye't k'ulax tu q'u q'esala. Sib'al q'u yol b'axab'samich talax ti' u tuleb'al u Jesusus tzojpi va'l tootzajich q'u Israeel tu u o'tla mantaar.

Tiira titz'a u Tio b'a'nil kani'ch itz'ib'al vichusb'al u Jesusus si'ane'; ti' ichustu tu q'u Israeel kam b'anel tu viak' txumb'al u Jesusus iq'omal. Tan paarten vatz u o'tla mantaar. Echtzixe't o' tanul el tu q'ul iyol i'an ti' ichusax viQ'esalail u Tiohx va'l ul i'an u Jesusus. Aatz u b'axa, aya' va'l “Sermón del monte” chu te'l tu kastiya. Atil tu u 5.3–7.27. A' u mantaar tetz q'u aanima nitok ti' u Jesusus; kam itxumb'al samotxi'ane' niyolonka. Kam echa' i'an u Tiohx aas taq' mantaar tu u Moisees tu u Antiguo Testamento sinima q'ul itu'xh ixalam u Abrahaam, echat va'l i'an u Jesusus nital u Tio tza'. Taq' mantaar sinima q'u niman tetz tikuenta u ak'la txumb'al tetz u Tiohx.

Aatz u ka'b' tanul, aya' va'l nital u Tio tu u 10.5-42 kam va'l tal u Jesusus tu q'u chaj, aya' q'u q'esala xo'l q'u niman tetz u Jesusus q'u'l b'axa paxsan u b'a'nla chusb'al.

Aatz u toxva' tanul, aya' va'l tu u 13.3-52 nital unjolol chusb'al u Tio ti' viQ'esalail u Tiohx q'u'l tal u Jesusus. Chukchaj kam nik'am ti'.

Aatz tek u kaava' tanul yol itz'ib'a u Tio, aye'n tu u 18.3-25. Nichusun u Jesusus ti' u kuyb'al, ti' u je'saib'. Nitale' kam ech vitxumb'al q'u aanima si'ane' q'u'l nitok ti' viQ'esalail u Tiohx.

Ech tu tek u ya'teb'al tanul, aya' u 24.4–25.46, nital u Tio kam tal u Jesusus ti' vitzojpu viQ'esalail u Tiohx; aya' u ka'b' tuleb'al u Jesusus. Aatz q'u yol tzi', ni'xhik'ul tib' tuch' va'l tal u Xhan tu Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis). Yit' maanxho tere'n koj tul u Jesusus si'ane'. Su'li'an ijlenalil, tinujul chit si'ane'. Satoksa q'u qelol tu choob'al paav utz, sik'uch vib'a'nil tu q'u niman tetz. Echa' va'l nititz'a q'u Israeel. Nik'uche' niyolonka aas nojchit ijlenalil su'li'an u Jesusus xo'l q'u Israeel.

Log' k'uxh a' chit niyolonku u Tio ti' o' tanul q'ul ichusb'al u Jesusus, nital ka'va't majte. Aya' u mam tijle'm u Tiohx ul ik'uch u Jesusus tu q'u mamaj txaichil i'ana. Tan nojchit Tiohx atich k'atza. Utz a' u ijlenal tetz q'u Israeel tu u Tiohx, k'uxh ye't k'ulax tu q'ul iq'esala.

Nik'uch u Tio majte aas tiira tz'ejxinaj vitxumb'al utz, vichusb'al q'u q'esal aa uq'ayb'al xo'l q'u Israeel. Paarten talax q'u kam tetz u Tiohx nich'i'an tu q'u aanima.

Ta'ntiohx tu u Tiohx isik'le u Tio. Aya' ma'l u vinaj aa txumb'al atich iestuudio. Ech tiq'aq'al atil u u' tetz b'a'nla chusb'al “evangelio” quxe' cheel tza'.

*Q'U B'A'NLA CHAJ CHUSB'ALTETZ U JESUUS
ITZ'IB'A U TIO*

Vib'ii q'ul ik'uy imam u Jesus, vitu'xh ixalam u Daviid

¹ A' u tachul ib'ii q'ul ik'uy imam u Jesucristo tza', vitu'xh ixalam u Daviid utz, vitu'xh ixalam u Abrahaam.*

² Unchee' aatz u Abrahaam, a' ik'aol atini u Isaac. Aatz u Isaac, a' ik'aol atini u Jacob.

Aatz u Jacob, a' ik'aol atini u Judaa tuch' tere'n q'u tatzik tuch' itza'q'.

³ Aatz u Judaa, a' initxa'a atin tuch' u Tamaar, u Fares tuch' u Zara.

Aatz u Fares, a' ik'aol atini u Esroom.

Aatz u Esroom, a' ik'aol atini u Araam.

⁴ Aatz u Araam, a' ik'aol atini u Aminadaab.

Aatz u Aminadaab, a' ik'aol atini u Nasoon.

Aatz u Nasoon, a' ik'aol atini u Salmoon.

⁵ Aatz u Salmoon, a' initxa'a atin tuch' u Rahaab, u Booz.

Aatz u Booz, a' initxa'a atin tuch' u Rut, u Obeed.

Aatz u Obeed, a' ik'aol atini u Isaii.

⁶ Aatz u Isaii, a' ik'aol atini u ijlenal Daviid.

Aatz u ijlenal Daviid, a' ik'aol atini u Salmoon, initxa'a tuch' u ixoj va'l tixojich u Urias.

* **1:1** Aatz u b'ii Jesus, a' toke' "chitol" chia. Utz aatz u yol Cristo utz, "viTxaaom u Tiohx va'l sauli", chia. Aya' va'l "Mesías" tu u yolb'al hebreo; oj "Cristo" tu u yolb'al griego. Utz "ungido", "escojido", "separado", oj "enviado" chu q'u tokeb'al tu kastiya. Choktaj u Samueel I 16.11-13. Aatz q'u k'uya mama nital tu U Tio 1.1-17 tza'. Nik'uch b'a'nil aas itu'xh ixalam Daviid u Jesus. Tiira ib'o'q'ol vatz q'u Israeel aas nitiq'o tachul q'ul ik'uy imam. Tan axhib'i va'lich motx ipaal tu mamaj tza'l, til ko'xh niiq'olik b'en tu preexhuil tu unjot q'u tenam. Utz nipaxi tib' q'u Israeel niyolonka. Utz nisotz sik'u'l ab'il ik'uy imam, ab'il titz'in tatzik niyolonka. Pek ni'an ech tzi' tan, a' isa' ye' sasotz sik'u'l. Ech nitiq'o tachul.

7 Unchee' aatz u Salomoon, a' ik'aol atini u Roboaam.

Aatz u Roboaam, a' ik'aol atini u Abias.

Aatz u Abias, a' ik'aol atini u Asa.

8 Aatz u Asa, a' ik'aol atini u Josafaat.

Aatz u Josafaat, a' ik'aol atini u Joraam.

Aatz u Joraam, a' ik'aol atini u Uzias.

9 Aatz u Uzias, a' ik'aol atini u Jotaam.

Aatz u Jotaam, a' ik'aol atini u Acaaz.

Aatz u Acaaz, a' ik'aol atini u Esequias.

10 Aatz u Esequias, a' ik'aol atini u Manasees.

Aatz u Manasees, a' ik'aol atini u Amoon.

Aatz u Amoon, a' ik'aol atini u Josias.

11 Aatz u Josias, a' ik'aol atini u Jeconias, tuch' tere'n itza'q'.

A' titz'pe' tikuenta u txaypichil b'en tu u tx'ava' Babiloonia.

12 Unchee' xamtich tek ti' u txaypichil b'en tu Babiloonia,

aatz u Jeconias, atin ik'aol; aya' u Salatieel.

Aatz u Salatieel, a' ik'aol atini u Zorobabeel.

13 Aatz u Zorobabeel, a' ik'aol atini u Abiuud.

Aatz u Abiuud, a' ik'aol atini u Eliaquiim.

Aatz u Eliaquiim, a' ik'aol atini u Azoor.

14 Aatz u Azoor, a' ik'aol atini u Sadooc.

Aatz u Sadooc, a' ik'aol atini u Aquuim.

Aatz u Aquuim, a' ik'aol atini u Eliuud.

15 Aatz u Eliuud, a' ik'aol atini u Eleazar.

Aatz u Eleazar, a' ik'aol atini u Mataan.

Aatz u Mataan, a' ik'aol atini u Jacob.

16 Aatz u Jacob, a' ik'aol atini u Xhep.

Aya' vivinaj u Li', u alan tetz u Jesus.

Aatz u Jesus, a' viTxaaom u Tiohx.

17 Unchee' ech 14 tanul q'u k'uya mama tzi', nixe'tk'asu'l ti' u Abrahaam utz, nu'lya'oj ti' u Daviid. Utz aatz nixe'tk'asu'l ti' u Daviid, ne'nya'oj tu u txaypichil b'en tu Babiloonia, 14 paj tanul.† Xe't paj k'asu'l ti' u txaypichil b'en tu Babiloonia utz, nu'lya'oj tu u titz'peb'al u Jesusus viTxaaom u Tioxh, 14 paje'.

U titz'peb'al u Jesusus

18 Unchee' ech u titz'pu u Jesucristo tza'. Aatz u Li', vinan u Jesusus, oknajich tek u Xhep ti'. Utz aatz ye'sajich motx ik'ultu tib', atin u Li' tu tiichajla yaab'il. Loq' titxumb'al u Tioxhla Espiiritu. 19 Ech aatz u Xhep, va'l si'chb'ens ivinaj tan, si'chtektaq'ka u Li' itxuma. Ye' na'l si'chi'ane'. Ye't ipaxsa el itziiul, majb'al tel iq'ii tan, jikomla vina-jich. 20 Tuul ech va'l ma'tich itxumta' si'ane', ye'k talche' chee ma'l u aanjel tetz u Tioxh tivatzik'. Utz tal te ech tza': —Xhep, itu'xh ixalam Daviid, ye' ko'xh ka'tziiunaxh ti' iiq'ot u Li' tzi' tan, aatz va'l atil k'atza, u Tioxhla Espiiritu veti'an itxumb'al ti'.

21 Ech si'itz'pu ma'l titz'in, xiak. Utz Jesusus vib'ii looksa tan, a' u Chitol tetz vitenam tu paav.— Texh te.‡

22 Utz i'an ko'nkoxh ok u kam tzi'. Pek a' tzojpi va'l tal u Tioxh titzi' u alol tetz viyolb'al aas tal ech tza':

23 —Aatz si'an ma'l u ixviak, tiira ixviak ye' tootzaj vinaj, sa'atin tu tiichajla yaab'il. Utz sachee

† 1:17 Choktaj u Croonicas II 36.14-21; u Jeremias 39.1-10; u Danieleel 1.1-7. ‡ 1:21 Aatz u b'ii Jesusus tu u yolb'al griego, a' toke' "chitol" chia. Utz Josuee u b'ii tu u yolb'al hebreo tzi'.

ma'l titz'in, xiak. Aatz ib'ii saoksali utz, Emanueel. Tiohx tu kuxo'l chu u tokeb'al.— Chia.§

²⁴ Ech aatz k'as u Xhep, i'an teku'en kam va'l tal u aanjel te utz, tiq'o tek u Li'. ²⁵ Loq' ye't ok k'atza. Itz'pu ko'xh u titz'in. Utz aatz itz'pi, Jesusus ib'ii toksa.

2

U topon unjolol aa txumb'alti' tilax u tal Jesusus

¹ Unchee' aatz itz'pu u Jesusus tu u tenam Beleen tikuenta Judea, a'ich ijlenal u Herodes. Utz motx opon tu Jerusaleen unjolol q'u aa txumb'al ti' q'u tx'umi'l. A' motx k'asku'l tikuenta aal tela'.* ² Utz motx ich'oti ech tza': —¿Ke'ch u tal nitxa' itz'pia, va'l si'an ijlenalil xo'l q'u Israeel tza'?† Tan vetqil ichee u tx'umi'l tikuenta aal tela', vixheenyail. Ech ul peche'ojo' siatz. Ul qoksa iq'ii.— Texhtu!‡

³ Ech ta'xh tab'i u yol u ijlenal Herodes, yakich ela'okoj taanima taq'o tuch' q'u aa Jerusaleen. ⁴ Unchee' ech isavsat kajay q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar

§ **1:23** Choktaj u Isaias 7.14-17. * **2:1** Aatz u Herodes va'l nital tza' tzi', a' tok tu ijlenalil tu u ya'b' 37 – 4 y.t.J. A'ich vitat va't u Herodes Aantipas va'l yatz'on u Khan, u b'anol vautiismo. † **2:2** Aatz u Yolb'al Tiohx tu kastiya utz, “judio” chu ti' vitenam u Tiohx. Pek a' nikutzakunsa u yol “q'u Israeel” tu u u' tza', ti' talax vitenam u Tiohx. Kam koj toke', pek ti' tan, aatz u yol “judio” vatz q'u aanima utz, yatz'ol; pek yit'e'ch koj. ‡ **2:2** Choktaj U Tio 16.1-4.

utz, ich'oti te til tenam si'itz'pik viTxaaom u Tioxh va'l su'uli. §

⁵ Ech alax te ech tza': —A' si'itz'pik tu u tenam Beleen tikuenta Judea tan, ech tz'ib'amalka tu u alol tetz u yolb'al Tioxh, aas tal ech tza':

⁶ «Aatz axh tenam Beleen tikuenta Judea, yit' ch'oo tere'n koj aalchu vatz tere'n q'u nimaj tenam tikuenta Judea tan, a' sacheek ma'l u q'esala takuenta, u iq'on ib'ey vuntenam Israeel.» Chia.—*
Texh tu u Herodes.

⁷ Unchee' aatz u Herodes, ijutzi isavsal q'u aa txumb'al ti' q'u tx'umi'l utz, ich'oti itzi' b'a'nil, ti' jatva'x tiempo xe't motx tiltu u tx'umi'l tzi'. ⁸ Ech tek ichaj b'en tu Beleen utz, tal te ech tza': —B'enojex utz, ch'otitaj inujul b'a'nil kam b'anel tu u tal nitxa' tzi'. Utz aatz lechab'a, letal ve tan, se'npeche'ojin siatz majte. Se'nvoksa iq'ii.—Texhtu'.

⁹ Unchee' ta'xh veet tab'il viyol u ijlenal tu q'u aa txumb'al ti' q'u tx'umi'l, motx tek b'eni. Utz b'axab' paj u tx'umi'l siatz va'l til tikuenta aal tela'. Anal txake' u tx'umi'l aas opon vi' u atib'al va'l atichku u tal nitxa'. ¹⁰ Ech tiira motx txuq'txun q'u aa txumb'al aas til itxake' u tx'umi'l. ¹¹ Ech motx oko'p tu u atib'al utz, til u tal nitxa'; a' imol u Li', vinan. Ech motx peche' ku' vatz u tal nitxa' utz, toksa iq'ii. Motx ijaj q'u iq'ob' tx'iib'al iq'ii utz, motx taq' oya te. Motx taq' ib'a'nla q'an ch'ich',

§ **2:4** Aatz u yol “viTxaaom u Tioxh” a' toke' “Mesías” tu u yolb'al hebreo utz, “Cristo” tu u yolb'al griego. * **2:6** Choktaj u Miqueas 5.2.

tuch' kaxhlaan pom utz, tuch' tx'umq'ixsab'al, mirra. ¹² Unchee' t'oyax tek q'u aa txumb'al tivatzik'. Alax te aas ye'k samotxpaal xe' u Herodes. Ech paarten tek b'ey motx tiq'o aas iq'aave'.

U tiq'ol b'en u Jesus tu Egipto

¹³ Unchee' aatz ma'tich motx iq'aave', chee ma'l u aanjel tivatzik' u Xhep; tal te ech tza': —¡Lakpen, b'an uuche'! Iq'o b'en u tal nitxa' tuch' vinan tzi' utz, jutzpen b'en tuch' tikuenta Egipto. Atinen tzi'. La'nalval see lak'asu'laxh tan, toj nal i'ane' aas sachokax u tal nitxa' tu u Herodes. Siyatz'e' sitxume'.— Texh u aanjel.

¹⁴ Ech k'as tek u Xhep tu u aq'b'al tzi'. Tiq'o b'en u tal nitxa' tuch' vinan utz, b'en tu Egipto. ¹⁵ Ech a' motx atinku latzi' kamnalich el u Herodes. Loq' itzojpu chit u yol va'l alich nal tu u Tiohx titzi' u alol tetz viyolb'al aas tal ech tza':

—Val ik'asu'l vunK'aol tu Egipto.— Chia.†

Viyatz'pu q'u talaj nitxa'tikuenta u Herodes

¹⁶ Unchee' aatz til u Herodes aas ma'tich ko'n tel iq'ii tu q'u aa txumb'al, xo'veb'al ilakp ivi' i'ana tan, ye't paal tal u yol te. Utz tal tek iyatz'ax kajay q'u talaj xiak q'u'l tu u tenam Beleen tuch' q'u'l naja'ch chaj u tenam, aya' q'u'l anal titz'e'a' ne'nya'oj tu q'u'l ka'l iya'b'. Tan a' b'enku ti' u tiempo va'l alax te tu q'u aa txumb'al. ¹⁷ Ech itzojpu u yol va'l alich tu u Jeremias, u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal ech tza':

¹⁸ —Techal tuch' q'eq'u'm tu u tx'ava' Ramaa.

† **2:15** Choktaj u Oseas 11.1.

Techal b'oj tuch juuju'lanchil tu oq'el utz,
va'l txumumla chaj yol nitalaxe'.

Va'l toq' q'ul itu'xh ixalam u Raqueel ti' q'u titz'in
utz,

ye' isa' samoxb'eli tan, motx yatz'ax q'u titz'in.—
Chia.‡

Viq'aavk'asu'l u Jesusu tu Egipto

¹⁹ Unchee' aatz ma'tich tek ikam u Herodes,
chee ma'l u aanjel tetz Tioxh tivatzik' u Xhep aas
atich tu Egipto. ²⁰ Utz tal te ech tza': —Kuxh tek
tikuenta vitx'ava' q'u Israeel. Iq'o b'en u tal nitxa'
tuch' vinan tan, kamyu q'u'l nichitz'an iyatz'ax u
tal nitxa' tzi'.— Texh u aanjel.

²¹ Ech telk'asu'l u Xhep tzi'. Tiq'o k'asu'l u tal
nitxa' tuch' vinan utz, ul tu u tx'ava' tikuenta q'u
Israeel. ²² Pek aatz u Xhep, ixo'va b'enchil tu Judea
tan, tab'i aas u Arquelao atich ok ijlenalil sivatzil u
Herodes vitat. Ech t'oyax tivatzik' tu u Tioxh. Utz
a' tek ik'ajvu b'en tikuenta Galilea. ²³ Ech tule' uli.
Utz ex jeje'oj tu u tenam Nazareet. Loq' itzojpu
chit u Yolb'al Tioxh, va'l alel nal tu q'u alol tetz u
yolb'al Tioxh aas:

—Aa Nazareet chaj te'le'.— Chia.§

‡ **2:18** Choktaj u Jeremias 31.15. § **2:23** Aatz nital aa Nazareet
u Tio ti' u Jesusu tza', a' tok'e' aas aa ja'jtze' u Jesusu, ti' tan, ib'ii
ja'jtze' u yol Nazareet tu u tiempo vatz q'u Israeel. Ye'kich aanima
tu u ja'jtze' tzi' aas atil talche'. Echtzixe't ye't inima q'u Israeel aas a'
sacheek viTxaom u Tioxh tzi'. Ech ti' nichko'nteesa iq'ii u Jesusu.
Choktaj u Isaias 11.1; u Salmos 22.6-8; U Xhan 1.45-46; 7.41-42.

3

Vipaxsat itziul u yolb'al Tioxhu Xhan, b'anol vautiismo

¹ Unchee' aatz i'an tu u tiempo tzi', ul u Xhan, u b'anol vautiismo utz, nichipaxsa talax u yolb'al Tioxh tu u tz'inlich tzaji tx'ava' tikuenta Judea. ² Nichtal ech tza': —K'axataj q'ul epaav tan, nina-jab' tul viQ'esalail u Tioxh tu Amlika tu kuxo'l.— Chia.* ³ Utz ti' u Xhan yolonku u Isaias, u alol tetz u yolb'al Tioxh, aas taltu ech tza':

—Saje' ivi' ma'l u vinaj tu yol tu u tz'inlich tzaji tx'ava'; satal ech tza': «Jikomtixsataj etx-umb'al vatz u kuB'aal Tioxh, echa' ijikomtixsal b'ey siatz seb'ane'.» Chaj.—
Texh u Isaias.†

⁴ Unchee' aatzich u toksa'm u Xhan tan, chemich xi'l camello. Utz tz'u'm u qitzb'al xe'aj tuul. A'ich techb'ub'al sak' tuch' ta'l kab'.‡ ⁵ Ech nichtopon q'u aa Jerusaleen k'atz u Xhan tuch' q'u aa tikuenta Judea utz, tuch' q'u'l jejlich tzi' u nima' Jordaen. ⁶ Utz nichmotxik'axa q'ul ipaav. Ech b'anax tek vautisaar tu u Xhan tu u nima' Jordaen.

* **3:2** Aatz u yol “viQ'esalail u Tioxh tu Amlika” chia, aya' u “Reino de Dios” oj “Reino de los cielos” chu tu kastiya. Aatz u yol “Amlika”, aas tu mayuuscula u b'axa “a”, a' nital u tatib'al u Tioxh. Pek aatz u yol “amlika” aas tu minuuscula u b'axa “a”, a' nital u jankin va'l qib'a. † **3:3** Choktaj u Isaias 40.3. ‡ **3:4** Aatz u yol sak' utz, “langosta” tu kastiya. Pek aatz u yol tu yolb'al griego tzi', va'l tz'ib'alik u Yolb'al Tioxh tib'axa utz, atil ka'va'l tokeb'al. Ib'iich unvatzul txikon echb'ub'al. Utz ib'iich untanul txokop majte; aya' u sak' sukuvatz. Ech ye' ootzajib'e ab'iste va'l nichtechb'u u Xhan te.

⁷ Unchee' til u Xhan aas antu opon q'u fariseo tuch' q'u saduceo. A' isa' sab'anax vautisaar majte. Ech tal tek te ech tza': —Tx'i'la chaj aanima, çab'il nichusunex te aas tu ko'xh veb'ant evautiismo setx'ol etel vatz vik'a'nal u Tiohx va'l tule'? ⁸ Pek k'uchtaj u b'a'nil, techlal aas nojchit vetek'axal q'ul epaav. Ech ex seb'ane' u tze' va'l tx'anel ivatzine'. ⁹ Utz ye' ko'xh etal ti' etaanima aas: «A' kutat u Abrahaam. Kam koj sab'anono'.» Chajkojex. ¡Tan nojchit nival sete aas ye' koj saveeti sab'ens k'aol Abrahaam q'u sivan tu u Tiohx tzi'! ¹⁰ Utz ch'iam texh ni'an vik'a'nal u Tiohx k'atz q'u'l ye' nik'uchun u b'a'nil. Echa' ich'ian k'oxb'al ti' itzok'pu ma'j tze'. Tan ab'iste u tze' va'l yit' b'a'n koj ivatz si'ane', satzok'pi utz, sak'achpu tu xamal. ¹¹ Aatz in tan, nojchit tu ko'n a' nunb'anvu vautisaarex. Techlal ek'axat epaav. Pek ech koj va'l tul vi' tan, tiira paalchu tijle'm sunvi'. Aal ye'k sik'ulo'k vi' so'ok'ins iq'on ixaab'. A' va'l sab'anon vautisaarex tixamlil u Tioxhla Espiiritu. ¹² Utz iq'omal ich'ilib'al tiq'ab', sich'ili el ich'imil vitriigo. Utz simolo'k vitriigo tu kolb'al tetz. Pek aatz vich'imil, simole'l tu u paq'b'al el tetz. Ech sik'acho'k tu u xamal va'l ye'k itzaae'.— Texh u Xhan.

Vib'antu ivautiismo u Jesusus

¹³ Unchee' k'asu'l u Jesusus tikuenta Galilea. Utz ul xe' u Xhan tzi' u nima' Jordaan, ti' sab'anax vautisaar tu u Xhan. ¹⁴ Pek aatz u Xhan, ye' nichisa'a te. Tal ko'n te ech tza': —Aal axh sab'anon vautisaarin b'atz'i. Pek aal aatz axh, sunb'an vautisaaraxh, aas naale'.— Texh te.

¹⁵ Tzaq'b'el tek tu u Jesusus ech tza': —B'an vautisaarin, ech sakunojpixsa va'l nital u Tioxh.— Texh u Jesusus. Ech tek ib'anax vautisaar tu u Xhan.

¹⁶ Unchee' ta'xh veet i'ant ivautiismo u Jesusus, je'ul tu u a'. Utz jajpu u amlika tu u mu'k'ul tzi'. Ech a' texh til iku'l u Tioxhla Espiiritu. Echa' paroomaxh ku'l tib'a. ¹⁷ Ech uch k'asu'l ma'l u yol tu Amlika, tal ech tza': —A' vunK'aol tiichit'in ti' atzi', va'l k'ujlel unk'u'l ti'.— Texh u yol.

4

Vib'anax provaal u Jesuustu u tx'i'li'inaj

¹ Unchee' iq'ol b'en u Jesusus tu ma'l u tz'inlich tzaji tx'ava' tu u Tioxhla Espiiritu. Utz b'anax provaal isub'ax tu tx'i'li'inaj latzi'. ² 40 q'ii 40 aq'b'al ku' ti' ikuyax iva'y, ye't tx'a'ni. Utz ta'xh paal q'u q'ii tzi', kam tek tu va'y. ³ Ech opon u tx'i'li'inaj k'atza, tal te ech tza': —Untz'oj nojchit axh iK'aol Tioxh, b'ensas kaxhlaan tx'ix q'u sivan tzi'.— Texh te.

⁴ Tzaq'b'el tu u Jesusus utz, tal ech tza': —Tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tioxh aas: «Ta'n ko'nkoxh u kaxhlaan tx'ix sa'itz'pixsan q'u aanima, pek tu kajay q'u yol alel tu u Tioxh majte.» Chia.—*

Texh te.

⁵ Unchee' aatz u tx'i'li'inaj, tiq'o b'en u Jesusus tu u tenam Jerusaleen utz, je'op taq'o tu u xoob'al ivi' viq'analil u totztioxh. ⁶ Tal te ech tza': —Untz'oj nojchit axh iK'aol Tioxh, k'on ko'p iib' tza' qab'i. Tan tz'ib'amalka majte aas:

* **4:4** Choktaj u Deuteronomio 8.3.

«Atil q'u aanjel tetz u Tiohx sai'. Su'lik'ulaxh tiq'ab'. Ech ye'k sapaq'o'k iib' ti' sivan.»
Chia.—†

Texh te.

⁷ Tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —Tz'ib'amalka majte aas:

«Sako'nkoxhaya'lu u Tiohx u kuB'aals Amilka ti' ib'anax kam.» Chia.—‡

Texh te.

⁸ Unchee' aatz paj i'an u tx'i'li'inaj, tiq'o b'en u Jesus vi' ma'l u t'ankin muunte. Utz ik'uch kajay q'u tenam te tuch' q'u mamaj tx'iib'al iq'ii atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ⁹ Utz tal tu u Jesus ech tza': —Savaq' kajay q'u kam see tzi' oj sapeche'axh sunvatz utz, sooksa unq'ii.— Texh te.

¹⁰ Tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —¡Ma't tzik axh tx'i'li'inaj! Tan tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx aas: «Ta'xh u Tiohx u kuB'aals Amlika sooksa iq'ii utz, ta'xh ma'l sanima.» Chia.—§

Texh te.

¹¹ Ech telab'elka tu u tx'i'li'inaj. Utz ech ul unjolol aanjel. Ul taq' techb'ub'al u Jesus.

Vixe't u Jesus ti'ipaxsal itziil u b'a'nla chusb'al

¹² Unchee' tab'i u Jesus aas atich tek ok u Khan tu tze'. Ech q'aavtekb'en tu Galilea.* ¹³ Paal yakloj vatz u Nazareet. Utz ex atoj tu u tenam Capernaum, tzi' choo tikuenta u tx'ava' Zabuloon tuch' Neftalii. ¹⁴ Utz b'enko'nkoxhok pek itzojpu chit

† **4:6** Choktaj u Salmos 91.11-12. ‡ **4:7** Choktaj u Deuteronomio 6.16. § **4:10** Choktaj u Deuteronomio 6.13; Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 11.15. * **4:12** Aatz u yol “b'a'nla chusb'al,” “evangelio,” chu u tokeb'al.

u Yolb'al Tiohx va'l tal u Isaias alol tetz u yolb'al Tiohx, aas tal ech tza':

15 —Tx'ava' tikuenta Zabuloon,
tx'ava' tikuenta Neftalii,
tu u b'ey ma't tzi' choo sala b'en u Jordaän tikuenta
Galilea,
itx'ava' puera aanima,

16 aatz q'u aanima tzi', samotxtil mam b'a'nil,
k'uxh tiira tz'ejel b'en tib' tu mam paav.
Utz sapaq'un mam txijtxub'al tzixe'
k'uxh ch'iam texh ni'an tu kamchil.— Chia.†

17 Unchee' xe't u Jesusus ti' talax u yolb'al Tiohx latzi'. Nichtal ech tza': —K'axataj q'ul epaav tan, atil tek viQ'esalail u Tiohx tu Amlika texo'l.— Texhtu'.

Vitxaal q'u chusulib'

18 Unchee' aatz nichipaal u Jesusus tzi' u choo tu Galilea, til ka'va'l q'u vinaj tzi', itza'q' tib'. Ma'l, Xhim ib'ii utz; Lu' ib'ii majte. A'ich imol u Lixh, vitza'q'. Nichmotxtaq' ko'p k'ach tu a', eesab' txay. Tan jolol eesanich txay. 19 Ech tal u Jesusus te ech tza': —Ni'extaj vi' tan, savoksa'exs chokol aanima. Yit' txay tere'n koj sechoke'.— Texh te. 20 Ech yakich motx taq'ka q'ul ik'ach, eesab' itxay. Utz xamb'u ti' u Jesusus.

21 B'iit ko'xh paj ixaa tuul utz, til ka'va't q'u vinaj, itza'q' tib'. Ik'aol u Zebedeo. Aya' u Jacobo tuch' u Xhan, vitza'q'. Nichmotxik'ooa q'ul ik'ach tu jukub' tuch' vitat. Utz isik'le. 22 Ech yakich motx

† 4:16 Choktaj u Isaias 9.2.

taq'ka u jukub' utz, taq'ka vitat. Ech motx xamb'u ti' u Jesusus.

Vipaxsal itziil u Jesuusti' q'u txaichil nichiane'

²³ Unchee' paal u Jesusus tikuenta kajay u Galilea. Utz nichichus u yolb'al Tiohx tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz ipaxsa talax u b'a'nla chusb'al tetz viQ'esalail u Tiohx tulaj tenam majte.‡ Utz tz'ajel iatz yaab'il nichteesa. Nichi'an b'a'n tu kajay q'u aanima q'u'l atich tu yaab'il tuch' tu k'axk'o. ²⁴ Ech antu paxku b'en talax itziil u Jesusus tikuenta u tx'ava' Siiria. Utz iq'ol ul kajay q'u aanima siatz q'u'l atich tu k'axk'o, tu il, tu yaab'il, tu tza'l, q'u'l atich ok tx'i'li'inaj k'atza, tuch' q'u'l ni'an tiila yaab'il ti' ich' utz, tuch' q'u'l numtz'inaj iq'ab's tajan. Utz nichib'an b'a'n te.

²⁵ Unchee' sib'la aanima xamb'u ti' u Jesusus. At aa tikuenta Galilea. At aa tikuenta Decapolis. At aa Jerusaleen. At aa Judea. Utz at aa sala b'en Jordaan. §

5

Vitxumb'al q'u aanima si'ane' q'u'l nitok tu viQ'esalail u Tiohx

¹ Unchee' aatz til u Jesusus aas mam tenam molich tib', b'enje' vi' ma'l u muunte. K'uje'i utz, xaan opon q'ul ichusulib' k'atza. ² Ech xe't ichusun u Jesusus utz, tal tu q'ul ichusulib' ech tza':

‡ **4:23** Aatz u yol “atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar,” aya' u “sinagoga” tu kastiya. § **4:25** Aatz u yol Decapolis tu yolb'al griego utz, “Laval Tenam” chia. Aya' ma'l u tx'ava' va'l atil laval tal tenam tuul sinaja tib' tib'ilaj.

- 3 —Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l at ni'enku te
 aas niya'ta Tiohx tan,
 tetz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika.*
- 4 Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l nitoq' vatz Tiohx
 tan,
 sa'nalaq'ax nimal ik'u'l.
- 5 Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ye' nit'anb'a' tib'
 tan,
 sa'naltetzi u tx'ava'.
- 6 Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l tiira nitachva
 ib'anax vijikomal,
 echa' tachval echb'ub'al ni'ane' aas nikam tu va'y,
 nikam tu tzaj itzi'l tan,
 sa'nalpaasal tu u tacha'v.
- 7 Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l nitxum iatz aan-
 ima tan,
 satxumax iatz tu u Tiohx majte.
- 8 Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ye'xhkam nititz'a
 ib'anax u paav, b'a'n u taanima tan,
 sa'naltil iatz u Tiohx.
- 9 Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ni'an ya'l tok u
 paas tan,
 sa'nal alax ti' aas ik'aol ime'al Tiohx.
- 10 Chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l nitojchal ti'
 vijikomal tan,
 a' tetz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika.
- 11 Chi'b'eb'al etetz si'ane' oj sayoq'axex vi', sao-
 jchalex utz, kam ko'n ye'xtxojsa chaj kam
 sasuyax seti', loq' txub'a'l ku'en.

* 5:3 Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis)
 5.10.

12 Ech txuq'txunojex utz, chi'b'ojex tan, mam echoob'al sek'ul tu Amlika. Tan echat ko'xh tixval q'u alol tetz u yolb'al Tioxh b'anax ko'xtene atzi'.

Vitxa'k q'u niman tetz u Jesuustu u vatz tx'ava'

13 Ech ex u atz'am tu u vatz amlika tx'ava' tza' aas nich'i'b'ixsa utz, nimaj iyan kam. Tan untz'oj sasotz vichi'lil u atz'am, kam tere'n koj satxakunka. Sa'texhk'onax el. Sa'texhtzeq'axka.

14 Ech ex a' txijtxub'al tu u vatz amlika tx'ava' tza' oj sek'uch q'u b'a'nil vatz aanima. Echa' ma'l tenam atil je' vi' muunte, mujel koj tatine'. Pek paq'lele. 15 Tan echa' u txijtxub'al aas nimatxle', yit' sako'nkojmujli. Pek aal nit'anb'a'l je'. Ech sitxijtxu tuul otzotz. 16 Ech vina'vit veb'anon vatz q'u aanima seb'ane'. Ech aatz latila tiira b'a'n eb'anone', la'tektoksa iq'ii u kuTat tu Amlika taq'o.

U tatin u yolb'al Tioxh b'enamen

17 Ye' ko'xh etitz'a aas a' ul unsotzsa u o'tla mantaar, niko'xh q'u yol alelka tu q'u alol tetz u yolb'al Tioxh. Yit' a' koj ul unsotzsa. Pek aal a' ul untzopixsa. 18 Tan ni'xhtek'val sete k'uxh sasotz u vatz amlika tx'ava' tza', jatu koj saya' itzojpu u Yolb'al Tioxh. Ma'l itzojpe', k'uxh ch'oo texhtu' tilone'. 19 Echtzixe't ch'oo tatin tu viQ'esalail u Tioxh tu Amlika si'ane' oj ab'il ye' saniman ma'j q'u mantaar tan, ch'oo texh siatz. Utz echat ko'xh majte oj nik'uch vatz imol aas ye'k sinima q'u mantaar. Pek ab'il saniman utz, echat nik'uchtimol, nim tatin tu viQ'esalail u Tioxh tu Amlika si'ane'.

20 Ech nojchit nival sete, oj ye'k sapaal vejikomil vatz q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar utz,

vatz q'u fariseo, sa'kojek'ul viQ'esalail u Tiohx tu Amlika.

Viya'eb'al iju' u k'a'nal

²¹ Etootzajle aas nital u o'tla mantaar tu q'u k'uy kumam ech tza': «Yatz'onich'ex. Tan ab'il va'l sayatz'oni, paav satija.» Chia. ²² Pek nival sete tan, ab'il q'u'l sako'xhtaqa'en ik'a'nat imol utz, paav satija. Ab'il q'u'l siyoq' imol, a' saya'k vatz q'u q'atb'al tzii. Utz aatz q'u'l sisuy yol ti' imol, a' se'enku tu xamal, choob'al paav.

²³ Echa' tzi' untz'oj siiq'o ul aoya vatz u nachb'al Tiohx utz, tuul su'ul sak'u'l aas atil axo'l tuch' ma'l amol, ²⁴ aq'ka vaoya vatz u nachb'al Tiohx. Utz kuxh b'an b'a'n tuch' b'axa. Ech nal lu'laaq' vaoya. ²⁵ B'an b'a'n tuch' va'l nixoch'axh tuul ko'xh ye'saj oopon tuch' tu q'atb'al tzii tan, noj toksa'axh tiq'ab' u juees. Utz aatz u juees, satoksab'enaxh tiq'ab' polesi'y. Ech sataq'ku'axh tu tze'. ²⁶ Utz ni'xhtek'val see aas ta'n ku'chil sa'ane'. Sa'tere'nkojelu'laxh oj ye'sajen achool kajay vatx'oj.

U majoib' tu eesaib' tu b'eytuch' aanima yit' ik'ulel koj

²⁷ Etootzaj nal majte aas nital u o'tla mantaar ech tza': «Eteesach etib' tu b'ey tuch' aanima yit' ek'ulel koj.» Chia. ²⁸ Pek nival sete tan, ab'il va'l tuch' ko'xhtu' sisaji ok ma'l ixoj utz, satachva ok, vetteesal tib' tu b'ey tuch' tu taanima atzi' tan, yit' ik'ulel koj. ²⁹ Ech toke' oj nitaq'b'enaxh u seb'al b'aq' aatz tu paav, yaaq' tzii te. Maj iib'. Aal tek b'a'n seesa. Ech ye'k lab'enaxh tu choob'al paav, tu xamal. ³⁰ Echat paje' oj nitaq'b'enaxh u seb'al

aq'ab' tu paav, yaaq' tzii te satxakun ti' u paav. Maj iib'. Aal tek b'a'n seesa. Ech ye'k lab'enaxh tu xamal choob'al paav.

Ujatxi'b'

³¹ Ech paj nital u mantaar aq'elka tza' majte: «Ab'il va'l sataq'ka tixoj, taq' ko'n b'en ma'l tu' tetz jatxb'alib'.» Chia. ³² Pek nival sete, ab'il q'u'l sako'xhtaq' tojchat tixoj yit' ti' koj niteesa tib' tu b'ey tuch' va't vinaj, aal a' nitaq' tzii sateesa tib' u ixoj tu b'ey tuch' va't vinaj tzi' aas yit' ik'ulel koj. Utz ab'il u vinaj va'l sik'ul tib' tuch' u ixoj va'l ojchamal tzi', eesaib' tu b'ey ni'an tuch' tan, yit' ik'ulel koj.

Vitxakunsal vib'ii u Tioxhti' q'u kam

³³ Etootzaj majte aas ech alaxnaj tu q'u k'uy chaj kumam ko'xtene tza': «Oj kam ma'j setala'tzi'i tu u Tiohx, aas setoksa ib'ii kam tuul, tzojpixsataj. Yit'i'as sako'nkoxhetxub'a'li Tiohx.» Chia. ³⁴ Pek nival sete tan, yit'i'as sako'nkoxhetoksa ib'ii kam tuul aas kam ma'j setala'tzi'i tu u Tiohx. Niko'xh sa'kojetoksa Amlika tuul. Tan tatib'al u Tiohx. ³⁵ Utz niko'xh u tx'ava' sa'kojetoksa tuul. Tan itzeq'b'al u Tiohx. Utz niko'xh u Jerusaleen tan, tetz atko'xh u Tiohx. ³⁶ Utz niko'xh vevi' sa'kojetoksa tuul. Tan sa'kojveeti setaq' b'en saj oj q'e'j ma'l xi'l vi'. ³⁷ Pek aatz veyol seb'ane' tan, oj sa'i utz, b'antaj. Pek oj ye'ka utz, ye' eb'ana. Tan oj la'tere'nechup ivi', tetz tek u maalo atzi'.

Viq'aavixsal ich'exb'al q'u kam

³⁸ Etootzaj majte aas alaxnaj ech tza': «Oj ab'il sitzottixsa b'aq' iatz imol, satzottixsal b'aq' iatz

majte. Utz oj ab'il sateesa tee imol, saeesal tee majte.» Chia. ³⁹ Pek nival sete, ye'k sek'ulela ok va'l ye'xtxoj ni'an sete. K'uxh sipaq'o'k seb'al txala etzi', pilq'utaj ko'n ok va't siatz. ⁴⁰ Echa' tzi' majte oj ab'il sichok ixet' sek'atza ti' imaale'l etoksa'm, aq'taj te. Tiq'on vechake't majte. ⁴¹ Untz'oj sab'anax ya'lex ti' tijal ma'j ijatz aas ma'l kilo-ometro, sexaa satale', iq'otaj utz; aal tu ka'va'l kilometro se'netaq'vuka. ⁴² Utz aq'taj tetz ab'il kam nijaj sete. Utz ab'il sijaj ik'am sete, ye'k si'ane' ye'k setaq' te.

Vib'anax u b'a'nil tu q'u koontra

⁴³ Etootzaj majte aas alaxnaj ech tza': «Tiojex ti' q'ul etamiigo seb'ane'. Pek ye'k itxa'k q'ul ekoontra sete seb'ane'.» Chia. ⁴⁴ Pek nival sete, tiojex ti' q'ul ekoontra seb'ane'. [Altaj b'a'nla chaj yol ti' q'u'l nialon tz'ejb'al yol seti'. B'antaj b'a'nil tu q'u'l ni'ixvanex.]† Utz q'ilataj sik'letaj Tiohx ti' q'u'l ni'ojchanex. ⁴⁵ Ech nojchit ex ik'aol ime'al u kuTat tu Amlika si'ane' tzi'. Tan ma'l ko'n itxijtxun u q'ii vi' kajay q'u aanima ni'ane', k'uxh b'a'n, k'uxh ye'xtxoj. Utz ma'l tul ijab'al q'u aanima ni'ane' k'uxh jikom, k'uxh yit' jikom. ⁴⁶ Tan oj ta'xh seb'an b'a'n ex te q'u'l b'a'n sete, kam koj echoob'al sek'ul tu Amlika. Tan ech ib'anon q'u'l ye' tootzaj Tiohx atzi'. ⁴⁷ Utz oj ta'xh seq'ila q'ul etitz'in etatzik, ¿kam tek b'oj b'a'nla kam neb'ane'? Tan echat ko'xh ib'anon q'u aanima q'u'l ye' tootzaj Tiohx atzi'.

† **5:44** Aatz q'u yol q'u'l ato'k tu corchete [] tza', a' toke' atil b'iil ka'tziiunchil ti'. Tan ye'xhka't tu unjolol q'u o'tla chaj manuscrito. Ta'xh atik tu q'u'l cheenal icheea'. Jalel tib' tu q'u coopia tetz q'u manuscrito niyolonka.

⁴⁸ Pek b'antajex echa' u kuTat tu Amlika tzi' aas tz'ajel iatz b'a'nil ni'ane'.

6

Vilochax q'u me'b'a' tinujul

¹ Ye' ko'xh eb'ana aas setoksa je' eq'ii vatz q'u aanima ti' ib'anax vijikomal. Tan oj ech seb'an tzi', sa'kojek'ul echoob'al xe' u kuTat tu Amlika. ² Pek oj seloch me'b'a', ye' ko'xh eyole'l, echa' ni'an q'u ka'vatzla chaj q'esala aas nitopon tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz ech ni'an tu b'ey majte. A' isa' toksal iq'ii. Ech ni'xhtek'val sete aas tu ko'xh u toksal iq'ii tu q'u aanima, eesanyu texh q'ul ichoob'al ti'. ³ Pek aatz seloch q'u me'b'a', niko'xh u aanima saootzajin va'l tiira b'a'n ex tuch'. ⁴ Ech aatz velochone' tzi', ye'xhab'il ko'xh saootzajin. Tan aatz u kuTat va'l nitil q'u kam ye' na'l, a' tek saoksan eq'ii vatz tenam.

Viq'ilal sik'lel u Tiohx

⁵ Utz aatz seq'ila sik'le Tiohx, ye' ko'xh eb'an ex echa' q'u ka'vatz q'u'l vatz chit ik'u'l txaklele niq'ila sik'le Tiohx tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar tuch' tu q'u q'e'tx chaj b'ey majte. Tan a' isa' tilax tu aanima. Utz ni'xhtek'val sete aas tu ko'xh u toksal iq'ii tu q'u aanima tzi', eesanyu texh q'ul ichoob'al ti'. ⁶ Pek aatz seq'ila esik'le Tiohx, juptaj etib' to'otzotz. Utz q'ilataj sik'letaj u kuTat va'l ye' na'l tatine'. Loq' kajay nitile' utz, a' so'oksan eq'ii vatz tenam.

⁷ Utz aatz seq'ila esik'le Tiohx, ye' ko'xh eka'paju etoxpaju q'u yol q'u'l ye'k texh tokeb'al. Tan ech

ni'an q'u aanima q'u'l ye' tootzaj Tioxh. A' ni-motxtale' aas sa'xhnimal tu u Tioxh tu vika'pajut itoxpajut q'u'l iyol. ⁸ Pek aatz ex, ye' ko'xh eb'an ex echi. Tan tootzajle u kuTat, kam nesavsa k'uxh ye'sajen ejajtu te.

⁹ Unchee' ech eq'ilat esik'let Tioxh seb'an tza':

«KuB'aals Amlika, tioxhla b'ii tatin vab'ii.

¹⁰ Uloj ab'an vaQ'esalail.

Utz b'an vatxumb'al tu u vatz tx'ava' tza', echa' va'l na'an tu Amlika.

¹¹ Aq' u qechb'ub'al tetz jun q'ii.

¹² Utz kuy q'u kupaav, echa' o' nikukuy q'u aanima q'u'l kam ni'an qe.

¹³ Yaaq' tzii saku'o' tu q'u paav q'u'l nitok suku-vatz.

Eesa'o' vatz u tx'i'li'inaj.

Tan eetz u Q'esalail,

eetz u ijle'm utz,

eetz u techalil b'enamen ye'k iya'e'. A'i.» Chajex.

¹⁴ Tan oj sekuy q'u aanima q'u'l kam ni'an sete, echat ko'xh u kuTat tu Amlika majte, sikuyex.

¹⁵ Pek oj ye'k sekuy q'u aanima ti' va'l ni'an sete, echat ko'xh u kuTat majte, sa'kojikuyex ti' q'u ye'xtxojla kam neb'ane'.

U nojla tx'ib'al q'ii tu Amlika

¹⁶ Aatz saku'ex ti' ikuy l eva'y ti' iq'ilal sik'lel Tioxh, ye' ko'xh eb'ana aas va'l txumu'm tevatz seb'ane', echa' ni'an q'u ka'vatzla chaj aanima. Tan nimotxitxumunsa tib'. Nimna'l aas nikuy iva'y. A' isa' sailax tu q'u aanima. Ech ni'xhtek'val sete aas tu ko'xh u tilax tu q'u aanima tzi', eesanyu

texh q'ul ichoob'al ti'. ¹⁷ Pek aatz saku'ex ti' ikuyul eva'y ti' iq'ilal sik'lel Tioxh, josq'itaj evi'. Utz tx'aataj evatz. ¹⁸ Ech ye'k sek'uch tu q'u aanima aas atilku'ex ti' ikuyax eva'y. Pek a' sek'uchvu tu u kuTat va'l ye' na'l tatine'. Tan kajay nitile'. Utz a' tek so'oksan eq'ii vatz tenam.

¹⁹ Ye' ko'xh emol tx'iib'al eq'ii tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Tan niko'nipok'te'. Utz nixajte'. Ech niyane'. Utz nitok elq'om tuul majte utz, nitelq'ale'. ²⁰ Pek a' seb'anvu b'en tx'iib'al eq'ii tu Amlika tu va'l ye' nipok'tik q'u kam. Utz nikojixajte'. Nikojiyane'. Utz sa'kojole' elq'om ti' telq'ale'. ²¹ Tan til va'l atilku u tx'iib'al eq'ii, aye'n vetaanima tzi'.

U txumb'al ti' isajil q'u kam

²² B'a'n etatin vatz Tioxh untz'oj jikom isajil q'u kam neb'ane' utz, ye'xhkam netitz'a onkonil ti'. Tan aatz u b'aq' evatz, a' u txijtxub' tetz vechi'l. ²³ Pek oj yit' jik koj isajil q'u kam neb'an tuch' q'u b'aq' evatz, a' chit netitz'a u onkonil ti'. Tiira atil b'enex tu u paav atzi'. B'a'n koj etatin vatz Tioxh; tu uken atilk'ex.

U Tioxh b'axalvatz q'u tx'iib'al q'ii

²⁴ Sa'koji'ane' aas ka'va'l tioxh sinima u aanima. Tan sinima ma'l atzi' utz, sigel va'te. Tii ti' ma'l atzi' utz, ye'k itxa'k va't te atzi'. Echtzixe't ye'k saveeti aas ka'va'l tiq'ol seb'ane', u Tioxh tuch' q'u tx'iib'al q'ii.

²⁵ Ech toke' ye' ko'xh ela'ok'ex ti' u vatz eq'ii esaj. Echa' tzi' kam setechb'u utz, kam setuk'a. Utz yit' sako'nkoxhela'ok'ex ti' ivijax vechi'l majte, ti' aas kam setoksa'mi. Tan paalchu tekoj u echb'ub'al

tuch' u oksa'm vi' u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. ²⁶ Sajitaj q'u tz'ichin nipaal tu amlika etile'. Ye'kax chikoni. Ye'kax imol vatz ichikob'e'm. Utz ye'k molb'al titz'leb'al. Tan u kuTat tu Amlika nitzujb'en tzi'. Ech ¿yit' tzik paalch'ex vatz q'u tz'ichin tzi' tzik? ²⁷ Tan k'uxh sa'xhela'ok ma'j aanima, sa'kojole'i sataq' je'op b'itoj tatin tu u vatz iq'ii saj. ²⁸ Utz echat ko'xh ti' u oksa'm. ¿Kantu' aas ni'xhetela' etoke'? Sajitaj q'u xu'm ja'jchajtze' etile' kani'ch ich'iee'. Tan ye'kax aq'onini. Utz ye'kax chemoni. Utz tx'anel isajine'. ²⁹ Ech toke' nival sete aas aal niko'xh u ijlenal Salomoon ech koj ivijtu tib' i'ana u tilon q'u xu'm tzi' k'uxh mamala tx'iiol iq'iich. ³⁰ Echat ko'xh paje' q'u xajtze' q'u'l ja'jtze'. U Tiohx chit nib'anon aas tx'anel tilon q'u'l ixu'm. Va'l icha'xab'e' k'uxh ech q'ejal nik'achlu tu xamal. Utz ¿yit' tzik ech taq'ax etoksa'm si'an u Tiohx nenache' k'uxh ye' maas k'ujlel ek'u'l ti'? ³¹ Echtzixe't ye' ko'xh etal tu ela'okchil ech tza': «¿Kam saqechb'u? ¿Kam saqok'a? Utz ¿kam saqoksa'mi?» Chajkojex. ³² Tan q'u puera aanima q'u'l ye' tootzaj Tiohx ko'n nitela' tok ti' q'u kam tzi'. Pek ech koj ex tan, tootzajle u kuTat tu Amlika aas nesavsaj kajay q'u kam tzi'. ³³ Pek a' chit saela'okk'ex ti' viQ'esalail u Tiohx, tuch' ti' vijikomil. Ech toj texh tal tul kajay q'u kam atzi'.

³⁴ Ech ye' ko'xh ela'ok'ex ti' u q'ii va'l q'ejal. Tan aatz u q'ii q'ejal, kam ko'n ela'okchil su'ul tuul. Pek chuspi ko'xhtu' seq'i' q'u tza'l tetz junun q'ii.

U kunachtu je' qib' b'axa

¹ Ye' ko'xh eyol paal u aanima oj niyolpu sevatz. Ech ye'k saku' vik'a'nal u Tioxh seti', ti' veyolpu majte. ² Tan kani'ch itx'olax inujul q'u aanima seb'ane', echat chit itx'olax enujul si'an u Tioxh majte. Utz kam chit va'l seb'an tu q'u aanima, echat chit sab'anax sete majte. ³ Pek Ꞥkam toke' aas ta'xh tii nesaji u tal ye'xtxojla kam ni'an emol sevatz utz, ye'xhat ni'enku sete aas paalchu veb'anon sii'? Ela ko'xh tuch' siil ma'l tal juy ch'is tu b'aq' iatz amol; loq' a' ye' niile' aas mam tze' va'l atil tu b'aq' aatz. ⁴ Ela ko'xh tuch' siil ma'l tal juy ch'is tu b'aq' iatz amol; loq' a' ye' niile' aas mam tze' va'l atil tu b'aq' aatz. Ye'k saveeti aas setoksa ma'l aanima tu jik ti' ko'xh ma'l u tal ye'xtxoj ni'ane' oj, tuul aatz ex, paalchu vepaav siatz. Tan ela ko'xh tuch' setal te ech tza' atzi': «Aq' tzii saveesa elu'l ma'l u juy ch'is taatz tzi'.» Chajex te. Tuul aatz ex, aal ma'l mam tze' at oko'p tevatz utz, ye' veet esajin taq'o. ⁵ ꞤKa'vatz, ya'sataj q'u mamaj paav b'axa! Ech nal sa'tekveeti setal tu vemol aas siya'sa q'u talaj kam ni'ane'. Eesataj elu'l u mam tze' xe' b'aq' evatz b'axa tzi'. Utz aatz b'a'n tek etilone', ech nal se'neteesa elu'l u juy ch'is xe' b'aq' iatz vemol. ⁶ Ye' ko'xh etal ve't u yolb'al Tioxh tu q'u'l echa' tx'i' ti' paav. Utz ye' etal tu q'u b'och xichin majte q'u'l tiira ye' nitab'i yol tan, kam koj itxa'k te. Niko'ntaq'ka elo'p echil tzi' utz; noj ko'n i'an sete.

U Tioxh niaq'on q'u kam kajayil

⁷ Unchee' jajtaj tu u Tioxh kam nesavsa utz, sa'aq'ax sete. Choktaj utz, sechab'a. Sich'inojex

vatz jub'al utz, sajajaxex. ⁸ Tan ab'il q'u'l kam nijaj tu u Tioxh, nik'u'le'. Ab'il q'u'l nichokone', nichab'a. Utz ab'il q'u'l nisich'in vatz jub'al, nijajaxe'. ⁹ Echa' ex, ¿oj tzik sivan ko'n setaq' tek'aol eme'al oj sijaj ikaxhlaan tx'ix sete? ¹⁰ Utz echat ko'xhtu' oj sijaj ma'j ichi'o txay sete. ¿Tz'oj tzik tx'i'la txokop setaq' te? ¹¹ Tan k'uxh ye'xtxoj chit etxumb'al, etootzajle kam b'a'nla chaj kam netaq' tu q'ul enitxa'a utz, a' chixh u kuTat tu Amlika nenache' tzi', ye' ko'xh sataq' b'a'nla chaj kam tu q'u'l kam nijaj te. ¹² Ech toke' kajay q'u b'a'nil esa' si'an q'u aanima sete, echat seb'an te majte. Tan ech nital u o'tla mantaar. Utz ech alelka tu q'u alol tetz u yolb'al Tioxh majte.

Ka'va'l q'u b'ey atile

¹³⁻¹⁴ A' so'okk'ex tu u okeb'al va'l ch'oo ivatz; u tal b'ey va'l si'iq'on opon uchchil tu b'enq'ii b'ensaj utz, va'l ka'xva'l ko'n aanima nichab'an. Oki'ch'ex tu u mam jankin okeb'al, va'l yak tu u choob'al paav. Tan nim ivatz u b'ey yak tuul. Utz mamala tenam ato'k ti'.

U tootzajil q'u aanimatu q'ul ib'anone'

¹⁵ Kuenta'ex ti' q'u chulin alol tetz u yolb'al Tioxh q'u'l tul texo'l. Suula niman Tioxh tilone', pek jolol eesanal tu b'ey. Ech tule' maanxhola karne'l. Loq' aatz tu taanima tan, echa' va'ynajla lobo. ¹⁶⁻¹⁷ Pek loq' nimna'l tan, tu ko'xh q'ul ib'anone' toj etilva. Echa' q'u b'a'nla chaj vat-zomla tze', b'a'n ivatz nitaq'e'. Pek aatz q'u ye'xtxojla chaj vat-zomla tze', ye'xtxoj ivatz nitaq'e'. Tan sa'koji'ane' aas sachee uuva ti' q'u ch'i'x. Utz sa'koji'an majte sachee viikuxh ti' u

paal ch'i'x. ¹⁸ Ye'xh b'oj si'ane' aas ye'xtxoj ivatz u b'a'nla vatzomla tze' sataq'e'. Utz ye'xh b'oj si'an majte aas b'a'n ivatz u ye'xtxojla vatzomla tze' sataq'e'. ¹⁹ Tan aatz q'u vatzomla tze' q'u'l yit' b'a'n koj ivatz nitaq'e', nitzok'ax el. Utz nik'achax ok tu xamal. ²⁰ Ech toke' tu ko'xh q'ul ib'anone' setilva oj chulin alol tetz u yolb'al Tioxh. Echa' u tze', nimna'l tu vivatz b'a'n tzik oj yit' b'a'n koj.

Kajay koj so'oko'p tu Amlika

²¹ Tan yit' kajay koj q'u'l: «unB'aal, unB'aal,» chu ve, so'oko'p tu viQ'esalail u Tioxh tu Amlika. Pek ta'xh so'oko'p q'u'l nib'anon vitxumb'al vunTat tu Amlika. ²² Utz sib'al ko'xh toj alon ve tu ma'l u q'ii si'ane', ech tza': «unB'aal, vetqal paal u yolb'al Tioxh tab'ii. Vetqojche'l q'u tioxhil tx'i'li'inaj tab'ii. Utz sib' ko'xh txaichil vetkub'an tu vab'ii majte.» Chaj.

²³ Pek aatz in tan, sako'nuntzaq'b'e ech tza': «Tiira ye' ootzajimalex vaq'o. Elojb'enex sunvatz aa paavla chaj aanima.» Chajin te.

Viya'eb'al q'u'l niniman u Jesus utz, q'u'l ye' niniman

²⁴ Unchee' ab'il niab'in q'u yol nivale' tza' utz, ni'ane' kam nitale', ela tuch' u tzak'kin vinaj atzi' aas a' taq'vu je' totzotz vi' sivan. ²⁵ Ech k'uxh ku' mam jab'al, ye't ku' taq'o. Utz k'uxh el nima' utz, ipaq'o'k tib' mam kaji'q' ti', ye't ku'i. Tan vi' sivan taq'vu je'. ²⁶ Pek ab'il paj va'l niab'in q'ul unyol tza' utz, ye' ni'ane' kam nitale', ela tuch' u txoxkin vinaj atzi' va'l vatz tx'ava' ko'n i'anvu je' totzotz. ²⁷ Ech aatz ku' mam jab'al, el nima' utz, paal mam

kajiq'. Ipaq'o'k tib' ti', yakich ku'oj taq'o. Ech b'oono isotz sotzi.— Texh u Jesusus.

²⁸ Unchee' aatz tek tzojpu u Jesusus ti' talax kajay q'u yol tzi', tiira va'lich motx itz'ejx ik'u'l q'u aanima tu vichusune'. ²⁹ Tan, atil tijle'm tu vichusune'. Txayo'm ni'an tu q'ul iyol. Yit'e'ch koj a' q'u aa txumb'al ti' u o'tla mantaar.

8

Vib'anax b'a'n tu ma'l u ch'a'k'i'

¹ Unchee' ku'l u Jesusus vi' u muunte va'l chusunka. Mam tenam xamich ti'. ² Ech xaan opon ma'l u ch'a'k'i' vinaj k'atza. Peche' ku' siatz utz, tal te ech tza': —UnB'aal, ¿yetz asa' sa'an b'a'n ve?— Texh te.

³ Aatz u Jesusus tan, iyuj b'en viq'ab'. Ikan u vinaj utz, tal te ech tza': —Ee', sunsa'. B'an b'a'n.— Texh te. Ech tu ko'xh unmu'k'ul i'an b'a'n u vinaj tu u ch'a'k tzi'. ⁴ Utz tal paj u Jesusus te ech tza': —Ab'i iile'. Ab'ilich ko'xh e aalvu u kam tzi'. Pek kuxh utz, k'uch tu u oksan yol vatz Tioxh aas b'a'nt'axh. Iq'o b'en u txakunsa'm tetz vatz'olo'm siatz. Aya' va'l alelka tu u o'tla mantaar tu u Moisees. Ech satile' aas b'a'nt'axh.— Texh te.*

Vib'anax b'a'n tu u taq'onomma' u q'esal sol

⁵ Unchee' aatz opon u Jesusus tu vitenam Capernaum, ul ma'l u capitaan siatz, q'esal sol tu Roma. Utz ijaj chit b'a'n'nil te. ⁶ Tal te ech tza': —UnB'aal, tiira ya'v ma'l vatz vaq'onom. Atilka tu atib'al cheel. Numtz'inaj ichi'l utz, tiira tajinnaj tu u chi'om.— Texh te.

* **8:4** Choktaj u Leviitico 14.1-32.

⁷ Tal u Jesusus te ech tza': —Sab'enin. Se'nunb'an b'a'n te.— Texh te.

⁸ Tzaq'b'u u capitaan utz, tala: —UnB'aal, ye' nik'ulo'k vi' aas so'oko'p'axh tu vutzt. Pek al ko'n b'en aas si'an b'a'n utz, si'an b'a'n u vaq'onom. ⁹ Tan echa' in. Atilko'nok'in jaq' imantaar unq'esal. Utz ato'k sol jaq' unmantaar majte. Utz nival tu ma'j: «Kuxh tza'.» Chi'in te utz, nib'ena'. «Ni'axh tza'.» Chi'in tu va'tioj utz, nitule'. Utz nival tu va't vaq'onom: «B'an va'l tza'.» Chi'in te utz, ni'ane'.— Texh te.

¹⁰ Ech ta'xh tab'i u yol u Jesusus tzi', techal chit tab'i utz, yakich tz'ejxoj ik'u'l taq'o. Tal tek tu q'u aanima q'u'l xamich ti' ech tza': —;Ni'xhtek'val sete, ye'saj viltu ma'j aanima Israeel, aas tiira k'ujlel ik'u'l vi' echa' u puera vinaj tzi'! ¹¹ Utz nival sete aas til ko'xh sak'asku'l puera aanima tikuenta aal tela' utz, tikuenta aal toke' utz, samotxch'uxhe' k'atz u Abrahaam, k'atz u Isaac, tuch' k'atz u Jacob tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika. ¹² Pek aatz q'u Israeel q'u'l so'oko'p tu viQ'esalail u Tiohx b'anel, sako'naq'axka elo'p tu elq'ej ech tzi'. Ech a' so'oq'ku tzi'. Utz a' sajarach'unku tee tzi'.— Texhtu'.

¹³ Ech aatz u Jesusus tan, tal tu u capitaan ech tza': —Kuxh taatib'al. Tan kam chit echa' vanimata' tzi', ech si'ane'.— Texh te. Ech aatz u aq'onom, yakich ko'xh i'an b'a'n aas iyolon u Jesusus.

Vib'anax b'a'n tu viji' u Lu'

¹⁴ Unchee' opon u Jesusus tu tatib'al u Lu'. Utz tila tzanlich vi-ixoj ji' u Lu' vatz tx'ach. Tajinnajich tu xamal. ¹⁵ Ech kanax iq'ab' tu u Jesusus utz, yakich

tzaaoj u xamal ti'. Ech tek ilakpe' utz, xe't i'an techb'ub'al u Jesusus.

Vib'antu b'a'n u Jesuustu sib'al ya'v

¹⁶ Unchee' aatz tek soztsaj, sib'al aanima iq'ol ul vatz u Jesusus aas atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz tu ko'n q'ul iyol nichtojche'l q'u tx'i'li'inaj. Utz i'an b'a'n tu kajay q'u ya'v majte. ¹⁷ Loq' itzojpu chit u yol alichka tu u Isaias, u alol tetz u yolb'al Tioxh, aas tal ech tza':

—A' iq'on b'en kajay q'u kuyaab'il.
Utz a' u eesan tetz kajay q'u kuchi'om.— Chia.†

Vitzaq'b'u u Jesusus tu q'u'l'nichtachva xamb'ichil ti'

¹⁸ Unchee' aatz til u Jesusus aas mam tenam mulchich ok ti', tal tek ipaal b'en sala b'en u choo tu q'u chusulib'. ¹⁹ Pek tuul opon ma'l u aa tx-umb'al ti' u o'tla mantaar utz, tal te ech tza': — Chusul saxamb'in sai' k'uxh til chit ech ab'ena'.— Texh te.

²⁰ Tal u Jesusus te ech tza': —Aal atil ijul q'u yak, kolb'al tib' sunvatz. Utz atil isok q'u tz'ichin. Pek aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, ye'k tatib'al tinujul.— Texh te.‡

²¹ Tal paj chit va't q'u niman tetz te ech tza': — UnB'aal, saxamb'in sai', pek analen lakam vuntat. La'nalunmuj b'axa.— Texh te.

† **8:17** Choktaj u Isaias 53.4. ‡ **8:20** Aatz u Jesusus, ye'xhkam nitale' aas: —In viK'aol u Tioxh.— Chi koj. Pek chaj paj nitale' aas “u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima” a' nital je' tib'. Aya' va'l “Hijo del hombre”, chu tu kastiya.

²² Tal tek u Jesus te ech tza': —Ni'axh vi' cheel. Tan a' samujun q'u kamchil q'u aanima q'u'l kam-naj tatin vatz Tioxh.— Texh te.

Viya'sal u mam kajiq'i'an u Jesus vi' u choo

²³ Ech tokb'en u Jesus tu u jukub', antu q'ul ichusulib' b'en ti'. ²⁴ Utz ye'k talche', xe't ma'l u mam kajiq' jab'al vi' u choo. Utz nichtekisotzka u jukub' tu vipilq'a'txan u choo tzi'. Loq' vatchich ko'n u Jesus. ²⁵ Ech ex tek k'asaloj tu q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —¡KuB'aal, eesa'o' vatz u tza'l tza' tan, toj b'enojo' tu a'!— Texh te.

²⁶ Alax tek te tu u Jesus ech tza': —¿Kantu' nexove'? Tiira ye' k'ujlel ek'u'l vi'.— Texhtu'. Ech lakpu u Jesus; iyaa u mam kajiq' tuch' u choo. Utz ya'i. Va'lich texh tachavan ikalkoch u a'. ²⁷ Ech motx chit tz'eix ik'u'l q'u vinaj taq'o. Utz motx tal ech tza': —¡Ab'il tek u vinaj tzi' tan, aal nimali tu u kajiq' jab'al tuch' u choo tzi'!— Texhtu'.

U teesal u tioxhil tx'i'li'inajk'atz ka'va'l q'u aa Gaadara

²⁸ Unchee' motx tek opon tunpaq'it itzi'aj u choo, tikuenta u tx'ava' Gaadara. Utz ul k'ulaxoj tu ka'va'l q'u vinaj. Ato'k tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. A' motx k'asku'l xo'l mujb'al kamnaj. Utz nojchit toxhq'eb'al q'u vinaj tzi'. Ab'il koj nichiq'i' paalchil tu u b'ey naja'ch va'l atichka. ²⁹ Ech motx q'eq'uni. Utz motx tala: —¿Kam asa' qe, Jesus iK'aol Tioxh? ¡K'uxh ulyaxh tan, o' ul uuleb'e'o' utz, ye'saj topon kutiempo!— Texhtu'.

³⁰ Unchee' tuul nichtechb'un unjolol q'u b'och sinaja'ch. Tiira sib'al ixaane'. ³¹ Utz aatz q'u tioxhil tx'i'li'inaj tan, ijajab'e u Jesus ech tza': —Oj

soojche'lo', aq' tzi' qe so'ok'o' k'atz kajay q'u b'och tzi'.— Texh te.

³² Alax te tu u Jesus ech tza': —jB'enojex!— Texh te. Ech motx tela' utz, ok k'atz kajay q'u b'och. Ech ye'k chit talche', motx ex ik'on b'en tib' q'u b'och tzi' peepu, yakich tu u choo. Utz ech motx jiq'mu tu a'.

³³ Ech aatz tek q'u'l nichmotxxeen q'u b'och tzi', motx t'aspi k'asu'l utz, ul tu tenam. Ech motx chit ul tal kajay q'u kam uchi tzi'. Utz tala kam va'l i'an q'u vinaj q'u'l atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza.

³⁴ Ech kajay q'u aanima tu tenam motx ul k'ulun u Jesus. Utz ta'xh til u Jesus, motx tal te aas saelb'en tikuenta q'ul itx'ava' tzi'.

9

Vib'antu b'a'nma'l u vinaj numtz'inaj

¹ Unchee' ech okb'en u Jesus tu u jukub', iq'expuka u choo. Opon tu vitenam Capernaum. ² Pek aatz i'ana, iq'ol ul ma'l u vinaj siatz numtz'inaj ichi'l. Chelemich topon tu cheleb' tetz. Ech til u Jesus aas k'ujlel ik'u'l q'u iq'on tetz ti' ib'antu b'a'n u ya'v. Tal tek tu u numtz'inaj ech tza': —Atoj nimal ak'u'l b'aal. Tan kuyel q'ul apaav kajayil.— Texh te.

³ Ech aatz unjolol q'u aa txumb'al ti' u o'tla man-taar q'u'l atich opon, ta'xh tab'i va'l tal u Jesus tza', nictal tu taanima ech tza': —Eesan iq'ii Tiohx va'l tzi' tan, nital ikuyax paav.— Texhtu'.

⁴ Pek aatz u Jesus tan, paal itxumb'al tuul kam va'l nichmotxtitz'a q'u vinaj tzi'. Tal tek te ech tza': —¿Kantu' netitz'a onkonil vi' te etanima? ⁵ ¿Ab'iste tek u yol va'l yit' tza'l koj alaxi unchee'; a' tzik a'

va'l: «Kuyel tek q'ul apaav;» oj aya' va'l: «Lakpen utz, xaan.» Chajin te? ⁶ Pek nojchit sunk'uch sevatz aas atil tijle'm u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima ti' ikuyax paav tu vatz tx'ava' tza'.— Texh te.

Ech tal tu u numtz'inaj ech tza': —Lakpen. Iq'o b'en u cheleb' eetz utz, kuxh taatib'al.— Texh te. ⁷ Ech ilakpu u numtz'inaj utz, b'en tu tatib'al. ⁸ Utz motx tz'eix ik'u'l q'u aanima aas til u kam tzi'. Utz nichte motxtoksa iq'ii Tiohx ti'. Tan atich tijle'm u Jesus ti' ib'anax b'a'n tu ya'v, k'uxh aanima ko'n siatz.

Vixe't ixamb'u u Tio ti' u Jesus

⁹ Unchee' k'astek'ul u Jesus tzi'. Utz til ma'l u vinaj, Tio ib'ii. K'ujlich tu va'l nijajlik ja'mel alkavaar. Tal u Jesus te ech tza': —Xamb'en vi'.— Texh te. Ech lakpu u Tio utz, xamb'u ti'.

¹⁰ Pek xamtel teku'en aatz i'an u Jesus tan, ex tx'a'n tu atib'al xe' u Tio. Utz motx opon sib'al q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar. Ant imol unjot q'u aa paavla chaj aanima. Utz motx k'uje' vatz meexha k'atz u Jesus utz, k'atz q'ul ichusulib'.

¹¹ Ech ta'xh til u kam q'u fariseo tzi', motx tal tu q'u chusulib' ech tza': —¿Kam toke' b'atz'i aas ela nitx'a'n u chusul etetz tuch' q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar utz, tuch' q'u aa paavla chaj aanima tzi'?— Texh te.

¹² Ech ta'xh tab'i u yol u Jesus tzi', tal ech tza': —Aatz q'u tiichajla aanima, ye'xhkam nisavsa aa tz'ak. Pek ech koj q'u ya'v tan, nisavsa aa tz'ak.

¹³ Tan a' koj ul unchok jikomla aanima. Pek a'

ul unchok aa paav sik'axa ipaav. Echtzixe't nival sete, aas b'enoj ech'oti kam tokeb'al u Yolb'al Tiohx va'l nital ech tza':

«A' unsa' setxum iatz emol utz, yit' ta'n ko'nkoxh setitz'a ik'achax avan tetz tx'olo'm.» Chia.—
*

Texhtu'.

Ka'va'l q'u chusb'al yit' ela koj

¹⁴ Unchee' ul q'ul ichusulib' u Xhan, u b'anol vautiismo k'atz u Jesus utz, tal te ech tza': — ĵKam toke' aas o' ko'xh tuch' q'u fariseo tzuk'el nikukuy kuva'y ti' iq'ilal sik'lel Tiohx, pek aatz q'ul achusulib' tzi', ye'xhkam nimotxikuy iva'y?— Texh te.

¹⁵ Aatz u Jesus tan, tal te ech tza': —Ye'k si'ane' aas sako'xhtxumun q'u aanima q'u'l nisavsal ti' tilax tzumb'a'a tuul atil u xiak tixo'l va'l tzume'ya. Pek sa'nalul tiempo aas saeesalb'enin xo'l q'ul unchusulib'. Ech analen tek samotxikuy iva'y ti' iq'ilal sik'lel Tiohx. ¹⁶ Aatz u b'a'nla chusb'al tan, sa'kojik'ul tib' tuch' va'l ninalenima. Tan ye'kax b'anaxi aas sak'ooal ma'l q'a'l oksa'm tu ak' k'oo. Tan sak'olon u ak' k'oo atzi' utz, aal siyak'insa u q'ixi'l ti' u oksa'm.†

¹⁷ Echat majte ye'kax aq'ax ku' tu q'a'l tz'u'm u ta'l uuva va'l anal tela'. Tan aatz u ta'l uuva va'l anal tela', sasipk'i utz, sik'ux u q'a'l tz'u'm. Ech nipeq'xe'. Ech nitel u q'a'l tz'u'm titxa'k. Pek a' sa'aq'axku ku' u ta'l uuva va'l anal tela' tu ak' tz'u'm. Ech ela ko'xh b'a'n saelka.— Texh u Jesus.

U txachil b'anaxtu ka'va'l q'u ixoj

* **9:13** Choktaj u Oseas 6.6. † **9:16** Aatz u yol “b'a'nla chusb'al,” “evangelio,” chu u tokeb'al.

18 Tuul nictal q'u kam u Jesusus tzi' utz, opon ma'l u vinaj k'atza q'esala tatin xo'l q'u Israeel. Utz ex peche'oj ku' siatz. Tal ech tza': —Ma'xh kamyu ma'l vatz unme'al cheel tza'. Pek ni'axh. Tul aq' je' vaq'ab' tib'a, ech saq'aavu'l taanima.— Texh te. 19 Ech yakich xamb'u b'en u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' ti' u vinaj.

20 Ech tuul atich ok u Jesusus ti' b'ey, xaan opon ma'l u ixoj ti' iqul. Ya'vich. Kaj nictel k'atza. Kab'laalich ya'b' ixet viyaab'il. Utz ikano'k iju' u toksa'm. 21 Tan nichnaltal u ixoj tu taanima ech tza': —K'uxh ta'xh sunkano'k iju' u toksa'm, sa'xhunb'an b'a'n atzi'.— Texhich.

22 Pek aatz u Jesusus tan, ipilq'u tib' utz, tal te ech tza': —Ye' ko'xh qeonaxh, txutx. Tan ti' vik'uje' ak'u'l vi' k'uxh veta'anlu b'a'n.— Texh te. Ech yakich i'an b'a'n u ixoj tzi'.

23 Ech ta'xh opon u Jesusus tu atib'al xe' u q'esala va'l kam ime'al, til q'u xulin aa utz, til q'u aanima va'lich motx iq'eq'elkab'in tu oq'el. 24 Utz tal tek te ech tza': —jEloju'lex! Tan yit' kamnaj koj u ixviak atzi', pek vatchel ku'en.— Texhtu'. Loq' nichko'nib'anb'el u Jesusus ti' va'l tala. 25 Ech ipaasa elu'l q'u aanima u Jesusus q'anal utz, oko'p to'otzotz. Utz itxay iq'ab' u ixviak; ech ilakpe'. Q'aavu'l taanima taq'o. 26 Ech aatz viyolil u tx-aichil tzi', pax chit paal itziiul tikuenta kajay u tx'ava' tzi'.

Visajinsal ka'va'l q'u moy

27 Unchee' aatz tek k'asu'l u Jesusus latzi', xamb'o'k ka'va'l q'u moy ti'. Utz nichiq'eq'un taltu ech tza': —jItu'xh ixalam Daviid, txum kuvatz!— Texhtu'.

²⁸ Ech ta'xh opon tu atib'al, opon q'u moy tzixe' utz, tal u Jesus te ech tza': —¿Ni tzik enima aas so'ole'in ti' esajinsale'?— Texh te.

Tzaq'b'u q'u moy tal ech tza': —¡Ee' nikunima kuB'aal!— Texh te.

²⁹ Ech aatz u Jesus tan, ikan q'u b'aq' iatz utz, tal te ech tza': —Ti' vik'uje' ek'u'l vi' seb'an b'a'n.— Texh te. ³⁰ Utz ech yakich sajinoj q'u vinaj tzi'. Utz tiira alax te tu u Jesus b'a'nil ech tza': —Ab'itaj b'a'nil. Ye'xhab'il ko'xh so'ootzajin u kam tzi'.— Texh te.

³¹ Pek ta'xh motx k'asu'l q'u vinaj tzi', xe't ipaxsa itziiul tu jank'al u tx'ava' kam va'l i'an u Jesus te.

Viyolonsal ma'l u mem

³² Unchee' tuul ko'xh nichipaal elu'l q'u moy, a' tek iq'ol opon va't u mem vatz u Jesus. Atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. ³³ Ojchal el u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza tu u Jesus utz, yolon tek u mem. Ech tiira sotz ik'u'l q'u aanima taq'o. Motx tek tal ech tza': —¡Ye'kax tek qil kam tu kuxo'l o' Israeel tza' aas echa' tzi'!— Texhtu'.

³⁴ Pek aatz q'u fariseo nitchal ech tza': —Viq'esal q'u tx'i'li'inaj nilochon ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj atzi'.— Texh ti' u Jesus.

Q'u ya'tan Tioxh

³⁵ Unchee' nichipaal u Jesus tu q'u nimaj tenam tuch' tu q'u talaj tenam. A' nichichus u b'a'nla chusb'al tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla man-taar. Nichipaxsa itziiul u b'a'nla chusb'al majte tetz viQ'esalail u Tioxh. Utz nichib'an b'a'n tu kajay q'u'l atil yaab'il k'atza. Nichteesa q'u chi'om k'atz aanima. ³⁶ Ech txumun u Jesus aas til u

mam tenam tan, ye'k iq'esal sateesa b'ey siatz. Echa' karne'l ye'k xeen tetz, paximal ko'xh tib'.

³⁷ Ech tal tek tu q'ul ichusulib' ech tza': —Nojchit tiira sib'alén q'u aanima niya'ta Tioxh tzi', pek b'iil ko'xh q'u paxsan tetz u yolb'al Tioxh tixo'l. Ela tuch' triigo aas q'anb'ia utz, b'iil ko'xh chokol tetz ato'k. ³⁸ Echtzixe't jajtaj tu u Tioxh, aas satoksa tere'n paxsan tetz viyolb'al tixo'l. Ech si'ane' va'l ni'an u b'aal triigo aas nitoksa tere'n taq'onóm ti' imolax vivatz vichikob'e'm.— Texhtu'.

10

Vichajtu b'en tijle'mkab'laal q'u chusulib'

¹ Unchee' aatz u Jesus, isik'le opon kab'laal q'ul ichusulib' k'atza. Utz taq' tijle'm ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz aanima utz, ti' íb'anax b'a'n tu q'u aanima majte, k'uxh kam ko'n chi'omil nichb'anon. ² Ech vib'ii kab'laal q'u chusulib' ichaja tza'.

Aatz vib'axa utz, Xhim; Lu' chu te'l majte.

Ant imol u Lixh, vitza'q'.

Antu u Jacobo, tuch' u Xhan, vitza'q', q'ul ik'aol u Zebedeo.

³ Antu u Felipe, u Bartolomee, u Maxh, u Tio va'l jajolich ja'mel alkavaar, u Jacobo, vik'aol u Alfeo.

Antu u Tadeo.*

* **10:3** Aatz u vinaj va'l Tadeo tzi', anko'xhtu' va'l Judas majte, vitza'q' u Jacobo. Loq' yit' a' koj va'l k'ayin u Jesus. Choktaj U Lucas 6.16; U Xhan 14.22; Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 1.13.

⁴ Ant a' u Xhim va'l atich ok xo'l q'u cananista, tuch' u Judas aa Cariote, va'l k'ayin u Jesusus.†

⁵ A' kab'laal q'u'l ichaj b'en u Jesusus tzi'.‡ Utz ib'an b'en talax te ech tza':

—B'eni'ch'ex titenam q'u puera aanima. Utz okich'op'ex titenam q'u aa Samaaria majte. ⁶ Pek a' se'enk'ex xe' q'u qetz aa tenamil Israeel, aya' q'u'l tz'ejxinaj echa' itz'ejxuka karne'l ti' xeen tetz. ⁷ Ech til chit sapaalk'ex, paxsataj talax itziul ech tza': «Najab'yu tul viQ'esalail u Tiohx tu Amlika texo'l.» Chajex. ⁸ B'antaj b'a'n tu q'u ya'v. B'antaj b'a'n tu q'u'l atil ch'a'k ti'. Q'aavixsataj ul taanima kamnaj. Utz ojchataj el tioxhil tx'i'li'inaj. Oya ik'ulax u b'a'n'il veteb'ana utz, oya u b'a'n'il seb'an majte. ⁹ Etiq'och b'en puaj. Niko'xh b'a'nla q'an ch'ich', b'a'nla saj ch'ich' utz, niko'xh nojla q'an ch'ich' setiq'o tu q'u kolb'al epuaj. ¹⁰ Utz etiq'och b'en etxim, iq'ob' etechb'ub'al tetz eb'ey. Niko'xh untzumt etoksa'm. Niko'xh untzumt exaab'. Utz ye'k setiq'o eb'aara. Tan aatz u aq'onom, a' satx'a'nku ti' u taq'on. ¹¹ Pek aatz lo'oponex tu ma'l nimla tenam, oj tu tal tenam, letab'i inujul ab'il ma'j aanima aas b'a'n talche'. Utz a' la'atink'ex tzixe'. Analen le'elk'asu'lex tu u atib'al aas lak'asu'lex. ¹² Utz aatz lo'oponex tu ma'j atib'al, letal ichajlichil q'u b'aal atib'al. ¹³ Ech oj aya'l ik'u'l lik'ulex, sa'atin u paas tzixe' va'l setal ti'. Pek oj ye' laje' ik'u'l, saq'aavk'asu'l u

† **10:4** Aatz u yol “cananista” anko'xhtu' va'l “Zelote”. Tan Zelote chuich te'l q'u aanima q'u'l nichxe'k'ulan viq'atb'al tziq' q'u aa Roma. ‡ **10:5** Tu vichajtu q'ul ichusulib' u Jesusus, xe't talax “chaj” ti'. Aya' u yol “apóstol”.

paas seti'. ¹⁴ Utz oj ab'il ma'j ye' lak'ulunex utz, ye' lik'ulvi'ex ti' q'ul eyol, k'asojulex tu u atib'al tzi'. Utz elojk'asu'lex tu u tenam tzi'. Eesatajka q'u pojoj ti' etajan, techlal aas lako'ntila. ¹⁵ Tan ni'xhtek'val sete, aatz lu'ul u q'ii va'l satx'olax inujul q'u aanima, paalchu u choob'al paav saku' ti' u tenam tzi', vatz u qelolla tenam Sodoma tuch' u qelolla tenam Gomorra o'tla yol.

Vit'oyax q'u chusulib' i'anu Jesus ti' q'u chi'k'ulan tetz

¹⁶ Aatz cheel, a' nunchajvub'enex xo'l chi'k'ulan etetz. Ech echajaxe' ichajax b'en karne'l xo'l lobo. Ech toke' kuenta'ex seb'ane'. Echa' u tx'i'la txokop aas telab'al elchil. Utz b'antaj ex maanxho, echa' paroomaxh majte. ¹⁷ Utz kuenta'ex ti' q'u aanima tan, sa'nali'ane' aas satiq'ooonex tu q'atb'al tzii. Utz satz'u'malex taq'o tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. ¹⁸ Vi' ku'en k'uxh saxochaxex; si'iq'oloonex vatz governadoor utz, tuch' vatz ijlenal. Ech laveetetaltu u b'a'nla chusb'al vatz q'u puera aanima tzi'. ¹⁹ Pek aatz latxayp'ex, ela'oki'ch ko'xh etaanima ti' aas kam setale'. Tan tuul txayelex, sa'alax eyol kam setale'. ²⁰ Tan ex tere'n koj va'l sayolonex, pek u Tioxhla Espiiritu tetz u kuTat sayolon tetzi'. ²¹ Toj nal i'ane' aas siyatz' tib' aanima itza'q' tib'. Utz ech si'an u tat majte, siyatz' je' ik'aol. Utz aatz q'u k'aol me'ala, salakpu k'atz q'ul itxutx ib'aal utz, siyatz'e'. ²² Utz sa'nalchi'k'ulalex ti' vunnimale'. Pek ab'il va'l ye'xh sageoni, sa'nalitzojpixsa, a' va'l so'oon tu u b'enq'ii b'ensaj.

²³ Utz aatz laojchalex tu ma'l tenam, oojo-jko'nb'enex tu va'te. Tan ni'xhtek'val sete aas

ye'saj ko'xh etzojp elo'p ti' talax u yolb'al Tioxh tu q'u tenam tikuenta Israeel aas lu'lul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

²⁴ Yit' paalnaj koj tijle'm u chusulib' vatz u chusul tetz. Utz yit' paalnaj koj tijle'm u aq'onom vatz u b'aal taq'on. ²⁵ Pek sako'niq'i' q'u chusulib' kam sa'alax ti', echa' nitalax ti' u chusul tetz. Utz echat ko'xh u aq'onom tuch' u b'aal taq'on. Tan oj "q'esal tx'i'li'inaj" chu te'l u Tata, a' chixh q'u k'aol me'ala ye' sa'alax ti' majte.

Vixo'val u Tioxh

²⁶ Pek ye' ko'xh qeonex. Tan ye'k ma'j kam sajutzil ib'anaxe' ye' koj saelu'l itziiul. Utz ye'k ma'j mujich kam ye' koj sa'ab'ili. ²⁷ Ech kam va'l sete ko'xh nunchusva, altaj elo'p itziiul vatzsaj. Utz qetumal talax vi'aj otzotz q'u yol seb'ane' q'u'l tiira ex ko'xh vetab'in. ²⁸ Utz ye' ko'xh xo'vex tu q'u aanima q'u'l yatz'ol ko'n tetz u chi'l tan, tech koj ti' iyatz'ax u aanxel. Pek a' sexo'va u Tioxh va'l so'ole' ti' iyatz'pu u chi'l utz, so'ole' ti' taq'ax b'en u aanxel tu u xamal u choob'al paav. ²⁹ Tan echa' q'u talaj tz'ichin, k'uxh tiira ye'k ija'mel, ka'va'l ko'n ti' ma'l sentaavo, sako'nkoxhkam ma'j oj yit' u kuTat koj sa'aq'on tzii ti'. ³⁰ Ye' ko'xh xo'vex tan, aal tootzajle u kuTat jatva'l tachul q'u xi'l kuvi' tzi'. Tootzajle ekolche'. ³¹ Ye' ko'xh xo'vex tan, paalch eja'mel vatz sib'al talaj tz'ichin.

³² Aatz q'u'l ye'k sach'ixvu ti' talax untziiul vatz q'u aanima, sa'kojch'ixve'lin ti' vatz vunTat tu Amlika majte. ³³ Pek aatz q'u'l sateesa tib' tuul vatz aanima aas tootzajin, sako'nveesa vib' tuul aas vootzajle, vatz vunTat tu Amlika majte.

U tixval q'u niman tetz u Jesuustu q'u titz'in tatzik

³⁴ Ye' ko'xh etitz'a aas ta'xh ul voksa paas tu u vatz amlika tx'ava' tza'. ¡Ye'ka! ¡Yit' ta'n ko'n koj! Pek so'ok ch'a'o majte; loq' vi' ku'en. ³⁵ Tan aatz q'u'l sanimanin, so'ok ixo'l tuch' q'u'l ye' sanimanin. So'ok ixo'l u k'aola tuch' u tata. So'ok ixo'l u itz'ina ixviak tuch' vinan utz, u alib'a tuch' vitxutx. ³⁶ Tan aatz vikoontra u aanima va'l sanimanin, a' sacheek je' tu tatib'al xo'l q'u titz'in tatzik q'u'l ye' sanimanin. § ³⁷ Pek ab'il va'l tiira ta'xh tii ti' itat inan vatz vitz'ejtu taanima vi', ye' nik'ulo'k ti' aas so'ok vi'. Ab'il va'l tiira ta'xh tii ti' ik'aolime'al vatz vitz'ejtu taanima vi', ye' nik'ulo'k ti' aas so'ok vi'. ³⁸ Ab'il q'u'l ye' siq'i' paalchil tu mam il tza'l vi' utz, ye'k siq'i' paalchil tu q'ul unpaaleb'al, ye' nik'ulo'k ti' aas so'ok vi'. ³⁹ Ab'il q'u'l ta'xh nititz'a u vatz iq'ii isaj tu u vatz tx'ava' tza' utz, ye'k siq'i' kamchil vi', sitz'ej u atinchil tu b'enq'ii b'ensaj. Pek ab'il q'u'l liq'i' kamchil vi', a' q'u'l sa'atin tu u b'enq'ii b'ensaj.

Q'u b'a'nil sik'ul q'u ilb'en tetz q'u niman tetz u Jesus

⁴⁰ Ab'il q'u'l sak'ulunex, in a' nik'ulin tzi'. Utz aatz q'u'l nik'ulunin, nik'ul u Tioxh majte atzi' va'l vetchajonulin. ⁴¹ Ab'il q'u'l sak'ulun q'u paxsan tetz u yolb'al Tioxh, ela ko'n ichoob'al sik'ul tuch' q'u paxsan tetz u yolb'al Tioxh. Echat majte ab'il sak'ulun ma'j q'u jikomla aanima, ela ko'n ichoob'al sik'ul tuch' si'ane'. ⁴² Utz ab'il q'u'l k'uxh ma'j ko'xh vaaso chi'ul a' lataq' tu ma'j q'u ch'ooal niman vetz, ni'xhtek'val sete aas sa'kojya'tzi' ik'ult

ichoob'al tan, niman vetz va'l vettaq' taa'.— Texh u Jesuus.

11

¹ Utz ta'xh ya' u Jesuus, ti' ib'antu b'en talax q'u kam tu kab'laal q'ul ichusulib' tzi', elb'en tu va'l atichka. Ex chusun tunjot tenam. Utz nichipaxsa talax u yolb'al Tiohx.

U tiltu q'ul ichaj u Xhan aas nojchit iTxaaom Tiohx u Jesuus

² Unchee' atich oko'p u Xhan tu tze'. Tab'i itziiul kam q'u'l nichian viTxaaom u Tiohx. Ech ichajtu b'en ka'va'l q'ul ichusulib' tzixe'. ³ Utz ul ich'oti te ech tza': —¿Axxh tzik viTxaaom u Tiohx va'l sauli? ¿Oj sakuch'ia va'te?— Texh te.*

⁴ Tzaq'b'el tu u Jesuus ech tza': —B'enoj etal tu u Xhan kam q'u'l netile' netab'i tza'. ⁵ Tan nitekisajin q'u moy. Nitekixaan q'u ko'x. Niteki'an b'a'n q'u ch'a'k'i'. Nitektab'in q'u chakan. Nitekq'aavtitz'pixsal kamnaj. Utz nitektab'il u b'a'nla chusb'al tu q'u me'b'a'. ⁶ Ech chi'b'eb'al tetz q'u aanima q'u'l ye' nika'tziiun vi'.— Texh u Jesuus.

U taltu b'a'nla yol u Jesuusti' u Xhan

⁷ Unchee' tuul ko'xh nichtelb'en q'ul ichusulib' u Xhan, xe't iyolon u Jesuus ti' u Xhan tu q'u aanima ech tza':

—¿Kam b'anel titxumb'al u vinaj va'l ex etil tu tz'inlich tzaji tx'ava' b'atz'i? ¿Ech tzik a' ma'j aa

* **11:3** Aatz u yol “viTxaaom u Tiohx” a' toke' “Mesías” tu u yolb'al hebreo, utz “Cristo” tu u yolb'al griego.

aas va'l ko'xh ib'en sunchaj jalil tu kajiq'? Ye'ka. ⁸ Pek ¿kam ex etile'? ¿A' tzik ex etil ma'j vinaj aas toksa'm ijlenal ato'k taq'o? Ye'ka. Tan aatz q'u'l b'a'nla chaj oksa'm ato'k taq'o, aye'n tu q'u tatib'al ijlenal. ⁹ Loq' ¿kam ex etile'? ¿Ma'j tzik alol tetz u yolb'al Tioxh? B'a'ntan a' i. Utz nival sete aas nim tatin vatz tere'n q'u alol tetz u yolb'al Tioxh. ¹⁰ Tan a' va'l tz'ib'amalka ti' tu u Yolb'al Tioxh ech tza':

«Sunb'axab'sa b'en vunchaj saatz.
A' sapaxsan itziul val ooponb'al.
Echa' ib'anax tuch b'ey saatz si'ane'. Chu u Tioxh.»
Texh u alol tetz u yolb'al Tioxh.†

¹¹ Ech ni'xhtek'val sete aas ye'xhab'il ko'xh va'toj paalchu tijle'm vi' u Xhan, u b'anol vau-tiismo xo'l kajay q'u aanima q'u'l alamal. Pek loq' k'uxh echi, aatz q'u'l ch'oo ko'n u tijle'm tu viQ'esalail u Tioxh tu Amlika, paalchu tijle'm vi' u Xhan. ¹² Aya'xchen tuich ikuenta u Xhan, u b'anol vau-tiismo utz, ulyu ko'xh tza' tuul, atil unjolol aanima nichij viQ'esalail u Tioxh tu Amlika. Ni-maj ipax paal. Loq' tech koj ti'. Pek ab'il q'u'l tiira ni'an ya'l tib' ti' tok tu viQ'esalail u Tioxh, a' q'u'l nitoke'. ¹³ Tan kajay q'u alol tetz u yolb'al Tioxh tuch' u o'tla mantaar, a' niyolonku ti' viQ'esalail u Tioxh, ulyu ko'xh tikuenta u Xhan. Tan a' u ya'teb'al alol tetz u yolb'al Tioxh. ¹⁴ Utz oj sesa'a, nimataj kam nitale' tan, aatz u Xhan, echa' u Elias atzi', va'l sa'nalchituli alaxnaj.‡ ¹⁵ Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj.

† 11:10 Choktaj u Malaquias 3.1. ‡ 11:14 Choktaj u Malaquias 4.5.

16 ¿Kam b'oj ela tuch' q'u qelolla chaj aanima tu u tiempo tza'? Ela tuch' q'u talaj nitxa' atzi' aas nisaach tu k'ayib'al, utz niqetunsa b'en talax timol ech tza':

17 «Vetkuxuli aa utz, ye'n b'ixex, ye'n chi'b'ex qi'. Vetb'itz'o' echa' ib'itzal kamnaj utz, ye'n oq'ex tu txumu'm.» Chia.

18 Tan aatz i'an u Khan, u b'anol vautiismo, ye't tx'a'ni utz, ye't tuk'a ta'l uuva. Utz: «Tioxhil tx'i'li'inaj atil k'atza.» Chu te'le'. 19 Pek aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, va'l itx'a'ne' utz, nituk'a ta'l uuva. Utz netal vi' ech tza': «Ulyu ma'l u vinaj ye'k chit iya'eb'al tu echb'u'm, tu uk'a ta'l uuva. Nimolo tib' tuch' aa paav, tuch' sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar.» Che'ex vi'. Loq' aatz vitxumb'al u Tiohx, a' niilchik tu vib'anon q'ul ik'aol ime'al Tiohx.— Texh u Jesuus.

Vitz'ejtu yol u Jesuusti' ka'va'l q'u tenam ye't niman

20 Unchee' sib' txaichil i'an u Jesuus tu unjolol tenam, loq' ye' nichmotxik'axa q'ul ipaav q'u aanima tzi'. Ech xe't tek tal tz'ejb'al yol u Jesuus ti'.

21 Utz tal ti' ech tza':

—¡Tilayol saya'k'ex aa Coraziin, tuch' ex aa Bet-saida! Tan ye' nenima q'u mamaj txaichil unb'an texo'l. Pek xo'l koj q'u aa paavla chaj puera aanima aa Tiro tuch' q'u aa paavla chaj puera aanima aa Sidoon unb'anva, oora ko'xh motx ik'axa q'ul ipaav koj atzi'. Utz motx toksa oksa'm techlal txumu'm. Utz imak' je' tza'a tivi' ti' q'ul ipaav koj atzi'. 22 Ech tok nival sete, aatz lu'ul u q'ii va'l satx'olax inujul q'u aanima, paalchu u

choob'al paav saku' seti' vatz q'u aa Tiro tuch' q'u aa Sidoon. ²³ Utz echat ex majte aa Capernaum. Kamal netale' aas sa'xht'anb'a'lex. ¡Ye'xhjatul! Pek b'oono eb'ajax ku'l sab'anli; ech sab'enex tu choob'al paav. Tan a' koj vetuchku q'u mamaj txaichil tixo'l q'u aa Sodoma tzi', echa' q'u'l vetunb'an texo'l, motx ik'axa q'ul ipaav koj atzi'. Utz anko'xh atil tu u tiempo cheel koj tza'. ²⁴ Ech tok nival sete, aatz lu'ul u q'ii va'l satx'olax inujul q'u aanima, paalchu u choob'al paav saku' seti' vatz q'u aa Sodoma tzi'.— Texh u Jesusus.

U Jesusus u ulsan tetz ik'u'lq'u'l jochpinaj tu u paav

²⁵ Unchee' aatz i'an tu u q'ii tzi', iq'ila sik'le Tiohx u Jesusus utz, tal ech tza': —Nivaq' ta'ntiohx see Tat. Axh iB'aal u Amlika tx'ava' tzi'. Tan vetak'uch vatxumb'al tu q'u'l ye'k tootzajib'al, q'u'l echa' talaj nitxa'. Utz ye'n ak'uch tu q'u'l nitoksa iq'ii ti' q'ul itxumb'al. ²⁶ A'i, Tat. Tan ech vasa' tzi'.— Texh u Jesusus tu viq'ilat u Tiohx.

²⁷ Tal paj u Jesusus ech tza': —Kajay q'u kam vettoksal vunTat tunq'ab'. Utz ab'il koj ma'j tek' ootzajin tetz viK'aol u Tiohx tuch' itxumb'al, pek ta'xh u kuTat. Utz ab'il koj ootzajin tetz u kuTat, pek ta'xh u K'aola. Utz antu saootzajin majte q'u'l u K'aola sa'aq'on elu'l te vatzsaj. ²⁸ Ech toke' ulojex sunk'atza kajay ex ijtzinajex utz, jochpinajex jaq' vepaav tan, in sailansanex. ²⁹ Oksataj etib' jaq' vunmantaar. Utz iltaj ok etetz vi' tan, in maanxho. Utz jik u vaanima. Ech sailan vetaanxela. ³⁰ Tan yit' tza'l koj iq'ol vunmantaar. Utz yit' tii koj nimali.— Texh u Jesusus.

12

U tijle'm u Jesuusvatz u ilanb'al q'ii

¹ Unchee' aatz i'an tu ma'l u ilanb'al q'ii, paal u Jesuus tuch' q'ul ichusulib' xo'l unjolol q'u chikob'e'm. Utz nichikam q'u chusulib' tu va'y. Ech motx itx'up vatz triigo utz, techb'u. ² Pek ta'xh ilax tu q'u fariseo, tal tek tu u Jesuus ech tza': —Yit' b'a'n koj b'anax tu u ilanb'al q'ii va'l ni'an q'u'l achusulib' tzi'. A' niqel u kukostumbre tz'ib'amal ti' u ilanb'al q'ii.— Texh te.*

³ Tal tek u Jesuus te ech tza':

—¿Yetz sik'lemal setaq'o kam va'l i'an u Daviid tuch' q'u'l xamich ti' aas kam tu va'y? ⁴ Tan motx oko'p tu u totztiohx utz, motx itx'a' tetz u txaa'la kaxhlaan tx'ix tetz Tiohx va'l yit' aq'ich koj tzii aas ab'il ko'xh satx'a'on. Niko'xh u Daviid tuch' q'ul imol aq'elku tzii. Pek ta'xh aq'elku tzii tu q'u oksan yol vatz Tiohx.† ⁵ Utz ¿yetz sik'lemal setaq'o tu u o'tla mantaar majte, aas yit' aa paav koj q'u oksan yol k'uxh nitaq'onin tu ilanb'al q'ii tu viq'analil u totztiohx?‡ ⁶ Ech nival sete aas paalchu tijle'm vatz u totztiohx va'l atil tza'. ⁷ Utz ye' nekan tokeb'al u Yolb'al Tiohx va'l nital ech tza':

* **12:2** Aatz q'u “kostumbre tz'ib'amal” tetz q'u Israeel nital q'u fariseo tza', aya' q'u kostumbre tetz q'ul ik'uy imam q'u Israeel, unjolol q'u mantaar xo'l q'u aanima, echa' u codigo civil sukuvatz. Ech a' ix'e'al q'u kostumbre u o'tla mantaar tetz u Moisees aas nimotxtale', loq' ye' nikan tootzajil q'u fariseo kam vitxumb'al u Tiohx aas taq' u o'tla mantaar. † **12:4** Choktaj u Leviitico 24.9; u Samueel I 21.3-6. ‡ **12:5** Choktaj u Nuumeros 28.9-11.

«A' unsa' setxum iatz emol; yit' ta'n ko'nkoxh
setitz'a ik'achax ok avan tu tx'olo'm.»
Chia.Š

Tan sako'nkoxhek'on paav ti' b'a'nla aanima koj
atzi'. ⁸Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima,
aa yol ti' u ilanb'al q'ii.— Texh te.

Vib'anax b'a'n tu ma'l u vinajtu u ilanb'al q'ii

⁹Unchee' aatz tek k'asu'l u Jesusus latzi', b'eno'k
tu ma'l u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar.
¹⁰Utz atich ma'l u vinaj tzi' aas ye' nichiyikun
unpaq'il iq'ab'. Ech aatz q'u fariseo, vet sik'u'l
ich'oti tu u Jesusus ech tza': —¿B'a'n tzik vatz u
kukostuumbre tz'ib'amal aas sab'anax b'a'n tu q'u
ya'v tu u ilanb'al q'ii?— Texh te. Tan a' isa' ixochtu
u Jesusus ti' va'l satale'.

¹¹Pek alax te tu u Jesusus ech tza': —Ab'iste koj
ma'j sab'anon sete aas yit' oora se'ntiq'o je'ul ma'l
vikarne'l va'l ta'xh ma'l, oj sachajpu b'en tu jul tu
u ilanb'al q'ii. ¹²Utz aal sib' paalchu u aanima
vatz ma'l karne'l. Echtzixe't b'a'n sab'anax b'a'n
tu ma'l aanima k'uxh tu u ilanb'al q'ii.— Texh te.

¹³Ech tal tek u Jesusus tu u ya'v ech tza': —Yuj
vaq'ab' tzi'.— Texh te. Iyuj viq'ab' u vinaj utz,
yakich i'an b'a'n. Ela texh kaak tuch' va't viq'ab'.

¹⁴Pek motx k'asu'l q'u fariseo. Utz motx ex
inuk'e' kani'ch ixochax u Jesusus si'ane'; satal
ikame'.

*Vitzojpu u yol ti' u tatinu Tioxhla Espiiritu k'atz
u Jesusus*

¹⁵Pek tab'i u Jesusus. Ech eltekb'en tu va'l
atichka. Utz mam tenam xamb'u b'en ti'. Utz i'an

b'a'n tu kajay q'u ya'v. ¹⁶ Loq' tiira nichtal tu q'u aanima b'a'nil aas ye'k sataq' elu'l itziul. ¹⁷ Tan ech chit itzojpu u yol alelka tu u Isaias, u alol tetz u yolb'al Tiohx aas tal ech tza':

¹⁸ «A' u b'anol tetz vuntxumb'al tza', vunTxaaom. Tii'in ti'. Utz k'ujleb'al unk'u'l.

Savoksa vunTioxhla Espiiritu k'atza, ech satal vinujul tu kajay q'u tenam tz'ejxinaj.

¹⁹ Yit' sako'nkoxyhaya yoli tib'.

Yit' sako'nkoxyhq'eq'uni utz, yit' sako'nkoxyhtxab'a'pun tu b'ey.

²⁰ Aal koj sateesa ik'u'l u paxa'l aa utz, aal koj sitzaasa u xamal

va'l b'iit ko'xh nitel isib'el.*

Pek aal sa'nalpaal tetz vinujul taq'o.

²¹ Utz a' sak'uje'k ik'u'l kajay q'u puera tenam ti' si'ane'.» Chia.†

Visuyax q'esar tioxhil tx'i'li'inajti' u Jesusus

²² Unchee' iq'ol opon ma'l u vinaj vatz u Jesusus. Moyich utz, memich majte. Atich ok tioxhil tx'i'li'inaj k'atza. Utz b'anax b'a'n te tu u Jesusus. Ilon tek u vinaj utz, yolon tek majte. ²³ Ech kajay q'u aanima motx tz'ejx ik'u'l ti' va'l i'an u Jesusus. Utz nichte motxtal ech tza': —jKamal a' vitu'xh ixalam u Daviid va'l sa'chituli!— Texhtu'.

²⁴ Pek aatz q'u fariseo, ta'xh motx tab'i u yol tzi', motx tal ech tza': —jA' koj tzi!! Tan u Belzebuu, u

* **12:20** Aatz u yol “paxa'l aa” tuch' “u xamal va'l b'iit ko'xh nitel isib'el”, a' nital q'u aanima q'u'l peena texh ato'k k'atz Tiohx.

† **12:21** Choktaj u Isaias 42.1-4.

q'esal tioxhil tx'i'li'inaj niaq'on tijle'm ti' tojchal el tioxhil tx'i'li'inaj.—‡ Texhtu'.

²⁵⁻²⁶ Pek aatz u Jesusus tan, paal itxumb'al tu q'u'l nichtitz'a utz, tal tek te ech tza':

—¿Kani'ch b'oj tatin viq'esalail u tx'i'li'inaj tinu-jul oj ato'k ixo'l tib'ilaj? Sa'kojveet iq'esalaine' oj jatxel tib' iatz. Echat ko'xhtu' a' ma'j ijlenal majte. Oj jatxel tib' iatz tuch' q'ul imol tu viq'esalail, sako'njink'i. Utz ech paje' a' ma'j tenam, oj untanoj itz'in atzik tu ma'l atib'al, jatxel tib' iatz, sa'kojveet i'antu ma'l iatz. ²⁷ Utz oj u q'esal tioxhil tx'i'li'inaj niaq'on vijle'm ti' tojchal el q'u tioxhil tx'i'li'inaj netale', jkamal a' paj niaq'on tijle'm q'u aanima q'u'l nechus ti' tojchal el majte unchee'! A' tek samotxalon sete atzi', ab'il niaq'on vijle'm, u Tiohx tzik oj viq'esal q'u tioxhil tx'i'li'inaj.

²⁸ Pek oj u Tioxhla Espiiritu niaq'on vijle'm, nojchit a' u techlal aas ulyu viQ'esalail u Tiohx texo'l.

²⁹ Tan echa' tzi', ab'il koj saveet toko'p to'otzotz xe' ma'l aanima aa yak'il oj yit' b'axal koj siqitze'. Pek b'axal siqitze', ech so'ole' ti' ijolonsal b'en q'u tetz.

³⁰ Pek ab'iste yit' oknaj koj vi', nikoontrain atzi'. Utz ab'iste va'l ye'xhkam nitoksa vetz, tz'ejo'm ni'ane'.

³¹ Ech toke' nival sete, kajay q'u paav sakuyli utz, kajay q'u yoq'o'mla yol nital q'u aanima, sakuyli. Pek ab'il sayoq'on saqelon u Tioxhla Espiiritu, ye'xhjatu sakuyaxi. ³² Aal sakuyli ab'il q'u'l sayoq'on u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Pek

‡ **12:24** Aatz u b'ii Baal Zebuub, a'ich a' vitiohx q'u aa Ecroon titiempo u Elias. Pek b'ens ib'ii u q'esal tx'i'li'inaj tu q'u Israeel. Belzebuu b'enka. Choktaj u Reyes II 1.1-17; U Tio 12.24.

ech koj q'u'l sayoq'on saqelon u Tioxhla Espiiritu, ye'xhjat u sakuyli. Niko'xh tu u vatz amlika tx'ava' tza'; niko'xh tu va't u atinchil.

U tootzajil u aanima tu vib'anone'

³³⁻³⁴ ¡Tx'i'la chaj aanima! ¡Kani'ch b'oj etaltu b'a'nla chaj yol nenache' tan, jolol ex onkon! Kam q'u'l atil xe' taanima u aanima, a' va'l nije'ul titzi'. Pek b'antaj u b'a'n timer, ech sek'uche' ex b'a'n. Echa' u b'a'nla tze', b'a'n ivatz nitaq'e'. Utz aatz u ye'xtxojla tze', ye'xtxoj ivatz nitaq'e'. Tan a' ni'ilchik u tze' tu vivatz; b'a'n tzik oj ye'xtxoj. ³⁵ Tan aatz u b'a'nla aanima, a' nik'uchvu u b'a'n timer va'l atil xe' taanima tu viyolone'. Pek ech koj u onkonla aanima, a' nik'uchvu tu viyolon majte aas onkonil atil xe' taanima. ³⁶ Ech tok nival sete, sa'naltx'olch inujul q'u' aanima ti' kajay q'u' yol q'u'l ye'k ko'xh tokeb'al nimotxtale'. ³⁷ Tan tu ko'n q'u' eyolone' satx'olax enujul; oj b'a'n, sab'enex tu u b'a'n timer; oj ye'xtxoj, sab'enex tu choob'al paav majte.— Texh u Jesus.

Vijajtu xheeny a q'u' fariseotu u Jesus

³⁸ Unchee' aatz unjolol q'u' aa txumb'al ti' u o'tla mantaar, ant imol unjolol fariseo, tal tu u Jesus ech tza': —Chusul, k'uch ma'j xheeny kuvatz oj nojchit axh iTxaaom Tioxh.— Texh te. §

³⁹ Tzaq'b'el tu u Jesus ech tza':

—¡Aatz ex itz'lelex tu u tiempo tza', jolol ex qelolla chaj aanima! Ex aa paav utz, nejaj xheeny

§ **12:38** Motx ijaj u xheeny tzi'. A' isa' i'antu ma'j mam kam u Jesus siatz tu amlika. Echa' tzi' sijal tilon u q'ii, u ich' oj q'u' tx'umi'l, oj kam ko'xh va'tioj kamil aas ye'kax uchi.

aas sak'uchax sete netale'. Pek jye'ka! Ta'xh ma'l xheenyä setootzaji, va'l ti' u Jonaas, u alol tetz u yolb'al Tiohx. ⁴⁰ Tan echa' va'l i'an u Jonaas aas oxva'l q'ii tuch' oxva't aq'b'al i'an tu tuul u mam txay, echat ko'xh si'an u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima majte. Oxva'l q'ii tuch' oxva't aq'b'al si'an jaq' tx'ava'.

⁴¹ Aatz q'u aa Niinive, toj nal tal eb'en tu choob'al paav, ex itz'lelex tu u tiempo tza' aas latx'olax inujul q'u aanima; tan, motx ik'axa q'ul ipaav tu u yolb'al Tiohx va'l ex tal u Jonaas tixo'l. Pek aatz ex, ye' nek'axa q'ul epaav ti' q'ul iyol va'l paalchu tijle'm vi' u Jonaas.

⁴² Echat ma'l u ixoj ijlenal majte, toj nal tal eb'en tu choob'al paav, ex itz'lelex tu u tiempo tza'. Tan ya'vilo'm k'asku'l tikuenta aal iku'e' ti' ul tab'il vimam txumb'al u Salomoon. Pek paalchu tijle'm vi' u Salomoon va'l atil tza' cheel utz, ye' nenima.

⁴³ Aatz nitel u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz ma'l aanima, nipaal tu tzaji tx'ava' nichok tilanb'al. Loq' ye' nichab'a. ⁴⁴ Ech nitektal ech tza': «Saq'aavb'enin tu u vatib'al va'l vetk'asku'lin.» Chia. Ech aatz nitopon tu u tatib'al, tiira b'a'nla tek amel, ch'isel utz, vijel majte. ⁴⁵ Unchee' ech nitig'o opon jujva't imol, aas maas aq'el tek ivi' sii'. Utz ech ta'n a' oponya. A' tek nimotxatinku tzi'. Ech aal maas tek sael u aanima tu b'ey tzi' va'l ato'k q'u tioxhil tx'i'li'inaj k'atza, vatzich u tatin b'axa yol. Unchee' jechat ko'xh va'l seb'ane' jank'il ex, ex onkonla chaj aanima itz'lelex tu u tiempo tza'!—Texh u Jesus.

Q'u nojla titz'in tatzik u Jesus

⁴⁶ Unchee' tuul anko'xh nichiyolon u Jesusu tu q'u tenam, opon vinan tuch' q'ul itza'q'. A' isa' si'chyolon tuch' u Jesusu. Utz ye't veet toko'p k'atza. ⁴⁷ Ech alax tek tu u Jesusu ech tza': — Nisavsaxh vanan tuch' q'ul atza'q'. A' isa' say-olonaxh tuch' chi.— Texh te'le'.

⁴⁸ Pek itzaq'b'e ko'n va'l alon te utz, tal te ech tza': —¿Ab'il unnan naale'? Utz ¿ab'il q'ul untza'q'?— Texh te. ⁴⁹ Ech ik'uchtu b'en q'ul ichusulib' tiq'ab' utz, tal ti' ech tza': —A' vunnan tzuta. Utz a' q'ul untza'q' tzuyi. ⁵⁰ Tan aatz kajay q'u'l nib'anon vitxumb'al vunTat tu Amlika, a' q'u'l untza'q' atzi'; a' vanab' atzi' utz; a' vunnan atzi'.— Texhtu'.

13

Vik'amtu ti' u chikol u Jesusu

¹ Unchee' aatz i'an u Jesusu tu u q'ii tzi', elk'asu'l tu u atib'al. Utz ex k'uje'oj tzi' choo. ² Mam tenam chit imol tib' k'atza. Ech je'tek'op u Jesusu tu ma'l u jukub'. K'uje' tuul utz, xe't ichusune', tuul aatz q'u aanima tan, atich ko'n tzi' a'. ³ Ech sib' ko'xh yol tal u Jesusu. Nichik'am ti' kam ech tza':

—Aatz i'an ma'l u chikol, b'en tu chiko'm. ⁴ Utz tuul nichimak' paal u ia, atia a' ku'k tu b'ey. Utz motx ko'n ex tzotiloj tu q'u tz'ichin. ⁵ Atia a' ku'k vi'aj sivan aas b'iil ko'xh tx'ava' atil sii'. Utz oora itz'pu u ia tan, xax ko'n u tx'ava'. ⁶ Pek tz'a'b' u q'ii. Lumin tu vitz'a'l utz, tzaji. Tan b'iil ko'n b'ennaj u taq'il. ⁷ Utz at u ia, a' ku'k xo'l ch'i'x. Pek ch'ii q'u ch'i'x utz, isotzsa.

⁸ Pek aatz untante, a' ku'k tu b'a'nla tx'ava'. Utz ech vatzini. Atia 100 ivatz taq' ti' junun tajan. Atia 60 ivatz taq'a. Utz atia 30 ivatz taq' majte. ⁹ Ab'iste ex niab'in q'u yol tza', nimataj.— Texhtu'.

U taltu u Jesuuskam toke' nik'am ti' kam

¹⁰ Unchee' xaan tek opon q'u chusulib' k'atz u Jesus utz, tal tek te ech tza': —¿Kam toke' a' nak'am ti' kam aas nayolon tu q'u aanima tzi'?— Texh te.

¹¹ Ech itzaq'b'e utz, tal te ech tza':

—B'a'n ex tan, aq'el tzii, sete aas setootzaji u tokeb'al q'u kam q'u'l ye' ootzajimal tokeb'al ti' viQ'esalaïl u Tiohx tu Amlika. Pek ech koj q'u aanima tzi', sa'kojtootzaji u tokeb'al tan, ye' aq'el te. ¹² Tan ab'iste va'l atil nal itxumb'al ti' q'u kam q'u'l ye' ootzajimal tokeb'al, aal sa'aq'ax tere'n tetz. Ech sib'al tek itxumb'al sa'atini. Pek ab'iste va'l ye'k maas itxumb'al ti', aal samaale'l te jank'al vatz tetz aq'el. ¹³ Tu k'amich kam nunyolonku te tan, nisajine' tilone', loq' ye'xhat ni'enku te. K'uxh nitab'ine', nikojikan tab'il tokeb'al q'u kam. Utz nikojipaal itxumb'al tuul. ¹⁴ Tan ech chit itzojpu va'l b'axab'samal talax tu u Isaias aas tal ech tza':

«Aatz q'u aanima tzi',
sa'motxab'in tuch' ixichin,
loq' sa'kojpaal itxumb'al tu va'l satab'i.
Utz samotxsajini,
loq' sa'kojikan tilaxe' kam va'l sisaji.

¹⁵ Tan tiib'inaj taanima q'u tenam tzi'.
Ye' nimotxisa'a tab'ile' kam tokeb'al q'u yol.
Ye' nimotxisa'a tilax q'u kam ijikomal.

Ech toke' ye' samotxilon tuch' b'aq' iatz.
 Ye' samotxab'in tuch' ixichin.
 Utz niko'xh satootzaji u tokeb'al q'u kam tuch'
 taanima.
 Ech ye'k saq'aavo'k sunk'atza.
 Utz yi'sa' sunb'an b'a'n te majte.» Chia.*

¹⁶ Pek aatz ex, chi'b'eb'al etetz tan, netil inujul q'u kam tuch' b'aq' evatz. Utz nekan tab'il tokeb'al tuch' exichin. ¹⁷ Tan ni'xhtek'val sete, sib'al ko'xh q'u alol tetz u yolb'al Tioxh motx tachva tilaxe' kam va'l netil cheel. Pek ye't tila. Utz motx tachva tab'ile' kam va'l netab'i cheel. Pek ye't motx tab'i. Echat q'u jikomla chaj aanima majte.

U tokeb'al u k'amich yolti' u chikol

¹⁸ Pek ab'itaj unchee' kam u tokeb'al u yol ti' u chikol. ¹⁹ Aatz u aanima va'l niab'in q'u yol ti' viQ'esalail u Tioxh utz, ye' nipaal itxumb'al tuul, a' nik'am ti' u ia va'l a' ku'k tu b'ey. Tan niko'nulsotzsaloj u yolb'al Tioxh tu taanima tu u tx'i'li'inaj.

²⁰ Atil aanima nitab'i u yolb'al Tioxh utz, kaana itxuq'txun ti' b'axa aas nik'ule'. Ech a' nik'am ti' u ia va'l a' ku'k vi'aj sivan, aas b'iil ko'xh tx'ava' sii'. ²¹ Pek ye' b'ennaj taq'il. B'iil ko'n ni'ano'k. Tan echa' tzi', nitul ma'j tza'lla kam ti' utz, nixe'k'ulal ti' u yolb'al Tioxh majte, sib' ni'enku te. Utz ye' ko'xh tiil iku'e'.

²² Pek atil aanima nitab'i u yolb'al Tioxh, loq' niko'nisotz b'en sik'u'l tu q'u ela'okchil ti' vime'b'i'l tu u vatz amlika tx'ava' tza'. A' nik'am ti' u ia va'l a' ku'k xo'l ch'i'x. Ech ye'xhkam nivatzin

* **13:15** Choktaj u Isaias 6.9-10.

taq'o. Utz nisotz b'en sik'u'l ti' tachvalo'k q'u tx'iib'al q'ii.

²³ Pek ech koj va'l a' ku'k tu b'a'nla tx'ava', a' nik'am ti' u aanima va'l niab'in u yolb'al Tiohx utz, nipaal itxumb'al tuul. Echa' u ia aas nivatzine'. Atia 100 ivatz nitaq'e'. Atia 60 ivatz nitaq'e'. Utz 30 ivatz nitaq' majte.— Texhtu'.

Vik'amtu ti' ye'xtxojla xajtze'u Jesus tu vichusune'

²⁴ Tal paj chit va't k'amich kam u Jesus tu q'u aanima ech tza':

—Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u vinaj va'l ichik b'a'nla ia triigo titx'ava'.

²⁵ Pek aatz tu aq'b'al, tuul vatchel q'u aanima, ul vikoontra, ul ichikka ye'xtxojla ia xo'l u triigo. Utz b'eni. ²⁶ Ech je'ul u triigo, ch'ii. Utz vatzini. Loq' chee u ye'xtxojla xajtze' tixo'l majte. ²⁷ Ech aatz q'u aq'onom tan, motx tek ex tal tu u b'aal chikob'e'm ech tza': «B'aal nitxa', tiira b'a'nla ia va'l vetachik tu vatx'ava'. Pek ¿til chaj unjalk'ik u ye'xtxojla xajtze' tzi'?» Texh te.

²⁸ Tzaq'b'u u b'aal chikob'e'm ech tza': «Ma'l u koontra vetexchikonka atzi'.» Texhtu'.

Tal q'u aq'onom te ech tza': «Pek ¿satz asa'a se'nkub'uq'e'l tixo'l unchee'?» Texh te.

²⁹ Tal u b'aal chikob'e'm ech tza': «Ye'ka. Tan b'a'n si'ane' aas tuul neb'uq'e'l u ye'xtxojla xajtze', sab'uq'xu k'asu'l triigo ti'. ³⁰ Pek a' li'ilon, ch'iiojna sijununil utz, q'anb'unale. Ech saval tu q'u chokol tetz tu u tiempo tzi': Moltaj q'u ye'xtxojla chaj xajtze' b'axal tzi'. Utz ti' b'o'k'ol iqitzax seb'ane'. Ech satz'e'i. Pek ech koj u triigo tan, a' semolvu tu

kolb'al tetz. Chajin te.» Chu u b'aal chikob'e'm tu q'u taq'onom.— Texh u Jesuus.

Vik'amtu ti'u tal pitz'kin ia u Jesuus

³¹ Aatz u Jesuus, ik'am paj ti' va't kam utz, tal ech tza':

—Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u b'aq' muxhtaansa ichik ma'l u vinaj titx'ava'. ³² Tan a' u ia va'l nojchit tiira tal ch'oo vatz tere'n q'u tiil itza. Pek paalchu ich'ii vi' tere'n q'u itza ni'ane'. Aatz nich'ie' utz, nib'ens nimla tze'. Aal nitek'uli'an isok q'u tz'ichin vi'aj q'ul iq'ab'.— Texh u Jesuus.

³³ Aatz u Jesuus, ik'am paj ti' va't kam ech tza': —Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' u tx'amil kaxhlaan tx'ix va'l taq' b'en ma'l u ixoj xo'l oxva'l paab'al ariina. Utz ech itx'amtu kajay viq'otuil u kaxhlaan tx'ix taq'o.— Texh u Jesuus.

³⁴ Aatz kajay q'u yol tal u Jesuus tu q'u aanima, a' ik'am ti' kam. Utz ye'xhkam nichiyolone' untz'oj ye' nichik'am ti' kam. ³⁵ Ech chit itzojpu u yol alichnalka tu u alol tetz u yolb'al Tiohx aas tal ech tza':

—Sayolonin utz, kam ko'n sunk'am ti'. Ech saval elu'l inujul q'u kam q'u'l ye' ootzajimal u tokeb'al xe' q'ii xe' saj.— Chia.†

U tokeb'al u yolti' u ye'xtxojla xajtze'

³⁶ Unchee' ijatx tek tib' u Jesuus tuch' q'u aanima. Ech b'eno'k u Jesuus tu atib'al. Utz xaan opon

† 13:35 Choktaj u Salmos 78.2.

q'u chusulib' k'atza, tal te ech tza': —B'an talax qe b'a'nil kam tokeb'al u ye'xtxojla xajtze' vetak'am ti' aas chee xo'l u chikob'e'm.— Texh te.

³⁷ Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza':

—Aatz va'l chikon u b'a'nla ia, aya' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. ³⁸ Aatz u tx'ava', aya' u vatz amlika tx'ava'. Aatz u b'a'nla ia, aya' q'u'l oknaj tek tu viQ'esalail u Tiohx. Utz aatz u ye'xtxojla ia, aya' q'u aanima q'u niman tetz u tx'i'li'inaj. ³⁹ Aatz u koontra va'l chikon, aya' u tx'i'li'inaj. Aatz u tiempo tzok'b'al tetz utz, aya' u motxeb'al q'ii saj si'ane'. Utz aatz q'u molol tetz, aya' q'u aanjel. ⁴⁰ Kam chit ech vitzok'ax el q'u ye'xtxojla xajtze' tzi' utz, nik'achax ok tu xamal, ech sab'anax tu q'u aanima tu u motxeb'al q'ii saj si'ane'. ⁴¹ Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, sichaj k'asu'l q'ul iaanjel utz, su'lteesa tu u vatz tx'ava' tza' jank'al q'u aanima oknaj tu viQ'esalail q'u'l nitaq' b'en imol tu paav utz, tuch' q'u b'anol tetz onkonil. ⁴² Ech sik'on b'en tu u mam xamal. Aya' u choob'al paav, paalchu vi' oorno. Ech latzi' samotxoq'ka utz, a' sajarach'unku tee tzi'.‡

⁴³ Pek aatz q'u jikomla aanima, q'u niman tetz u Tiohx tan, samotxrib'uni. Echa' irib'un q'ii si'an tu viQ'esalail u kuTat. Ech nimanøj, ab'il nikanon tab'il tokeb'al q'u kam tza'.— Texh u Jesusus.

Vik'amtu ti' u tx'iib'al q'iiu Jesusus va'l mujel

⁴⁴ Tal paj u Jesusus ech tza': —Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l sivan sib' ija'mel aas mujel tatin tu ma'j tx'ava'. Utz aatz nichab'al

‡ **13:42** Choktaj Q'u Kam Ib'axab'sa Ik'uchax U Tiohx (Apocalipsis) 14.14-20.

tu ma'l u aanima, niko'npajq'aavimujka. Utz kaana itxuq'txun ti'. Ech tek ne'nik'ayika kajay q'u tetz. Utz niloq' u tx'ava' tzi'. Ech satetzi u tx'iib'al q'ii va'l mujel tuul.

Vik'amtu ti' u b'a'nla sivanu Jesuus

⁴⁵ Aatz paj viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, echa' ma'l lakol. A' nichok b'a'nla chaj perla. ⁴⁶ Utz aatz nichab'a ma'l u techalla perla sib' ija'mel, nitekenik'ayika kajay q'u tetz atile utz, niloq'e'.

Vik'amtu ti' u k'ach u Jesuus

⁴⁷ Aatz paj viQ'esalail u Tiohx tu Amlika majte echa' ma'l mam k'ach, eesab' txay, aas nik'onax oko'p tu choo. Jatvatzul ko'n iatz txay nitok tuul. ⁴⁸ Utz aatz ma't inoo u k'ach tzi', nitektiq'ol elu'l tu eesan tetz tzi' a'. Ech nitxaa q'u b'a'nla chaj txay utz, nitaq' ku' tu txakatx. Pek aatz q'u'l ye'xtxoj, nik'one'l. ⁴⁹ Echat chit va'l su'uch majte aas lu'ul u motxeb'al q'ii saj. Saul q'u aanjel, sateesa q'u aa paavla chaj aanima xo'l q'u jikomla chaj aanima. ⁵⁰ Ech sik'on b'en tu u mam xamal. Aya' u choob'al paav paalchu vi' xamal tu oorno. Utz latzi' samotxoq'ka utz, a' sajarach'unku tee tzi'.—Texh u Jesuus.

⁵¹ Tal paj u Jesuus ech tza': —¿Matz paal etxumb'al tu q'u kam nivale' tza'?— Texhtu'.

Tzaq'b'u q'u aanima utz, motx tala: —Ee', vetia.— Texhtu'.

⁵² Tal paj u Jesuus: —Aatz kajay q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar q'u'l oknaj ti' u b'a'nla chusb'al utz, chusel tib' ti', tootzaj u o'tla mantaar tuch' u ak' b'a'nla chusb'al. Ela tuch' ma'l u tata

atzi' va'l nitiq'o je'ul ak' kam utz, o'tla kam tu kolb'al tx'iib'al iq'ii.— Texh u Jesusus.

Vika'tziun q'u aa Nazareetti' u Jesusus

⁵³ Unchee' ta'xh veet iyolon u Jesusus ti' q'u kam ik'am ti', eltekb'en tu va'l atichka. ⁵⁴ Ech ul tu vitenam. Xe't ichus q'u aanima tu atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz nichitz'eix ik'u'l q'u aanima taq'o. Nichmotxtal ech tza': —ǰTil tek nicheek u mam itxumb'al atzi'? Utz ǰkam tek ech iveet q'u mamaj txaichil ni'ane' atzi'? ⁵⁵ ǰYit' tzik a' vik'aol u k'oxol tzi'? ǰYit' tzik Li' ib'ii vinan? Tan a' vitza'q' u Jacobo atzi', u Xhep, u Xhim tuch' u Judas. ⁵⁶ Utz aal jejelel q'u tanab' tza' atzi'. Pek ǰtil tek nicheek kajay q'u kam sik'u'l atzi'?— Texhtu'. ⁵⁷ Ech nichtekmotxteesa iq'ii ti'.

Pek tal tek u Jesusus te ech tza': —Aatz q'u alol tetz u yolb'al Tioxh, ta'xh ye' oknajk iq'ii titenam tuch' xo'l titz'in tatzik.— Texhtu'. ⁵⁸ Ech b'iil ko'xh txaichil i'an u Jesusus tzi' tan, ye't nimal tu q'u aanima.

14

Vikam u Xhan, u b'anol vautiismo

¹ Unchee' aatz u Herodes, u governadoor tikuenta Galilea, tab'i itziul tok iq'ii u Jesusus.* ² Utz tal tu q'u taq'onom ech tza': —U Xhan a' q'aav itz'pi xo'l q'u kamnaj tzi', aya' u b'anol vautiismo. Echtzixe't atil mam tijle'm ti' ib'anax txaichil.— Texhtu'. ³ Tan aatz u Herodes, a' alon itxaypu u Xhan. Tal iqitzpu tu kadeena utz, taq'

* **14:1** Aatz u governadoor tza', a' vik'aol u Herodes va'l ijlenalich aas itz'pu u Jesusus. Choktaj U Tio 2.1.

ku' tu tze' ti' ko'n u Herodias, u tixojich u Felipe vitza'q' u Herodes tzi'.

⁴ Tan nixtal u Xhan te ech tza': —Yit' b'a'n koj va'l na'ane' aas iq'omal u tixoj vatza'q' saaq'o tzi'.— Texhich te.

⁵ Ech nichian ik'u'l u Herodes ti' u Xhan. Pek nichixo'va q'u tenam tan, nimamich taq'o aas alol tetz u yolb'al Tiohx tixo'l. ⁶ Pek aatz i'ana, paal iq'ii tz'ajeb'al iya'b' u Herodes. B'ix u titz'in u Herodias tu xo'l. Ech tx'anel chit til u Herodes. ⁷ Utz ech tala aas sataq' kajay q'u kam sijaj u ixviak te. Toksa ib'ii q'ul itiohx tuul aas sataq'e'.

⁸ Pek aatz u ixviak, chajtzi'l tu vinan b'axa. Ech tek tal te ech tza': —Aq' vivi' u Xhan ve tu ma'l puraato cheel tza', u b'anol vautiismo.— Texh te.

⁹ Ech txumun chit u Herodes ti' va'l jajax te. Pek inima. Tal tek taq'ax vivi' u Xhan tu u ixviak, ti' tan, vatz q'ul imol tal u kam tzi', q'u'l atich ok vatz meexha tuch' utz, ti' majte tan, toksa ib'ii q'ul itiohx tuul. ¹⁰ Ech tal ikutil el vivi' u Xhan aas atich ku' tu tze'. ¹¹ Utz iq'ol ul vivi' u Xhan tu ma'l puraato. Ech aq'ax tu u ixviak. Utz aatz u ixviak, ex taq' tu vinan.

¹² Unchee' motx tek opon q'ul ichusulib' u Xhan. Ex tiq'o vinimal utz, imuja. Ech tek motx ex tal itziil tu u Jesuus.

U txachil i'an u Jesuusti' itx'a'nsal 5,000 vinaj

¹³ Unchee' aatz tab'i itziil u kam u Jesuus tzi', eltekb'en tu va'l atichka. Okb'en tu ma'l u jukub' sijunal utz, ex tu ma'l u tz'inlich tx'ava' xaannaj el. Pek tab'i q'u aanima aas til ma'tka. Motx b'en tu tajan. Ex ik'ule'. A' elkub'en tu q'u tenam tzi' a' utz, ex ik'ul sala b'en a'. ¹⁴ Ech el u Jesuus tu jukub'.

Til q'u mam tenam utz, itxum iatz. Ech ib'an b'a'n tu q'u ya'v atich tixo'l.

¹⁵ Tuul tek tiira ma'tich iku' q'ii, xaan opon q'ul ichusulib' k'atza utz, tal te ech tza': —Ma'xh ku'y q'ii. Utz ye'xhkam b'oj sachee tu va'l atilk'o' tza'. Pek chaj b'en q'u tenam tzi'. Samotxeniloq' techb'ub'al xe' q'u aanima jejllel tu q'u ja'jtze' tzi'.— Texh te.

¹⁶ Pek alax te tu u Jesus ech tza': —Yit' ministeer koj samotxb'eni atzi'. Aq'taj techb'ub'al tzexe'.— Texh te.

¹⁷ Motx tal ech tza': —Ye'xhjank'al echb'ub'al atil quxe'. Ta'xh atil o'va'l kaxhlaan tx'ix tuch' ka'va't txay.— Texhtu'.

¹⁸ Tal u Jesus te: —Aq'taj ul tza'.— Texh te. ¹⁹ Ech talt ich'uxhe' q'u aanima vi' ch'im. Utz itxay o'va'l u kaxhlaan tx'ix tiq'ab' tuch' ka'va't u txay. Ech sajin je' tu amlika. Ijaj b'a'nil ti' utz, ipixh q'u kaxhlaan tx'ix. Taq' tu q'ul ichusulib'. Utz aatz q'ul ichusulib', taq' tek tu q'u aanima. ²⁰ Ech motx tx'a'ni sikajayil utz, motx nooi. Molax tek q'u'l chanani. Kab'laat txakatx elko'p b'oono inooe'. ²¹ Utz 5,000 q'u vinaj tx'a'ni. Sib'at ixoj tuch' talaj nitxa' tx'a'n majte. Ye't achaxi.

²² Unchee' aatz u Jesus tan, oora tal tok b'en q'ul ichusulib' tu jukub'. Ib'axab'sa b'en siatz tunpaq'it u tzi' choo. Tuul nichtalka ib'en tu q'u tenam.

Vixaan u Jesus vi' u choo

²³ Aatz tek veet taltuka ib'en tu q'u mam tenam, b'enje' vi' ma'l u muunte sijunal. Ex iq'ila sik'le Tiohx. Utz ok ko'xh aq'b'al tuul. Anko'xh atich tzi' sijunal.

24 Pek aatz q'u chusulib', atich ok tu u jukub'. Ma'tich toko'p tinik'a u choo. Utz techal b'oj itx-ala'punsal u jukub' tu vipilq'a'txan u choo. Tan ok ma'l mam kajiq' tib'ey. 25 Pek aatz i'ana aas b'iitich tere'n isajb'u saj, ul u Jesus k'atza. Xaaom tul vi' u choo. 26 Utz ta'xh ilax tu q'u chusulib' aas nichixaan vi' a', motx sotz ik'u'l. Utz motx tal ech tza': —jU poyinal la!— Texhtu'. Ech motx q'eq'un tu xo'val.

27 Pek q'ilal tek tu u Jesus utz, tal te ech tza': —Ye' ko'xh qeonex. In atzi'. Ye' xo'vex.— Texhtu'.

28 Utz ech tzaq'b'el tu u Lu' ech tza': —UnB'aal oj nojchit axh, ala aas saxaanin vi' u a' tzi'. So'oponin sak'atza.— Texh te.

29 Tal u Jesus te ech tza': —jNi'axh!— Texh te. Ech el u Lu' tu jukub'. Xe't ixaan vi' u a'. Aal ib'en k'atz u Jesus.

30 Pek xo'v u Lu' ta'xh tila aas techal ixumkab'in u mam kajiq'. Utz xe't tek isotz ko'p tu a'. Ech tek q'eq'un taltu ech tza': —jUnB'aal, eesa ji'ulin!— Texh te.

31 Ech tu ko'xh unmu'k'ul txayax je'ul siq'ab' tu u Jesus utz, tal te: —Tiira b'iil ko'xh k'ujlel ak'u'l vi'. ¿Kantu' vetka'tziiunaxh?— Texh te.

32 Ech ta'xh motx je'op tu u jukub', ya' u mam kajiq'. 33 Utz aatz tek q'u'l atich nal tu u jukub', motx tek peche' ku' vatz u Jesus utz, tal ech tza': —jNojchit axh viK'aol u Tioxh!— Texh te.

34 Unchee' aatz tek veet ipaal b'en vi' u choo, opon tek tu u tx'ava' tikuenta Genesareet. 35 Ech ta'xh ilax iatz u Jesus tu q'u aanima, motx ipaxsa b'en itziul tu jank'al q'u tenam tikuenta u tx'ava' tzi'. Ech motx iq'ol ul q'u ya'v siatz. 36 Utz jajax

b'a'nîl te aas sataq' tziî tu q'u ya'v sikan vitzi'aj u toksa'm. Ech motx i'an b'a'n kajay q'u ya'v tuch' ko'xh vikanta'.

15

Yit' paav koj qelaxvikostuumbre q'u fariseo

¹ Unchee' k'asu'l unjolol q'u fariseo tu Jerusaleen utz, opon k'atz u Jesusus. Ant imol q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Utz motx tal tu u Jesusus ech tza': ² —¿Kam toke' aas niqel vikostuumbre q'u kuk'uy kumam tz'ib'amal q'ul achusulib' tzi'? Tan ye'xhkam ni'an u kostuumbre ti' itx'aal iq'ab' aas nitx'a'ne'.— Texhtu'.

³ Tzaq'b'u u Jesusus utz, tal ech tza': —Utz ¿kam tok majte, aas neqel vimantaar u Tioxh ti' inimal vikostuumbre q'ul ek'uy emam tz'ib'amal? ⁴ Tan a' u mantaar alel tu u Tioxh ech tza': «Atoj tatin atxutx ab'aal saatz. Tan ab'il va'l ye'k itxa'k itxutx ib'aal siatz, yatz'el sab'anli. Ye'k txumlichil iatz.»

Chia.*

⁵ Pek aatz netale', saveeti aas satal ma'j aanima titxutx ib'aal ech tza': «Ye'xhkam ve't eetz savaq'e' tan, a' savaq'vu tu u Tioxh kajay val eetz savaq'e' b'anel.» Che'ex. ⁶ Utz aatz q'u'l nib'anon ech tzi', a' niqel u mantaar Tioxh ti' inimal q'ul ikostuumbre q'u kuk'uy kumam tan, ye'kan itxa'k itxutx ib'aal te.

⁷ Jolol jex ka'vatz! Tinujul chit va'l tal u Isaias seti' ech tza':

⁸ «Aatz q'u tenam tzi', tu ko'xh q'ul itzi' nitoksa unq'ii.

* **15:4** Choktaj u Eexodo 20.12; 21.17; u Deuteronomio 5.16.

Pek aatz q'u taanima, tzian elnaj sunk'atza.

⁹ Ech ye'k ko'xh tokeb'al k'uxh nitoksa unq'ii, k'uxh ninach'in.

Tan a' nichus ikostuumbre aanima. Nib'ensas echa'imantaar Tioxh. Chu u Tioxh.» Chia.—

†

Texh u Jesusus.

¹⁰ Ech aatz u Jesusus, isik'le tek ul q'u mam tenam k'atza utz, tal te ech tza': —Ab'itaj b'a'nil va'l nivale' tza' utz, paaloy etxumb'al tuul. ¹¹ Yit' nikojipaavin u aanima oj ye' ni'an u kostuumbre ti' itx'aal iq'ab' aas nitechb'une'. Pek a' niaq'on b'en u aanima tu paav q'u ye'xtxojla yol nije'ul titzi'.— Texhtu'.

¹² Ech xaan tek opon q'ul ichusulib' u Jesusus k'atza utz, tal te: —¿At tzik vetb'enku see aas sib' vetb'enku q'u yol tu q'u fariseo va'l vetaala?— Texh te.

¹³ Ech itzaq'b'e ech tza': —Kajay q'u ia q'u'l yit' vunTat koj tu Amlika vetchikon, sako'nb'uq'ax je'.

¹⁴ Kam esa' te tan, jolol echa' moy atzi' aas nitiq'o ib'ey va't moy. Tan oj nojchit si'iq'ol ib'ey ma'l moy tu va't moy, ela ko'xh sab'en tu jul ka'b'il atzi'.— Texh u Jesusus.

¹⁵ Ech tzaq'b'u u Lu' utz, tal ech tza': —B'an talax qe b'a'nil kam tok u kam vetak'am ti' tzi'.— Texh te.

¹⁶ Tal u Jesusus ech tza': —Utz ¿ant ex ye'xh b'oj etxumb'al tzik? ¹⁷ Tan kam va'l nitechb'u u aanima, a' niko'ko'p tu tuul. Ech xamtel nib'en tu xaanb'al. ¹⁸ Pek ech koj q'u ye'xtxojla yol nije'ul titzi' q'u aanima tan, a' nik'asku'l tu taanima. Utz

† 15:9 Choktaj u Isaias 29.13.

a' va'l niaq'on b'en tu paav. ¹⁹ Tan tu taanima u aanima nik'asku'l q'u ye'xtxojla chaj txumb'al. Echa' q'u yatz'o'm, u eesaib' tu b'ey tuch' aanima, u elaq', q'u txub'a'lla chaj yol nitz'ejax ti' q'u aanima utz, tuch' u yoq'o'm. ²⁰ A' q'u kam nib'ensan aa paav u aanima tzi'. Pek k'uxh ye' sab'anax u kostuumbre ti' itx'aal q'ab' aas su'uch tx'a'om, ye'xhkam niyansa u aanima.— Texh u Jesusus.

Vik'uje' ik'u'l ma'l u ixojaa Sidoon ti' u Jesusus

²¹ Unchee' k'astek'ul u Jesusus tu va'l atichka utz, b'en tikuenta Tiro tuch' tikuenta Sidoon.

²² Ech aatz i'an ma'l u ixoj a' k'asku'l tikuenta u tx'ava' Canaan, va'lich iqetun taltu ech tza': — jUnB'aal, itu'xh ixalam Daviid, txum unvatz! Tan aatz ma'l u vitz'in ixviak, techal tuleb'el tu u tioxhil tx'i'li'inaj ato'k k'atza.— Texhtu'.

²³ Pek aatz u Jesusus tan, paat ye' nichitzaq'b'e. Ech xaan tek opon q'ul ichusulib' k'atza utz, ijaj b'a'nil tu u Jesusus ech tza': —Chaj b'en u ixoj tzi' tan, iqetun ko'xh tok qi'.— Texh te.

²⁴ Tzaq'b'u u Jesusus, tal ech tza': —K'uxh vet'ulin tan, chajelin. Ta'xh ul vil q'u Israeel q'u'l sotznaj ik'u'l echa' karne'l aas tz'ejxinaj.— Texhtu'.

²⁵ Pek aatz u ixoj tan, tab'i utz, ul peche'oj vatz u Jesusus utz, tala: —jUnB'aal, loch'in!— Texh te.

²⁶ Tal ko'n paj u Jesusus ech tza': —Yit' sa'koji'ane' saqeesa u b'a'nil vatz q'u Israeel utz, saqaq' tu q'u puera aanima. Echa' u kaxhlaan tx'ix, sa'koji'ane' saqeesa vatz q'u k'aol me'ala utz, saqoksa vatz q'u tx'i'.— Texh u Jesusus.

²⁷ Pek tal u ixoj ech tza': —A' chitu', unB'aal. Pek loq' aal aatz q'u tx'i', nimotxtechb'u q'u juyaj

kaxhlaan tx'ix q'u'l nichajpe'l vi' imeexha q'ul iko'.— Texh te.

²⁸ Unchee' tzaq'b'u tek u Jesusus utz, tala: —Ixoj, tiira k'ujlel ak'u'l vi'. Nojpoj va'l najaje' tzi'.— Texh te. Ech aatz u titz'in u ixoj tzi', yakich i'an b'a'n tu u mu'k'ul tzi'.

U txaichil i'an u Jesuusti' itx'a'nsal 4,000 vinaj

²⁹ K'astek'ul u Jesusus latzi' utz, paal tzi' u choo tu Galilea. Ech ib'enje' vi' ma'l u muunte utz, k'uje'i.

³⁰ Utz sib'al aanima xaan opon k'atza. Iq'omich ko'x taq'o, tuch' moy, tuch' kut q'ab', tuch' mem utz, tuch' sib'at tere'n ya'v majte. Oksal vatz u Jesusus. Ech motx i'an b'a'n te. ³¹ Ech nichmotxitz'ejx ik'u'l q'u' aanima. Tan nichtekiyolon q'u'l memich. Tz'ajel tek iq'ab' q'u'l kut q'ab'ich. Nichtekixaan q'u' ko'x. Utz nichtile' aas b'a'n tek isajin q'u' moy. Ech nichtekmotxtoksa iq'ii vi'Tiohx q'u' Israeel ti'.

³² Unchee' aatz u Jesusus, isik'le ul q'ul ichusulib' k'atza utz, tal te ech tza': —Nuntxum iatz q'u' tenam tzi'. Tan oxva'x q'ii cheel tatin sunk'atza utz, ye'kan techb'ub'al. Utz yu'nsa' sunchaj b'en ech tzi' tuul atil tu va'y. Tan noj motx ijochpu tu b'ey.— Texh te.

³³ Utz alax te tu q'ul ichusulib' ech tza': —¿Til saqiq'ov sib'la echb'ub'al tetz q'u' mam tenam tu u tz'inlich tx'ava' tza'?— Texhtu'.

³⁴ Tal u Jesusus te ech tza': —¿Jank'at echb'ub'al atil tzexe'?— Texh u Jesusus.

Utz motx tzaq'b'u ech tza': —Jujva'l ko'n, tuch' ka'xva't txay.— Texhtu'.

³⁵ Ech aatz u Jesusus tan, tal ik'uje' q'u' aanima vatz tx'ava'. ³⁶ Utz itxay jujva'l q'u' kaxhlaan tx'ix tiq'ab' tuch' q'u' txay. Ik'ama Tiohx ti'. Ech ipixh

tuul utz, taq' tu q'u chusulib'. A' tek motx jatxon paal vatz q'u tenam. ³⁷ Ech motx itx'a'n sikajayil. Motx nooi. Ech molax tek q'u'l chanani. Utz jujva't txakatx elko'p, b'oono inooe'. ³⁸ Utz 4,000 q'u vinaj q'u'l tx'a'ni. Sib'at ixoj tuch' talaj nitxa' tx'a'n majte ye't achaxi.

³⁹ Unchee' tal tek ib'en q'u aanima u Jesus utz, ok tek tu jukub'. B'en tu u tx'ava' tikuenta Magdala.

16

Vijajtu xheenya q'u fariseotu u Jesus

¹ Unchee' opon q'u fariseo k'atz u Jesus tuch' q'u saduceo. Utz vet sik'u'l motx i'ana, ijaj xheenya te sik'uch tu amlika. ² Pek tzaq'b'el ko'n tu u Jesus ech tza': —Aatz niku' q'ii, nimotxetale': «Tx'anel saq'i q'ejal. Nimna'l tan, vikajxu xe' amlika.» Che'ex. ³ Utz aatz netal q'ala'm: «Su'ul jab'al cheel. Nimna'l tan, viq'ejb'u xe' amlika tu sutz'!» Che'ex. ¡Junal ex ka'vatz! Etootzajle tilax q'u xheenya q'u'l nichee vatz amlika, pek tiira ye'xhat ni'enku sete ab'iste q'u xheenya nituch seti'aj tu u tiempo tza'. ⁴ Aatz ex, itz'lelex tu u tiempo tza', jolol ex qelolla chaj aanima. ¡Ex aa paav utz, nejaj xheenya sak'uchax sete! Pek ye'k xheenya sak'uchax sete. Ta'xh ma'l xheenya setile', va'l ti' u Jonaas u alol tetz u yolb'al Tiohx.—Texhtu'. Ech telab'elka tu u Jesus, b'eni.

⁵ Unchee' motx tek opon sala b'en u a'. Ye't inach tiq'ol b'en techb'ub'al q'u chusulib'. ⁶ Utz tal u Jesus te ech tza': —Iltaj utz, kuenta'ex ti' va'l nichus

q'u fariseo tuch' q'u saduceo tzi'. Tan paxinchil ni'ane', echa' vitx'amil u kaxhlaan tx'ix.— Texh te.

⁷ Aatz q'u chusulib' tan, nichteckmotxtal sivatzaj ech tza': —K'uxh nital qe ech tzi', ti' atzi' ye'n kunach tiq'ol qechb'ub'al.— Texhtu'.

⁸ Pek aatz u Jesusus tan, paal itxumb'al tu va'l nichmotxtale' utz, tal te ech tza': —Tiira b'iil ko'xh k'ujlel ek'ul ti' Tioxh. ¿Kantu' a' netitz'a aas ye'k echb'ub'al? ⁹ ¿Ye'xh nikaa sek'u'l tzik? ¿Niko'xh ye' nenach o'va'l u kaxhlaan tx'ix tzik, va'l tz'aj vatz 5,000 aanima? Utz ¿yetz nenache' aas jatva't txakatx chan emola? ¹⁰ Utz echat paj jujva'l u kaxhlaan tx'ix majte va'l tz'aj vatz 4,000 aanima. Utz ¿jatva't txakatx chan emola? ¹¹ ¿Kam toke' aas tiira ye' nitel etxumb'al tu q'u kam? Tan a' koj nival u kaxhlaan tx'ix. Pek a' nival va'l nichus q'u fariseo tuch' q'u saduceo, va'l ech ipaxine' ni'ane' vipaxin u tx'amil kaxhlaan tx'ix.— Texhtu'. ¹² Ech nal tek el itxumb'al q'u chusulib' tuul aas yit' a' koj si'anvu kuenta tib' ti' u tx'amil kaxhlaan tx'ix, pek a' sib'anvu kuenta tib' ti' vichusb'al q'u fariseo tuch' q'u saduceo.

U tootzajit q'u chusulib' aasa' viTxaaom u Tioxh u Jesusus

¹³ Unchee' aatz tek opon u Jesusus tu u tenam Cesarea Filipino, ich'oti tu q'ul ichusulib' ech tza': — ¿Kam nital q'u aanima ti' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima? ¿Ab'il aas nitale'?— Texh te.

¹⁴ Motx tzaq'b'u ech tza': —At nialon aas axh Xhan, u b'anol vautiismo. At nialon aas axh Elias. At nialon aas axh Jeremias. Utz at nialon aas axh ma'j q'u alol tetz u yolb'al Tioxh nitale'.— Texh te.

15 Ech tal paj u Jesus ech tza': —Pek aatz ex, ¿ab'il in netale'?— Texh te.

16 Tzaq'b'u u Xhim va'l Lu' ib'ii utz, tala: —Axx viTxaaom u Tioxx va'l sa'chit'ulaxh, viK'aol u itz'lich Tioxx.— Texhtu'.

17 Unchee' tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —Xhim, ik'aol Jonaas, chi'b'eb'al eetz tan, yit' aanima koj vetalon see va'l naale' tzi', pek vunTat tu Amlika vetoksan sak'u'l. 18 Utz aatz in, nival see, aas axh Lu'. Utz a' sunchikvu q'u niman vetz vi' u tiila sivan tza'. Utz tech koj u tx'i'li'inaj ti' iya'sale'.*

19 Utz savaq' u laave see tetz viQ'esalail u Tioxx tu Amlika majte. Ech kam va'l saqitz tu u vatz tx'ava' tza', saqitzpu tu Amlika majte. Utz kam va'l saq'al tu u vatz tx'ava' tza', saq'alpu tu Amlika majte.— Texhtu'. 20 Utz tal u Jesus tu q'ul ichusulib' aas ye'xhab'il ko'xh e satalva aas a' viTxaaom u Tioxx.

Vib'axab'sat taltuvikameb'al u Jesus

21 Unchee' ech vixe't u Jesus ti' talax tu q'ul ichusulib' tzi', aas ministeer sab'en tu Jerusaleen. Utz sa'xhpaasal tu k'axk'o tu q'u q'esal q'atol tzii, tu q'u q'esal oksan yol utz, tuch' tu q'u aa tx-umb'al tetz u o'tla mantaar. Ech sakami. Loq' sako'nq'aavitz'pu titoxva' q'ii.

Vimajax iatz u Jesuustu u Lu' ti' vikame'

22 Pek aatz u Lu', isik'le b'en u Jesus echil tzi'. Xe't imaj iatz ech tza' ti' va'l tala: —¡UnB'aal, oyob' aatz! ¡Ye'k si'ane' sapaalaxh tu u kam naale' tzi'!— Texh te.

* **16:18** Aatz u b'ii Lu', “Sivan” chu u tokeb'al tu yolb'al griego.

²³ Ech aatz u Jesus tan, isuchq'i tib' utz, tal tu u Lu' ech tza': —jXaane'l sunvatz tx'i'li'inaj! Aal ko'xh namajin. Tan a' koj niitz'a q'u kam tetz u Tiohx, pek a' niitz'a q'u kam tetz q'u aanima.—Texh te.

²⁴ Unchee' tal u Jesus tu q'ul ichusulib' ech tza': —Oj ab'il sisa'a xamb'ichil vi', imaj tib' ti' toksal tetz vitxumb'al. Pek iq'i' paalchil tu mam il tza'l vi' utz, xamb'oj vi'. ²⁵ Tan ab'il q'u'l ta'xh nititz'a u vatz iq'ii isaj tu u vatz tx'ava' tza', tz'ejo'm si'ane'. Pek ab'il q'u'l k'uxh sitz'ej u vatz iq'ii isaj vi', a' va'l sachab'an u b'enchil tu b'enq'ii b'ensaj. ²⁶ Tan kam koj si'an kanaal u aanima k'uxh satetza u vatz amlika tx'ava' kajayil tza', untz'oj a' se'enku u taanxelal tu choob'al paav. Tan kam koj choob'al sataq' u aanima ti' itool u taanxelal. ²⁷ Tan su'ltaq' u choob'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu junun aanima ti' q'ul ib'anone' aas lu'ul tu u tijle'm viTat tuch' q'ul iaanjel. ²⁸ Ni'xhtek'val sete, atil ka'vo'j oxvo'j ex cheel atzi', atilex tza', aas ye'sajen ekame', satil tul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu viQ'esalail.—Texhtu'.

17

Vichee u Moisees tuch' u Elias k'atz u Jesus

¹ Unchee' ma'tich tel vaajil q'ii tuul, aatz u Jesus, tiq'o b'en vi' ma'l u t'ankin muunte u Lu', u Jacobo, tuch' u Xhan, vitza'q' u Jacobo. ² Ech ijalpiksa tilon u Jesus siatz. Techal tek irib'un ivatz, echa' u q'ii tzi'. Utz tiira sajich tek q'u toksa'm, echa' ipaq'un saj. ³ Tuul a' texh til ichee u Moisees tuch' u Elias. Utz nichtekiyolon tuch' u

Jesuus. ⁴ Aatz tek u Lu', tal tu u Jesus ech tza': — jUnB'aal, b'a'n atzi' aas atilo' tza'! Pek ¿satz asa'a sakub'an oxvo'j muuab'al nachpixsab'al? Ma'l eetz. Va't tetz u Moisees. Utz va't tetz u Elias.— Texh te.

⁵ Ech tuul anko'xh nichiyolone', motx okka jaq' ma'l u rib'unnaj sutz'. Utz ab'il ma'l u yol uch tu u sutz'. Tal ech tza': —A' vunK'aol. Tii'in ti' atzi'. Va'l nik'uje' unk'u'l ti'. A' va'l setab'i tetz.— Texh u yol. ⁶ Ech ta'xh tab'i u yol q'u chusulib' tzi', motx peche'i. Taq' ku' ivatz vatz tx'ava' tuul kaana ixo've'.

⁷ Ech aatz u Jesus tan, xaan opon k'atza. Ikana utz, tal te: —Lakpojex utz, ye' ko'xh xo'vex.— Texh te. ⁸ Ech motx tek sajini utz, ye'xhab'il tere'n tila. A' texh atichka u Jesus. ⁹ Aatz tek nichmotxiku'l vi' u muunte, tiira tal u Jesus te b'a'nil ech tza': —Ye'xhab'il ko'xh e setalvu u kam vetetilla' tzi'. Anal letala aas ma't q'aav titz'pu xo'l q'u kamnaj u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.— Texh te.

¹⁰ Ech aatz q'u chusulib' tan, ich'oti tu u Jesus ech tza': —¿Kam tok va'l nital q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar aas: «Ministeer a' b'axal su'ul u Elias.» Chia?— Texh te.

¹¹ Tzaq'b'el tu u Jesus ech tza': —Nojchitu'. A' su'ul u Elias b'axal utz, a' saq'aavi'anvu b'a'n kajay q'u kam tikuenta. ¹² Pek ootzajitaj tan, ulnaj tek u Elias utz, ye'xhat ko'n b'enku tu q'u aanima tzi'. Tan motx ko'n i'an te kam tal q'u taanima ti'. Echat ko'xh paj samotxi'an tu u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.— Texhtu'. ¹³ Ech tek motx el itxumb'al q'u chusulib' tuul aas a' nichyolonku ti' u Xhan, u b'anol vautiismo.

U teesat q'u tioxhil tx'i'li'inaju Jesusus k'atz ma'l u xiak

¹⁴ Unchee' motx tek opon k'atz q'u mam tenam. Utz ul ma'l u vinaj, ul peche'oj ku' siatz. Tal te ech tza': ¹⁵—¡UnB'aal, txum iatz vunk'aol! Tan atil ma'l tiila yaab'il k'atza. Tiira txumb'al iatz taq'o. Jatpax ko'xh paalo'k tu xamal utz, jatpax ko'xh b'en tu a' taq'o. ¹⁶ Vetviq'o ul vatz q'ul achusulib' tzi', pek ye'n motx ole' ti' ib'anax b'a'n te.— Texh te.

¹⁷ Ech tzaq'b'u u Jesusus, tal ech tza': —Tiira ex ka'tziiunnajla chaj aanima. ¡Tiira ex aa paav itz'lelex tu tiempo tza'! Ech ko'n chixh vatin texo'l tza'. Ech ko'n chixh unq'i't'ex tzi'. Iq'otaj ul tza'.— Texhtu'. ¹⁸ Ech aatz u Jesusus tojcha el u tioxhil tx'i'li'inaj k'atz u xiak utz, yakich i'an b'a'n tu u mu'k'ul tzi'.

¹⁹ Unchee' motx tek xaan opon q'u chusulib' k'atz u Jesusus, aas ijunalich teko'n utz, tal te ech tza': —¿Kam toke' aas ye'n ole'o' ti' tojchal el u tioxhil tx'i'li'inaj tzi'?— Texh te.

²⁰ Tal u Jesusus te ech tza': —Ti' tan, b'iil ko'xh k'ujlel ek'u'l ti' u Tioxh. Pek ni'xhtek'val sete aas k'uxh echil ko'xh sak'uje' ek'u'l echa' ma'j b'aq' muxhtaansa, kam koj va't ye' saveet sevatz. Echa' tzi' letal tu ma'l muunte: «Elenb'en tza'; kuxh b'en tzi'.» Chajex te. Sael b'en atzi'. Kajay saveeti. ²¹ [Pek aatz u tioxhil tx'i'li'inaj tzi' tan, sako'nkoxhel ech tzi'. Pek tu chit ekuyt eva'y, ti' eq'ilat esik'let Tioxh, b'a'ntan saeli.]— Texh u Jesusus.

U taltu vikameb'al u Jesusus

²² Unchee' imol tib' u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' tu Galilea. Tal u Jesusus te ech tza': —So'oksal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u q'atol tzii. ²³ Utz samotxiyatz'e'. Pek loq' saq'aavitz'pu titoxva' q'ii.— Texh u Jesusus. Ech tiira motx chit txumun q'u chusulib' ti'.

Vichoot u okeb'elop u Jesuustu viq'analil u totztioxh

²⁴ Aatz tek motx opon tu u Capernauum, ul q'u vinaj k'atz u Lu', q'u jajol tetz u choob'al okeb'elop tu viq'analil u totztioxh. Aya' vija'mel ka'va'l q'ii aq'on. Utz tal te ech tza': —Aatz u chusul etetz tzi', ¿ni tzik ichoo u okeb'elop tu viq'analil u totztioxh?— Texh te.*

²⁵ —Ee', nichooe' atzi'.— Texh u Lu'. Ech ta'xh opon u Lu' tu u atib'al, b'axal yolon u Jesusus te ech tza': —Kan tal nanache' Lu', ¿ab'il e nijajvu u ja'mel alkavaar q'u ijlenal tu u vatz tx'ava' tza'? ¿Tu tzik q'u tetz aa tenamil, pek oj tu q'u puera aanima?— Texh te.

²⁶ Tzaq'b'u u Lu' utz, tala: —Tu q'u puera aanima atzi'.— Texhtu'.

Utz tal u Jesusus te ech tza': —Unchee' aatz q'u tetz aa tenamil ye'kax chooni. ²⁷ Pek majb'al ichi'on ik'u'l qi', kuxh tzi' u choo tzi'. Aq' ko'p u eesab' txay tu a'. Ech ab'iste u b'axa txay leesa ji'ul, lajaj vitzi'. Tan sachab'a ma'l u puaj tuul. Iq'o k'asu'l u puaj tzi' utz, lachoo u qokeb'elop; in utz, tuch' axh.— Texh te.

* **17:24** Aatz u okeb'elop tu u viq'analil u totztioxh, unpajul ko'n nichichoole' tu ma'l ya'b'. Junun vinaj Israeel nichichoone'.

18

Uje'saib'

¹ Unchee' aatz i'ana, xaan opon q'u chusulib' k'atz u Jesus utz, tal te ech tza': —¿Ab'iste ma'j qe aas nim tijle'm si'an tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika?— Texh te.

² Ech isik'le ul ma'l tal nitxa' u Jesus. Itx-akb'a' tixo'l. ³ Utz tal ech tza': —Ni'xhtek'val sete, sa'kojoko'p'ex tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika oj ye'k sach'exp'ex; oj ye'k seb'ensa etib' echa' ex tal nitxa' aas maanxho. ⁴ Tan ab'iste va'l sataq' b'en tib' ch'oo echa' u tal nitxa' tza', a' va'l nim tijle'm si'an tu viQ'esalail u Tiohx tu Amlika. ⁵ Utz ab'il lak'ulun ma'l tal nitxa' tunb'ii echa' tza', in a' nik'ulin tzi'.

⁶ Pek ab'il va'l sa'aq'on b'en ma'j q'u ch'ooal niman vetz tu paav, aal tek b'a'n saqitzax ok ma'l mam sivan siqul, che'b' triigo, ech se'nk'onaxoj oko'p tu u mar. ⁷ Tilayol u paav tu u vatz tx'ava' tza' va'l niaq'on ku' q'u aanima. Loq' ech chitu' atzi'. Pek a' tiira tilayol saya'k u aanima va'l sataq' b'en imol tu paav. ⁸ Ech toke' oj nitaq'b'enaxh vaq'ab' val aajan tu paav, aal tek b'a'n seesa. Tan k'uxh axh kut q'ab' utz, k'uxh axh kut ajan, ta'xhtzii so'okop'axh tu b'enq'ii b'ensaj. Tan k'uxh tz'ajel chit aq'ab' aajan, tilayol oj a' yakk'axh tu xamal u choob'al paav va'l ye'k iya'e'. ⁹ Utz oj aal nitaq'b'enaxh u b'aq' avatz tu paav, yaaq' tzii tu u tacha'v. Aal b'a'n seesa tan, k'uxh ma'l ko'n b'aq' avatz, ta'xhtzii so'oko'p'axh tu b'enq'ii b'ensaj. Pek k'uxh tz'ajel ka'va'l b'aq' avatz, tilayol untz'oj a' yakk'axh tu u xamal u choob'al paav.

U tatin junun q'u aanimavatz u Tiohx

¹⁰ Ech toke', kuenta'ex. Eteesach ko'xh iq'ii q'u ch'ooyal niman vetz. Tan nojchit nivale' atil aanjel xeen tetz tu vunTat tu Amlika. ¹¹ [Tan aatz u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, a' ul teesa tu u paav q'u'l ma'tich itz'ejxe'.]

¹² ¿Kam b'oj saelka nenache'? Atil koj ma'j vinaj aas 100 ikarne'l atile. Pek satz'ejxuka ma'j te. ¿Oj tzik ye' sataq'ka va't u 99 tzi' utz, se'nichok u tz'ejxinaj tulaj ja'jtze'? ¹³ Ech oj lichab'a, ni'xhtek'val sete aas sa'xhtxuq'txun ti'. Paalch itxuq'txun ti' si'an vatz u 99 karne'l q'u'l yit' tz'ejxinaj koj. ¹⁴ Utz echat ko'xh majte, yit' itxumb'al koj u kuTat tu Amlika aas satz'ejxu ma'j tu q'u ch'ooyal niman vetz tzi'.

U tok ib'a'n q'u niman tetzu Jesusus tib'ilaj

¹⁵ Ech toke', oj kam si'an vahermano see, al te, ka'l ko'xh axaan tuch'. Ech oj likan tab'il tokeb'al, vetooksal tu jik atzi'. Ech q'aavi ab'an b'a'n tuch'. ¹⁶ Pek oj ye' ko'n likan tab'ile', iq'o tek b'en ma'j oj ka'vo'j amol sai'. Ech ka'vo'j oxvo'j aanima sailon vinujul va'l saal te.* ¹⁷ Pek oj ye' ko'n paj latab'i tokeb'al vatz q'u'l amol tzi', al tek vatz q'u aanima niman tetz u Tiohx. Pek oj ye' ko'n paj likan tab'il tokeb'al va'l la'alax te tu q'u aanima niman tetz u Tiohx, aq' tek b'en aanima ye' tootzaj Tiohx, echa' q'u sub'ulla jajol ja'mel alkavaar. ¹⁸ Tan ni'xhtek'val sete, kajay va'l seqitz tu u vatz tx'ava' tza', saqitzpu tu Amlika majte. Utz kam va'l sechitpu tu u vatz tx'ava' tza', sachitpu tu Amlika majte.

* **18:16** Choktaj u Deuteronomio 19.15.

¹⁹ Utz nipajval sete majte oj atil ka'vo'j ex senuk' sevatz tu u vatz tx'ava' tza', aas kam ko'xh ma'j ib'ii sejaje', saaq'ax sete tu vunTat tu Amlika. ²⁰ Tan til molelku tib' ka'vo'j oxvo'j aanima ti' vunb'ii, latzi' atilk'in tixo'l majte.— Texhtu'.

Vichusun u Jesusus ti' u kuyu'm

²¹ Ech xaan opon u Lu' k'atz u Jesusus utz, tal te ech tza': —¿UnB'aal jatpajul sunkuy ipaav vunhermano va'l kam ko'xh si'an ve? ¿Jujpajul ko'n tzik?— Texhtu'.

²² Tal u Jesusus te ech tza': —Jujpajul ko'n chajkojin see, pek jujpajul 70 sakuye'.

²³ Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u ijlenal va'l i'an ti' jank'al itx'oj q'u taq'onom atil tzixe'. ²⁴ Utz aatz xe't i'an ti', iq'ol opon ma'l u taq'onom siatz aas ma'l 60,000 ija'mel q'ii aq'on itx'oj tzixe'. ²⁵ Aatz u vinaj tzi' tan, ye't ole' ti' ichool vitx'oj. Ech aatz u ijlenal tal tek ik'ayil ok vatz aq'on tuch' tixoj, ik'aol, ime'al utz, tuch' kajay q'u tetz atile. Ech se'el vitx'oj tala. ²⁶ Pek peche' ku' u aq'onom vatz u b'aal taq'on, ijaj kuyb'al te. Tal te ech tza': «¡Kuyin! Ch'iab'itojin, unb'aal tan, sunchoo kajay vuntx'oj tzaxe'.» Texh te. ²⁷ Ech txumax iatz u aq'onom tu u b'aal taq'on tzi' utz, ikuy ti' vitx'oj. Ech ichajpu.

²⁸ Pek ta'xh elk'asu'l u aq'onom va'l kuyli tzi', til tib' tuch' va't u tetz aq'onomil atich itx'oj tzixe'. Ija'mel 100 q'ii aq'on vitx'oj. Utz itxaya, ipoch'i sigul tuul nichtal te ech tza': «¡Choo ko'n vatx'oj tzunxe' cheel!» Chu te. ²⁹ Ech aatz u tetz aq'onomil tzi' tan, peche' siatz utz, nichijab'e ech tza': «¡Kuyin! Ch'iab'itojin tan, sunchoo kajay vuntx'oj

tzaxe'.» Texh te. ³⁰ Pek aatz u aq'onom tzi' tan, ye't ko'n isa'a. Ech tal tok tu tze', ichoo nal kajay vitx'oj tala.

³¹ Unchee' ilax tunjot q'u tetz aq'onomil. Motx chit txumun ti' kam va'l b'anax tu vimol tzi' utz, ex tek tal tu u b'aal taq'on kam va'l motx tila. ³² Ech aatz u b'aal aq'on tan, isavsa tek u aq'onom tzi' utz, tal te ech tza': «¡Onkonla aq'onom! ¡Vetunkuyaxh ti' kajay vatx'oj tan, vetajaj kuyb'al ve! ³³ Pek ĵkantu' yit' ech koj itxuml iatz vamol veta'ana, echa' untxumt aatz?» Texh te. ³⁴ Ech techal ilakp ivi' u b'aal taq'on ti'. Toksa tiq'ab' q'u tz'u'man preexhu utz, ichoo nal kajay vitx'oj tzixe'. ³⁵ Ech at si'an vunTat tu Amlika sete majte, oj yit' tuch' etaanima sekuy ipaav emol.— Texh u Jesusus.

19

Ujatxi'b' yit' xe' q'ii xe' saj koj

¹ Unchee' aatz tek ya' taltu q'u yol u Jesusus tza', elb'en tu Galilea utz, b'en tikuenta Judea vatz b'en u Jordaan. ² Mam tenam xamb'u b'en ti'. Utz i'an b'a'n tu q'u ya'v latzi'. ³ Pek xaan opon unjolol q'u fariseo k'atza utz, vet sik'u'l motx ich'oti te ech tza': —ĵSatz veeti satojcha tixoj ma'j vinaj aas kam ko'xh ti'?— Texhtu'.

⁴ Tzaq'b'el tu u Jesusus ech tza': —ĵYetz sik'lemal setaq'o tu u Yolb'al Tiohx? aas u Tiohx va'l cheesan q'u aanima xe' q'ii xe' saj; ma'l vinaj utz, ma'l ixoj i'ana. ⁵ Tal u Tiohx: «Ech toke' sataq'ka itxutx ib'aal u aanima va'l sachee ik'ulel utz, ma'l teko'n saelko'p vatz Tiohx.» Chia.* ⁶ Ech yit'

* **19:5** Choktaj u Geenesis 2.24.

ka'va'l tere'n koj, pek ma'l teko'n saelka sika'b'il. Ech toke' ab'il va'l vatz Tioxh nik'ul tib', ye'xhab'il ko'xh ma'j aanima sajatxon.— Texhtu'.

⁷ Tal q'u fariseo te ech tza': —ĵKam toke' unchee' taq'ka tzii u Moisees aas saveeti satojcha tixoj u vinaj? Sako'naq'ax ma'l tu' u ixoj tetz jatxb'alib'.— Texh te.†

⁸ Tal u Jesus te: —K'uxh taq'ka tzii u Moisees aas saveeti setojcha etixoj, ti' atzi' tan, ta'xh okoj tetz q'ul ek'uy emam. Pek ech koj ikaa xe' q'ii xe' saj.

⁹ Pek nival sete, aatz u vinaj va'l niko'xhtaqa'an tojchat tixoj utz, nichok va't tixoj, eesaib' tu b'ey ni'an tuch' atzi' tan, yit' a' koj vik'ulel. Tan vettojcha u tixoj yit' ti' koj aas niteesa tib' u tixoj tu b'ey tuch' va't vinaj. [Utz ab'iste u vinaj va'l saiq'on u ixoj ojchamal tzi', eesaib' paj ni'an tu b'ey tuch'.]— Texhtu'.

¹⁰ Ech alax tek te tu q'ul ichusulib' ech tza': —Untz'oj ech va'l sapaalku u vinaj tuch' u tixoj tzi', unchee' aal tek b'a'n ye'k sichok tixoj atzi' unchee'. Utz ye'k satzume'i.— Texhtu'.

¹¹ Unchee' tal tek u Jesus ech tza': —Yit' kajay koj satx'akon u atinchil ech tzi'. Pek ta'xhtu', q'u'l tetzan tu u Tioxh. ¹² Tan atil vinaj tetzan tu u Tioxh tu alab' tetz aas yi'sa' ixoj. Utz at majte, aanima ko'n nib'anon te aas yi'sa' ixoj. Utz atil paj majte yi'sa' ixoj. Loq' anat nib'anon tib', ti' u taq'onin ti' viQ'esalail u Tioxh tu Amlika ni'anva. Ech ab'il satx'akon u atinchil ech tzi' utz, itx'ake'.— Texh u Jesus.

† **19:7** Choktaj u Deuteronomio 24.1-4.

Yit' tetz koj je'sanib'viQ'esalail u Tiohx

¹³ Unchee' ex oksaløj unjolol talaj nitxa' vatz u Jesusus. A' isa' q'ul itxutx ib'aal aas sataq' je' iq'ab' tib'a utz, siq'ila sik'le Tiohx ti'. Pek nichko'niyaal tu q'u chusulib'. ¹⁴ Ech tal tek u Jesusus te ech tza': —Aq'taj tzii su'ul q'u talaj nitxa' sunk'atza tzi'. Ye' ko'xh emaj iatz. Tan aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, tetz q'u'l echa' talaj nitxa' aas ye' nije'sa tib'.— Texhtu'. ¹⁵ Ech taq' je' iq'ab' tib'a q'u talaj nitxa'. Utz eltekb'en tu va'l atichka.

U okich'op tu viQ'esalail u Tiohx

¹⁶ Unchee' ul ma'l u xiak k'atz u Jesusus utz, tal te ech tza': —B'a'nla chusul, ¿ab'iste q'u b'a'nil sunb'ane', ech so'oko'p'in tu b'enq'ii b'ensaj?— Texhtu'.

¹⁷ Tal u Jesusus te: —¿Kantu' naale' aas in b'a'n? Tan ta'xh ma'l b'a'n atile, aya' u Tiohx. Pek oj a' asa' okchil tu b'enq'ii b'ensaj, nima ko'n q'ul imantaar Tiohx.— Texh te.

¹⁸ Tal u xiak ech tza': —¿Ab'iste te?— Texhtu'.

Tal u Jesusus ech tza': —Ye'k sayatz'onaxh. Eesach iib' tu b'ey tuch' aanima yit' ak'ulel koj. Ye'k saelq'axh. Ye'k saal txub'a'l ti' amol. ¹⁹ Atoj tatin atxutx ab'aal saatz. Utz tii'axh ti' kajay aanima echat ko'xhtu' na'an sai'.— Texh te.

²⁰ Tal u xiak te ech tza': —Ninalunnima tunch'ooil kajay q'u kam naale' atzi'. Pek ¿kam tere'n sunb'ane'?— Texhtu'.

²¹ Tal u Jesusus te ech tza': —Oj nojchit a' asa' sa'an tz'ajelaxh vatz u Tiohx, sa'an vinujul, kuxh k'ayi kajay q'ul eetz utz, aq' vija'mel tu q'u me'b'a'. Ech sa'atin tx'iib'al aq'ii tu Amlika. Utz ni'axh, xamb'en vi'.— Texh te.

22 Ta'xh tab'i u yol u xiak tzi', txumun tek ti'. Elb'en tan, sib'al tx'iib'al iq'ii atiche.

23 Ech tal tek u Jesus tu q'ul ichusulib' ech tza': —Ni'xhtek'val sete, aas tiira tza'l so'oko'p ma'l tx'iio'iq'ii tu viQ'esalail u Tio'xh tu Amlika. 24 Aal yit' tza'l koj toko'p u camello tixoto'lil u b'aj vatz u toko'p ma'l tx'iio'iq'ii tu viQ'esalail u Tio'xh.—Texhtu'.

25 Ech ta'xh tab'i u yol q'u chusulib' tzi', tiira motx sotz ik'u'l utz, motx tal ech tza': —¿Ab'il tek tech tu okich'op xe' Tio'xh unchee'?—Texhtu'.

26 Pek tii tek sajil tu u Jesus utz, tal te ech tza': —Ye' chit saveet vatz q'u aanima, pek kajay saveet i'an tu u Tio'xh.—Texhtu'.

27 Ech itzaq'b'u u Lu' utz, tala: —Aatz o' vetqaq'luka kajay q'u qetz utz, xamelo' sai'. Pek ¿kam b'oj qetz sa'aq'ax ti'?—Texh te.

28 Tal tek u Jesus tu kajay q'ul ichusulib' ech tza': —Ni'xhtek'val sete, samotxok'ex te tijle'm, jatva'lex xamelex vi'. Seq'at tzii xo'l kab'laal tanul q'u Israeel aas lach'expu u vatz Amlika tx'ava' utz, lo'ok tu u mam techalla tijle'm u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.‡ 29 Tan ab'il q'u'l sataq'ka tetz vi', aatz u b'a'nil va'l sik'ule', 100 tanul paalchu vatz va'l sataq'ka. Utz saetzan ti' u b'eng'ii b'ensaj. Echa' q'u'l sataq'ka toztotz; sataq'ka tatzik, itza'q'; sataq'ka tanab'; sataq'ka itat, inan; sataq'ka ik'aol ime'al tuch' itx'ava'. 30 Pek sib'al ko'xh q'u'l sib' tatin ninach cheel, b'iil ko'n

‡ 19:28 Aatz u yol “u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima” a' toke “hijo del hombre”; u Tio'xh va'l ib'ennsa tib' meero aanima niyolonka.

tatin toj i'ane'. Pek sib'al q'u'l b'iil ko'n tatin ninach cheel, sib' tatin toj i'ane'.— Texh u Jesusus.

20

Vik'amtu ti' u choob'altetz unjolol aq'onom u Jesusus

¹ Tal paj chit u Jesusus ech tza': —Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u vinaj txutxa b'aala, aas k'asu'l q'ala'm ex ichok taq'onom, aq'onin tetz viuuva, vichikob'e'm. ² Utz ik'ul tib' iyol tuch' q'u aq'onom aas ech sichoova kani'ch u ja'mel q'ii. Ech ichaj b'en tu vichikob'e'm. ³ K'aspajchit'ul u vinaj tzi'. A' chit alas 9ich q'ala'm, til unjoltu chokol aq'on. Atich ko'xh tu k'ayib'al; ye'k taq'on. ⁴ Utz tal te ech tza': «B'enoj aq'oninex tzunxe' tunchikob'e'm utz, sunchoo'ex tijikomal.» Texh te. Ech motx b'eni. ⁵ K'aspajchit'ul u vinaj chaq'aal q'ii tzi', tuch' alas 3, ku'q'ii. Utz echat ko'xh paj i'ana.

⁶ Pek a' chit si'chtexhi'an alas 5 ku'q'ii, k'aspajul. Utz til unjot chokol aq'on atich ko'xhtu'. Utz tal te ech tza': «¿Kantu' ma'x ko'xh q'ii etatin tza' ye'n etaq'online'?» Texh te. ⁷ Motx tzaq'b'u ech tza': «Tan ye'xhab'il ma'j nu'ltal taq'on qe.» Texhtu'.

Ech tal tek u vinaj te: «B'enoj aq'oninex tzunxe' tunchikob'e'm utz, sunchoo'ex tijikomal.» Texh te.

⁸ Unchee' aatz tek sotzsaj, tal u b'aal aq'on, tu u q'esal xeen aq'onom ech tza': «Sik'le q'u aq'onom utz, choo q'ul iq'ii. A' b'axal sachoo q'u ya'teb'al b'enchil. Utz ech tek q'u b'axa b'enchil tu aq'on.» Texh te.

⁹ Anchitu'. Motx opon q'u aq'onom q'u'l alas 5 b'eni. Utz ija'mel ma'l q'ii aq'on motx ik'ula sijununil. ¹⁰ Ech aatz motx opon q'u b'axa okchil, a' nitchitz'a aas maas ija'mel si'chmotxik'ule' tala. Pek ja'mel ko'n paj ma'l q'ii aq'on ik'ula sijununil.

¹¹ Ech aatz veet motx ik'ultu q'ul ija'mel, xe't motx iyaayoli u b'aal aq'on. ¹² Utz tal te ech tza': «Aatz q'u ya'teb'al okchil tu aq'on tzi', ma'l ko'n oora vetmotxaq'onini. Utz ela ko'n kuja'mel tuch' veta'ana, k'uxh aal aatz o', vetmotxk'axb'i'o' utz, vetkuq'i'a paalye'l q'ii qi'.» Texhtu'.

¹³ Tzaq'b'u u b'aal aq'on tu ma'l u aq'onom ech tza': «Vamiigo, ye'xhkam nivelq'a'axh. Tan çye'n koj kunuk'a aas ija'mel ma'l q'ii aq'on sun-choovaxh? ¹⁴ Pek iq'o b'en vaja'mel tzi' utz, kuxh. Pek echat ko'xh ichool q'u ya'teb'al okchil tu aq'on vetunb'ana echa' axh. ¹⁵ Tan in ko'xh tzii kam lunb'an tuch' vunpuaj. Pek çoj nichion sak'u'l aas in b'a'n?» Texh u b'aal aq'on.

¹⁶ Aatz q'u b'axa, tiya'teb'al si'ane' utz; aatz q'u ya'teb'al, tib'axa si'ane'. [Tan sib'al q'u'l sik'lemal ko'xhtu', pek b'iil ko'n q'u'l txaael.]— Texh u Jesusus.*

U taltu vikameb'al u Jesusus

¹⁷ Unchee' tuul atich ok u Jesusus ti' u b'ey ma't tu Jerusaleen, ixaanse'l tib' tuch' kab'laal q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': ¹⁸ —Aatz cheel, ma't'o' tu Jerusaleen. Utz so'oksal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh, tuch' tiq'ab' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar. Ech samotxtal iyatz'le'. ¹⁹ Utz so'oksal

* **20:16** Choktaj Q'u Hebreo 4.6.

tiq'ab' q'u puera aanima majte. Ech saeesal iq'ii. Satz'u'mali utz, sataq' je' vatz kurus. Loq' titoxva' q'ii saq'aavitz'pi.— Texh u Jesusus tu q'ul ichusulib'.

Ye'xtxoj u je'saib'

²⁰ Unchee' xaan opon u tixoj u Zebedeo k'atz u Jesusus. A' imol q'u titz'in utz, peche' ku' siatz ti' ijajax ma'l b'a'n'il te. ²¹ Utz tal u Jesusus te ech tza': —¿Kam asa'?— Texh te.

Tzaq'b'u u ixoj ech tza': —A' unsa' ta'xh saale' aas sak'uje' ka'va'l q'u vitz'in sak'atza tu vaQ'esalail; ma'l taseb'al utz, va't tamax.— Texh te.

²² Tzaq'b'u Jesusus ech tza': —Ye' etootzaj kam nejaje'. ¿Satz etx'ake' sapaalex tu u mam il tza'l va'l sapaalk'in? Utz ¿satz etx'ake' aas ech ekame' unkame'?— Texhtu'.

—Ee'. Sai'.— Texh te.

²³ Tal paj u Jesusus te ech tza': —Unchee' nojchit [setx'ake' aas a' sapaalk'ex tu u mam il tza'l va'l sapaalk'in utz,] setx'ake' aas ech ekam sakamex vunkame'. Pek ech koj vek'uje' tunseb'al netale' tzi' tuch' tunmax tan, yit' in koj aa yol ti' taq'axe'. Pek a' saetzan q'u'l tetz chit tu vunTat.— Texh u Jesusus.† ²⁴ Ech ta'xh tab'i u yol lavat q'u chusulib' tzi', motx lakp ivi' ti' q'u vinaj q'u'l itza'q' tib'.

²⁵ Aatz u Jesusus, motx tek isik'le elu'l siatz utz, tal te ech tza': —Etootzajle aatz q'u ijlenal tetz q'u puera aanima ni'xhib'ensa tib' q'esala vi' q'u'l atil jaq' imantaar. Utz aatz q'u'l atil tijle'm, vatz ik'u'l ik'uchax u tijle'm. ²⁶ Pek aatz texo'l, yit' ech koj

† **20:23** Nib'axab'sa talax u Jesusus aas sakam u Jacobo ti'. Utz nojchit va'l tal u Jesusus ti' vikameb'al u Jacobo tzi'. Choktaj Q'u B'a'nla Chaj Kam B'anel (Hechos) 12.1-2.

si'ane'. Ye'k seje'sa etib' tan, ab'il va'l q'esalail isa', a' va'l maas lochol texo'l si'ane'. ²⁷ Utz ab'il va'l a' isa' u q'esal ijle'm texo'l, ye'k sije'sa tib'. Pek aal a' va'l maas salochon texo'l. ²⁸ Tan echa' u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima k'uxh vet'uli, aal koj vetilb'eli. Pek aal ul taq' tib' ti' q'u aanima. Utz vet'ulkamoj ti' ichitpul q'u aanima tu paav.— Texh u Jesusus.

Visajinsal ka'va'l q'u moy

²⁹ Unchee' aatz tek k'asu'l u Jesusus tuch' q'ul ichusulib' tu Jericoo, mam tenam xamich ti'. ³⁰ Utz atich ka'va'l q'u moy k'ujlich tu b'ey. Ech tab'i aas u Jesusus va'l nichipaale', motx qetun taltu ech tza': —jKuB'aal, itu'xh ixalam u Daviid, txum kuvatz!— Texh te. ³¹ Pek nichko'nimajax iq'eq'un tu q'u aanima. Loq' aal ko'n motx q'eq'un tere'n utz, nictale': —jKuB'aal, itu'xh ixalam Daviid, txum kuvatz!— Texh te.

³² Ech txake' tek u Jesusus. Isik'le ul utz, tal te ech tza': —jKam u b'a'nil esa' sunb'an sete?— Texh te.

³³ Ech tek motx tal te tza': —KuB'aal, a' kusa' sailono' tuch' q'u b'aq' kuvatz tza'.— Texhtu'.

³⁴ Ech aatz u Jesusus tan, itxum chit iatz. Ech ikan q'u b'aq' iatz utz, tu ko'xh unmu'k'ul, iloni. Utz xamb'u tek ti' u Jesusus.

21

Vik'ulax topon u Jesuustu Jerusaleen

¹ Unchee' aatz tek motx opon naja'ch u Jerusaleen utz, opon tu Betfagee, vi' u muunte va'l Olivo. Aatz u Jesusus, ichaj b'en ka'va'l q'ul ichusulib'. ² Utz tal te ech tza': —B'enojex tu u tal tenam sukuvatz b'en tzi'. Utz yak setil ma'l u txutx

b'uuro qitzel. A' imol ma'l chelemla tal. Chittaj utz, iq'otaj ul ve. ³ Pek oj ab'il ma'j kam latal sete ti', letal te ech tza': «U kuB'aal satxakunsan.» Chajex te. Ech oora sataq' k'asu'l seti'.— Texh u Jesus.

⁴ Pek sauch kajay u kam tzi' tan, itzojpu chit u yol va'l alelka tu u alol tetz u yolb'al Tiohx aas tal ech tza':

⁵ —Al tu q'u aanima q'u'l atil tikuenta Sioon ech tza': «Ab'itaj tan, su'ul vetIjlenal texo'l va'l maanxho.

Ti' ko'n ma'l chelem b'uuro atik je', titz'in ijtzomla txokop.» Chajaxh.—

Texh u Tiohx te.*

⁶ Ech motx b'en q'ul ichusulib' utz, ech i'ana kam va'l tal u Jesus te. ⁷ Tiq'o ul u txutx b'uuro tuch' u chelem b'uuro. Ech motx taq' je' q'ul ichake't ti' q'u b'uuro utz, je' u Jesus ti' u chelem b'uuro.

⁸ Unchee' aatz tek q'u mam tenam tan, xe't motx iliiu ku' q'ul ichake't tib'ey u Jesus. Utz at q'ab'aj tze' nichichoke'. Ech nichtaq' ku' tib'ey majte.

⁹ Utz nichmotxiq'eq'un q'u tenam q'u'l b'axaich siatz tuch' q'u'l xamich ti'. Ech nimotxtal ech tza':

—jB'an b'a'n timer eesa'o' tu u tza'l tza'!

jTechalaxh, itu'xh ixalam Daviid!

jTan tib'ii u kuB'aals Amlika vet'ulk'axh!

jTechal u Tiohx tu Amlika!— Chia.†

* **21:5** Choktaj u Zacarias 9.9. † **21:9** Choktaj u Salmos 118.25-26.

¹⁰ Ech aatz tek opon u Jesus tu Jerusaleen, mam tenam motx chokon taanima taq'o utz, motx tal tib'ilaj ech tza': —¿Ab'il chaj va'l tzi'?— Texh ti'.

¹¹ Utz motx tzaq'b'el tunjot aanima ech tza': — U Jesus atzi', u alol tetz u yolb'al Tiohx va'l aa Nazareet tikuenta Galilea.— Texhtu'.

U tojchal elu'l q'u aa k'a'ytu viq'analil u totztiohx

¹² Unchee' opon u Jesus tu viq'analil u totztiohx utz, tojcha elu'l kajay q'u'l nichik'ayin tzi' utz, tuch' q'u'l nichiloq'one'. Ixhut'pi q'ul ime-exha q'u ch'exun puaj majte, tuch' vik'ujleb'al q'u aa k'a'y paroomaxh. ¹³ Utz tal te ech tza': — Tz'ib'amalka tu u Yolb'al Tiohx:

«Aatz u votzotz tan, q'ilab' sik'leb' tetz Tiohx ib'ii alel.»‡

Pek aatz ex, vetetaq'lu b'ens tatib'al elq'om.— Texh u Jesus.

¹⁴ Ech opon unjolol moy tuch' unjot ko'x k'atz u Jesus tu viq'analil u totztiohx. Utz ib'an b'a'n te.

¹⁵ Pek aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar, motx lakp ivi' aas til q'u mamaj txaichil i'an u Jesus. Utz lakp ivi' majte aas tab'i viq'eq'un ib'itz q'u talaj nitxa' tu viq'analil u totztiohx ech tza': —¿Techal axh itu'xh ixalam Daviid!— Chia.

¹⁶ Ech motx tek tal tu u Jesus ech tza': —¿Ni tzik aab'i va'l nital q'u talaj nitxa' tzi'?— Texh te.

Tal u Jesus te ech tza': —Ee' nichitvab'i. Pek ¿yetz sik'lemal u Yolb'al Tiohx setaq'o va'l nital ech tza'?:

‡ **21:13** Choktaj u Isaias 56.7; u Jeremias 7.11.

«Ni'xhitx'ol ib'itzal Tiohx saaq'o q'u talaj nitxa' tuch' q'u'l an tere'n nich'u'ne'.» Chia.—§
Texh u Jesus te.

¹⁷ Pek elab'elka tu u Jesus. K'asu'l tu u tenam tzi' utz, a' vatku tu Betaania.

Vitz'ejtu yol u Jesus ti' u viikuxh va'l ye'k ivatz

¹⁸ Ech aatz tek i'an q'ala'm, q'aavb'en u Jesus tu Jerusaleen utz, kam tu va'y tu b'ey. ¹⁹ Ech til ma'l u tze'il viikuxh tzi' b'ey. Opon k'atza. Ex ichok ivatz, loq' ye'kich ma'j ivatz. Ta'xh atich ixaj. Utz tal tek tz'ejb'al yol ti' ech tza': —Ye'xhjat u ve't savatzinaxh.— Texh te. Ech yakich tzajoj u tze'il viikuxh.

²⁰ Aatz tilt u kam q'u chusulib' tzi', motx tz'eix ik'u'l. Utz nichtekmotxtal tib'ilaj ech tza': —jKan chaj tek toke' aas yakich ko'xh vettzajoj u tze'il viikuxh tzi'!— Texhtu'.

²¹ Tzaq'b'u u Jesus, ech tza': —Ni'xhtek'val sete, k'ujlel koj chit ek'u'l ti' Tiohx, ye' koj neka'tziiune', echat ko'xh seb'an majte. Utz yit' ta'n ko'nkoxh seb'ane' echa' va'l vetunb'an tu u tze'il viikuxh. Ech oj setal tu u muunte tzi': «Elenb'en; kuxh tu u choo tzi'.» Chajex te. Nojchit si'ane'.

²² Sako'nenima. Ech sek'ule' kam kajay va'l sejaj tu veq'ilat esik'let Tiohx.— Texh u Jesus.

Vich'otil tu u Jesuusaas ab'il aq'on u tijle'm

²³ Unchee' opon u Jesus tu viq'analil u totz-tiohx utz, xe't ichusune'. Tuul opon q'u q'esal oksan yol k'atza tuch' q'u q'esal q'atol tzii utz, alax

§ 21:16 Choktaj u Salmos 8.2-3.

te ech tza': —¿Kam iijle'm aas ech na'an tzi'? Utz ¿ab'il vetaq'on val iijle'm tzi'?— Texh te'le'.

²⁴ Tzaq'b'u u Jesus utz, tal te ech tza': — Sunch'otí ma'l kam sete majte. Oj letzaq'b'e va'l sunch'oti sete, saval sete ab'il vetaq'on vijle'm ti' q'u kam nunb'ane' tza'. ²⁵ ¿Ab'il vetaq'on tijle'm u Xhan, u b'anol vautiismo, ti' ib'anax vautiismo? ¿Tiohx tzik untz'oj sik'u'l ko'n aanima cheeka?— Texh te.

Ech nichtekmotxtal sivatzaj ech tza': — «Tiohx chajon.» Oj chajo'. «¿Kantu' ye't enima?» Chaj qe atzi'. ²⁶ Utz oj: «Aanima ko'n chajon.» Saqale', nikuxo'va q'u tenam tzi'. Tan nojchit alol tetz u yolb'al Tiohx u Xhan siatz.— Texhtu'. ²⁷ Ech motx itzaq'b'et u Jesus ech tza': —Ye' qootzaj.— Texh te.

Utz tal tek u Jesus te ech tza': —Unchee' yit' sa'kojval sete majte ab'il aq'on vijle'm ti' q'u kam nunb'ane' tza'.— Texh te.

Vik'amtu ti' ka'va'l k'aolau Jesus

²⁸ Tal paj u Jesus: —Pek ¿kam b'oj saelka nenache'? Aatz ma'l u vinaj, atich ka'va'l ik'aol. Utz opon k'atz ma'l, tal te ech tza': «Unk'aol, se'naq'oninaxh tu uuva cheel.» Texh te.

²⁹ Tzaq'b'u u xiak utz: «Yu'nsa'!» Texh ku'en. Loq' xamtel tuul ik'axa utz, b'eni.

³⁰ Ech opon k'atz va'te utz, echat ko'xh paj tal te. Tzaq'b'u u xiak utz, tal ech tza': «Oji tat, sab'enin.» Texhtu'. Loq' ye't b'eni. ³¹ Unchee' ¿ab'iste tu ka'va'l q'u xiak inima imantaar vitat nenache' tzi'?— Texhtu'.

Ech alax te ech tza': —Aya' u b'axa.— Texh te'le'.

Tal paj u Jesus te ech tza': —Ni'xhtek'val sete, a' b'axal so'ok sevatz tu viQ'esalail u Tiohx q'u

sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar tuch' q'u aa paavla chaj ixoj.

³²Tan ul u Khan texo'l. A' nichian vijikomal. Utz ye't ko'n motx enima aas ichaj Tioxh. Pek aal a' niman q'u sub'ulla chaj jajol ja'mel alkavaar tuch' q'u aa paavla chaj ixoj. Utz k'uxh etil q'u kam tzi', ye't ek'axa q'ul epaav.

Q'u ye'xtxojla chaj k'amol

³³Ab'itaj va't u k'amich kam tza'. Atich ma'l u b'aal nitxa', ichik untanul iuuva tu vitx'ava'. Utz toksa pe' ti'. Ik'ot ma'l pach'b'al tetz uuva tuul. Inuk' je' ma'l u t'ankin xeeb' tetz u chikob'e'm. Ech taq'tuka k'am tunjolol k'amol. Utz b'en tzian.

³⁴Unchee' opon tek u tiempo tetz iq'anb'eb'al u uuva. Ichaj opon unjolol taq'onom u b'aal tx'ava' xe' q'u k'amol tzi', ti' en tiq'ol u k'amb'al. ³⁵Pek aatz q'u k'amol tzi', motx ko'n itxay q'u aq'onom q'u'l chajaxi. Utz ma'l iq'osa. Va't iyatz'a. Utz va't ipaq' sivan. ³⁶Ech ichaj paj b'en unjoltu taq'onom u b'aal tx'ava' tzi'. Sib'alich tek ixaan vatz q'u'l ichaj b'en b'axa utz, echat ko'xh paj motx i'an q'u k'amol te.

³⁷Ech tiya'teb'al tek'uen, a' tek ichaj b'en vik'aol utz, tal ech tza': «Atil tek b'oj tatin vunk'aol siatz si'ane' atzi'.» Texhtu'.

³⁸Pek ta'xh motx til topon u k'aola q'u k'amol tx'ava' tzi', tal sivatzaj ech tza': «A' va'l so'okka tu vime'b'i'l vitat atzi'. Pek jni'extaj! jKuyatz'taj! Ech o' tek so'okka'o' tu q'u tetz.» Texhtu'. ³⁹Ech motx itxaya. Tiq'o elu'l tu u chikob'e'm utz, iyatz'a.

⁴⁰Unchee' ¿kam tek b'oj sab'anax tu q'u k'amol nenache' tzi' aas lu'ul u b'aal chikob'e'm?— Texh u Jesus.

⁴¹ Motx tal ech tza': —Yatz'el q'u onkonla chaj k'amol si'ane' tzi'. Sa'kojixum iatz. Ech sataq'ka k'am vichikob'e'm tunjoltu k'amol aas nojchit sataq' u k'amb'al tinujul chaj paj saq'anb'i.— Texhtu'.

⁴² Tal tek u Jesusus te ech tza': —¿Yetz sik'lemal tu u Yolb'al Tiohx setaq'o tzik? va'l nital ech tza':

«Aatz u Sivan va'l taq'ka elo'p q'u b'anol otzotz echil tzi', aal a' u Sivan va'l tiira ib'o'q'ol tetz xooob'al.
U kuB'aals Amlika vetb'anon u kam tzi' utz, techal sukuvatz.» Chia.*

⁴³ Ech tok nival sete, saeesal viQ'esalail u Tiohx sevatz. Utz a' sa'aq'axku tu aanima aas tinujul chit sataq' tu u Tiohx va'l sajajax te. ⁴⁴ [Ech ab'il q'u'l saku' vi' u Sivan tzi', sapaxi. Utz ab'il q'u'l laku' u Sivan ti' tzi', b'a'ntan sajuyajti.]— Texhtu'.†

⁴⁵ Ech ta'xh tab'i u k'amich kam q'u q'esal oksan yol tza' tuch' q'u fariseo, motx paal itxumb'al tuul aas a' q'u'l nichtalaxe'. ⁴⁶ Utz si'chmotxitxaye' tala, pek nichixo'va q'u mam tenam. Tan nojchit a' u alol tetz u yolb'al Tiohx u Jesusus vatz q'u tenam.

22

Vik'amtu ti' u tzumb'a'a u Jesusus

¹ Unchee' yolon paj u Jesusus tu q'u q'esala ti' k'amich kam. Utz tal te ech tza':

* **21:42** Choktaj u Salmos 118.22-23. † **21:44** Choktaj u Isaias 8.14-15. Aatz q'u yol q'u'l ato'k tu corchete [] tza', a' toke' atil b'iil ka'tziiunchil ti'. Tan b'enchimal atil tu unjolol q'u o'tla manuscrito utz, atil unjote aas ye'k tuul. Jalel tib' tu q'u coopia tetz q'u manuscrito niyolonka.

²—Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u ijlenal i'an nimla q'ii ti' itzume' vik'aol. ³Ech ichaj b'en ichaj ti' en isik'lel q'u aanima q'u'l savsamich taq'o ti' u tzumb'a'a. Pek ye't ko'n motx isa'a ulchil. ⁴Ech ichaj paj b'en unjolt ichaj utz, tal b'en te ech tza': «Altaj tu q'u'l savsamal vaq'o ech tza': Aatz cheel, veeti q'u echb'ub'al. Vetvullu iku' q'ul unvaakaxh tuch' q'ul unq'iitinajla txokop. Ech ch'iam texh ni'an u echb'ub'al. Pek ni'extaj tu u tzumb'a'a. Chajex te.» Texh te'le'.

⁵ Pek ye't ko'n motx isa'a q'u'l savsamich. Motx ko'n ichok ib'ey. Ma'l, b'en tu taq'on. Utz va't, tu k'a'y. ⁶Utz aatz unjolge, motx ko'n itxay q'u chaj; motx i'an te utz, iyatz'a.

⁷ Ech aatz tab'i u ijlenal, lakpu tek ivi'. Ech tek ichaj b'en q'ul isol. Ex isotzsa q'u yatz'ol. Utz ik'achka vitenam.

⁸ Ech tal tepaj u ijlenal tu q'ul ichaj ech tza': «No-jchit ch'iam texh ni'an q'u kam tetz u tzumb'a'a. Pek aatz q'u'l vetunsavsa, ye' pe'k nik'ulo'k ti'. ⁹ Pek aatz cheel, b'enojex tu q'u q'e'tx chaj b'ey utz, savsataj ul tu u tzumb'a'a tza' jatvo'j aanima letila.» Texh te.

¹⁰ Ech motx b'en q'u chaj tulaj q'e'tx chaj b'ey. Utz imol kajay q'u aanima motx tila. At b'a'nla aanima utz; at yit' b'a'nla koj aanima imola. Ech inoo u atib'al va'l uchku u tzumb'a'a.

¹¹ Unchee' oktek'op u ijlenal to'otzotz utz, til q'u aanima oponi. Utz til ma'l u vinaj aas yit' atich koj ok toksa'm tetz ilb'al tzumb'a'a. ¹² Utz tal u ijlenal te ech tza': «¿Vinaj kani'ch muuku'l tza'? Tan ye' oknaj ooksa'm tetz ilb'al tzumb'a'a.» Texh te. Pek paat ye't tzaq'b'u u vinaj. ¹³ Ech tal tek

u ijlenal tu q'ul ixekol ech tza': «Qitztaj u vinaj siq'ab's tajan tzi' utz, aq'taj elo'p tu uken q'anal. Ech latzi' so'oq'ka utz, latzi' sajarach'unku tee.» Texhtu'.

¹⁴ Tan sib'al q'u'l sik'lemal ko'xhtu', pek b'iil ko'n q'u'l txaael.— Texh u Jesusus.

Vichoktu txumb'al q'u fariseoti' itxaypu u Jesusu

¹⁵ Unchee' ech tek motx telk'asu'l q'u fariseo utz, motx inuk' sivatzaj kani'ch itxaypu u Jesusus si'an ti' maj yol. ¹⁶ Ech motx ichaj ul q'u tetz aa uq'ayb'al. A' imol uli q'u'l oknaj ti' u Herodes utz, tal tu u Jesusus ech tza': —Chusul, qootzajle aas naal vinujul. Utz tinujul nachusun ti' u b'ey ma't xe' Tiohx. Yit' a' koj nooksa tetz aanima utz, yit' a' koj nasaji kam tatin aanima. ¹⁷ Pek kantal nanache', al qe. ¿B'a'n tzik aas nikuchoo ja'mel alkavaar tu ijlenal Cesar? Pek ¿oj ye'ka?— Texh te.

¹⁸ Ech aatz u Jesusus tan, yakich til u tonkonil q'u vinaj tzi' utz, tal te ech tza': —¡Ka'vatz! ¿Kam toke' aas vet sek'u'l netal ve ech tzi'? ¹⁹ Aq'taj ul u puaj qab'i savil va'l nechoob'ev u ja'mel alkavaar.— Texh te. Ech motx ik'uchtu ma'l puaj te, ja'mel ma'l q'ii aq'on. ²⁰ Utz tal u Jesusus te ech tza': — ¿Ab'il etz vatzib'al va'l ato'k vatz u puaj tzi' utz; ab'il etz b'ii va'l tz'ib'amal ok siatz majte?— Texh te.

²¹ Utz motx tal ech tza': —Tetz u ijlenal Cesar atzi'.— Texhtu'.

Ech tal paj u Jesusus: —Aq'taj tu u Cesar kam ti' va'l ninalchoonk'ex te. Utz aq'taj tu u Tiohx ab'iste u tetz u Tiohx.— Texhtu'.

²² Ta'xh tek motx tab'i u yol tzi', motx tz'ejx ik'u'l ti'. Utz taq'texhka u Jesusus, motx b'eni.

Vichoktu txumb'al q'u saduceoti' iyolpixsal u Jesusus tu yol

²³ Unchee' anko'xh tu u q'ii tzi', opon q'u saduceo k'atz u Jesusus. Aya' q'u'l nimotxniman aas ye'k saq'aavitz'pu q'u kamnaj nimotxtale'. ²⁴ Ech vet sik'u'l motx ich'oti te ech tza': —Chusul, tal u Moisees aas: «Oj sakam ma'l vinaj, ye'k initxa'a sakaai, sik'ulka tib' u tixoj tuch' vitza'q'. Ech lachee ich'exel va'l vetkami.» Chia.* ²⁵ Pek aatz i'ana, atich jujva'l vinaj tu kuxo'l, itza'q' tib'. Utz ik'ul tib' u b'axa, pek kam ko'n u vinaj tzi'. Ye't kaa initxa'a. Ech ik'ulka tib' u tixoj tuch' vitza'q'. ²⁶ Utz echat ko'xh paj i'an u ka'b' tza'q' tuch' u tox tza'q', kam ku'en. Ech tzojpu ko'xh sijujva' tzi', motx kame'l vatz u ixoj. ²⁷ Ech aatz ma'tich ikame'l jujva'l q'u vinaj, kam tek u ixoj majte. ²⁸ Utz aatz tek tu u q'aavitz'pichil, ¿ab'il tek etz ixoj u ixoj li'an tu jujva'l q'u vinaj tzi'? Tan vetik'ul tib' tuch' sikajayil.— Texhtu'.

²⁹ Tzaq'b'u tek u Jesusus utz, tala: —¡Tiira yolpinajex aab'i! Ye' etootzaj u Yolb'al Tioxh utz, ye' etootzaj u mam tijle'm u Tioxh. ³⁰ Tan aatz si'an tu u q'aavitz'pichil, ye'kan k'uli'b' su'uchi. Tan ela tek q'u aanima tuch' q'ul ianjel u Tioxh tu Amlika si'ane'. ³¹ Pek aatz ti' u q'aavitz'pu q'u kamnaj netale' tzi', ¿yetz sik'lemal setaq'o va'l alel tu u Tioxh ech tza'? ³² «In viTioxh u Abrahaam, u Isaac, tuch' u Jacob.» Chia. Tan aatz u Tioxh, yit' iTioxh koj kamnaj; pek iTioxh itz'lich.— Texh te.† ³³ Ech motx tz'ejx ik'u'l q'u aanima aas tab'i vichusb'al u Jesusus.

* **22:24** Choktaj u Deuteronomio 25.5. † **22:32** Choktaj u Eexodo 3.6.

Vichoktu txumb'al ma'lu chusul tetz u o'tla mantaar ti' iyolpixsalu Jesusu tu yol

³⁴ Unchee' ta'xh tab'i q'u fariseo aas sub'ax q'u saduceo tu yol, motx tek imol tib' ti' u Jesusu. ³⁵ Ech aatz ma'lu chusul tetz u o'tla mantaar tixo'l, vet ko'xh sik'u'l ich'oti tu u Jesusu ech tza': ³⁶ — Chusul, ¿ab'iste chit u mantaar va'l tiira ib'o'q'ol tu u o'tla mantaar?— Texh te.

³⁷ Tal u Jesusu te ech tza': — «Tz'ejoj avaanima ti' u Tiohx u kuB'aal tuch' avaanima, tuch' avaanax-elal utz, tuch' atxumb'al.» Chia.‡ ³⁸ A' u b'axa utz, a' vib'o'q'ol u mantaar tzi'. ³⁹ Utz aatz u ka'b' mantaar, ela ko'n tuch' u b'axa tzi'. Utz nital ech tza': «Tii'axh ti' amol, echat ko'xhtu' na'an sai'.» Chia.§ ⁴⁰ Ech aatz ka'va'l u mantaar tzi', a' vixe'al kajay u o'tla mantaar tuch' viyol q'u alol tetz u yolb'al Tiohx.— Texh u Jesusu.

Yit' loq' ko'nkoxh itu'xh ixalam Daviid viTxaaom u Tiohx

⁴¹ Unchee' tuul anko'xh molich tib' q'u fariseo, ch'otil te tu u Jesusu ech tza': ⁴² —¿Kam b'oj netal ti' viTxaaom u Tiohx? ¿Ab'il etz tu'xh xalam netale'?— Texh te.

Alax te ech tza': —Itu'xh ixalam u Daviid.— Texhtu'.*

⁴³ Tal u Jesusu te: —¿Kam toke' unchee' aas “UnB'aal” texh u Daviid ti' viTxaaom u Tiohx? U Tioxhla Espiiritu oksan sik'u'l aas tal ech tza'.

‡ **22:37** Choktaj u Deuteronomio 6.5. § **22:39** Choktaj u Leviitico 19.18. * **22:42** Choktaj u Samueel II 7.12.

44 «Aatz u Tioxh tal tu vunB'aal ech tza': K'ujach tunseb'al tan, sa'nalvaq'ka q'ul akoontra jaq' axaab'. Chia.»

Texh u Daviid.†

45 Tan oj “unB'aal” texh u Daviid ti', ¿kam tek toke' oj itu'xh ixalam ku'en netale'?— Texh u Jesusus te.

46 Ech ye'xhab'il ma'j tx'olon itzaq'b'ele'. Utz ab'il tere'n koj va'toj ch'otin kam te tu q'u q'ii taab'aul.

23

Vitz'ejtu yol u Jesuusti' q'u aa uq'ayb'al

1 Unchee' yolon u Jesusus tu q'u tenam tuch' tu q'ul ichusulib'. Tal te ech tza':

2 —Aatz q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' q'u fariseo, atil chit tijle'm ti' ichusax q'ul imantaar u Moisees. 3 Ech kam q'u mantaar satal sete, nimataj utz, b'antaj. Pek etilcho'k etetz ti' q'ul ib'anone'. Tan nitale' utz, ye' nimotxi'an b'anol tetz. 4 Tan kaana b'oj mantaar nital tu q'u aanima aas tiira tii nimali. Ta'xhtu' a' nitale' sab'anli. Echa' iqitzax mam ijatz ni'ane' utz, nitaq' je' tivi' q'u aanima. Pek jatu koj sikano'k b'ioj. 5 Utz aatz kajay q'u kam nimotxi'ane', a' chit isa' sailax tu aanima. Echa' q'u talaj ikaaxha q'u'l tz'ib'amal ka'xva'l u mantaar tuul, ni'xhmotxinimb'ixsa. Utz ni'xhich'iisa tajan ib'oy q'ul ib'u'j q'u'l nitoksa aas niq'ila sik'le Tioxh.* 6 A' chit isa' ku'chil tu q'u b'axa chaj k'ujleb'al til niuchku tx'a'om. Utz a' chit nik'uje'k tu q'u b'axa chaj k'ujleb'al tu q'u atib'al

† 22:44 Choktaj u Salmos 110.1.
15.37-41.

* 23:5 Choktaj u Numero

chusb'al tetz u o'tla mantaar majte. ⁷ Utz vatz chit ik'u'l aas nitalax ichajlichil tu k'ayib'al. Utz “chusul” chu te'l majte.

⁸ Pek aatz ex tan, esa'chi aas “chusul” chaj ete'le'. Tan ma'l ko'n u Chusul etetz atile, aya' viTxaaom u Tiohx. Utz ela ko'n etitz'in etatzik etib' sekajayil. ⁹ Utz ye' ko'xh etal “tat” tu ma'j chusul tu u vatz tx'ava' tza'. Tan ma'l ko'n eTat atile, va'l aye'n tu Amlika. ¹⁰ Utz ye' ko'xh alax “chusul” sete majte. Tan ma'l ko'n u Chusul etetz atile, aya' viTxaaom u Tiohx. ¹¹ Utz ab'iste va'l q'esala texo'l, ye'k sije'sa tib'. Pek a' va'l maas salochoni. ¹² Tan ab'il va'l sit'anb'a' tib', sako'nel iq'ii. Pek ab'il va'l ye' sit'anb'a' tib', a' va'l so'ok iq'ii.

¹³ Pek jtiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan nemaj u okeb'al tu viQ'esalail u Tiohx vatz q'u aanima. Niko'xh ex nesa'a okich'op utz, ye' netaq' tzii so'oko'p q'u'l nisa'a okich'op.

¹⁴ [jTiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan netelq'a tzaj txakay ixoj. Utz ye' sek'uch netale'. Niko'xh eb'ano'k sib' chit tuul q'ul eq'ilat esik'let Tiohx neb'ane'. Ech toke' sib' u choob'al paav sa'alax iku' seti' ti' u sub'u'm neb'ane'.]

¹⁵ jTiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan til chaj ko'xh nechokvu niman tetz q'ul etuq'ayb'al. Utz aatz ma't ib'ens emol, epaav ko'n aas ka'pajul tek nik'ulo'k ti' se'en tu choob'al paav taq'o.

¹⁶ jTiira tilayol saya'k'ex! Ech ex moyla iq'on b'ey tan, nimotxetale': «Ab'il va'l kam nitala'tzi'i tu u Tiohx, loq' ta'n nitoksa viq'analil u totztiohx

tuul, ela ko'xh tuch' ye'xhkam ma'j nitala'tzi'i. Pek ab'il va'l a' nitoksa u b'a'nla q'an ch'ich' atil tu u totztioxh tu va'l nitala'tzi'i, aa tx'oj teku'en.» Che'ex. ¹⁷ ¡Txoxkin! ¡Jolol ech ex moy! Ab'iste va'l maas ib'o'q'ol te nenache', ¿u b'a'nla q'an ch'ich' tzik, oj aya' viq'analil u totztioxh va'l niaq'on b'ens tioxhla kam u b'a'nla q'an ch'ich'?

¹⁸ Tan nipajetal ech tza' majte: «Ab'il va'l ta'n nitoksa u nachb'al tuul ti' va'l nitala'tzi'i, ela ko'xh tuch' ye'xhkam nitala'tzi'i. Pek ab'il va'l a' nitoksa u txakunsa'm tuul, va'l atil vi' u nachb'al ti' va'l nitala'tzi'i, aa tx'oj teku'en.» Che'ex. ¹⁹ Pek ¡ta'xh b'anloj etetz, paat ech ex moy! ¿Ab'iste maas ib'o'q'ol te nenache', u txakunsa'm tzik, oj u nachb'al va'l a' niaq'on b'ens tioxhla kam u txakunsa'm? ²⁰ Tan ab'il va'l nitoksa u nachb'al ti' va'l nitala'tzi'i, yit' ta'n ko'nkoxh u nachb'al nitoksa, pek antu nitok tuul majte kajay va'l atil je' sii'. ²¹ Utz ab'il va'l nitoksa u totztioxh ti' va'l nitala'tzi'i, yit' ta'n ko'nkoxh u totztioxh nitoksa, pek antu nitoksa majte u Tiohx va'l atil tuul. ²² Utz ab'il va'l nitoksa u Amlika ti' va'l nitala'tzi'i, antu nitoksa tuul u q'esal ch'uxhlebal tetz u Tiohx utz, tuch' u Tiohx va'l ch'uxhlel sii'.

²³ ¡Tiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa tx-umb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan k'uxh netaq' idiesmoil u aanis, u eneeldo utz, tuch' komino, a' ye' nenima q'u'l tiira ib'o'q'ol tu u o'tla mantaar. Aya' vijikomal. Aya' vitxumax iatz aanima. Aya' vik'uje' ek'u'l ti' u Tiohx. A' vib'o'q'ol seb'ane'. Loq' yit' ti' tekoj majte aas seya'sa ib'anax va'l ninalaleb'an ti' q'u diesmo. ²⁴ ¡Moyla chaj iq'on b'ey! Ta'xh b'a'n sete tilax q'u talaj

kam ni'an q'u aanima sevatz. Echa' ik'aul u tal us neb'ane'. Pek ye'xhat ni'enku q'u mamaj paav sete q'u'l neb'ane' echa' ich'ii camello.

25 ¡Tiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Tan tiira b'a'n neb'ensav etib' seti' elu'l. Pek kaana elaq' nital etaanima. Utz ye'k eya'eb'al ti' ib'anax q'u'l yit' inujul. Ech ex a' u vaaso tuch' u puraato va'l ta'xh tx'aael u ti'. 26 ¡Moyla chaj fariseo! A' b'axal seb'an b'a'n tu vetaanima, ech yit' yannaj koj veti' elu'l majte. A' b'axal setx'aa u tuul u vaaso tuch' u puraato, ech setx'aa u ti' majte.

27 ¡Tiira tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Ech ex a' q'u pantioon aas nojchit tx'anel itz'akal u ti'. Pek aatz u tuul tan, vitzu'l utz; b'ajil kamnaj yojlel tuul. 28 Utz ech ex tan, nojchit ex jikom tilon vatz aanima, pek ka'vatzil atil tetaanima tuch' paav.

29 ¡Tilayol saya'k'ex ka'vatzla chaj aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' ex fariseo! Va'l chit motx eb'antu pantioon tetz q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. Utz nevij q'u tz'ach q'u'l atil je' vi' u mujb'al tetz q'u jikomla chaj aanima. 30 Utz nimotxetal ech tza': «Atichtekojo' tikuenta q'u kuk'uy kumam, ye't kuloch ti' iyatz'ax q'u alol tetz u yolb'al Tiohx koj atzi'.» Che'ex. 31 Ech ex atko'xh nialon elu'l etib' aas ex itu'xh ixalam q'u'l yatz'on q'u alol tetz u yolb'al Tiohx. 32 ¡Ti'ex! ¡B'antaj vib'anon q'ul ek'uy emam majte! 33 ¡Txokop, tiil tx'i'la chaj aanima! ¿Kani'ch b'oj etel vatz u choob'al paav va'l sa'alax iku' seti' nenache'? Aya' u xamal va'l ye'k iya'e'. 34 Ech toke' nunchaju'l alol tetz u yolb'al Tiohx texo'l, tuch' aa txumb'al utz, tuch' chusul

tetz u o'tla mantaar. Pek atia niko'neyatz'e'. At netaq' je' vatz kurus. At netz'u'ma tu q'u atib'al chusb'al tetz u o'tla mantaar. Utz atia junun tenam eb'en ti' tojchale'.† ³⁵ Ech kajay u choob'al paav saku'l seti', ti' iyatz'ax q'u jikomla chaj aan-ima tu u vatz tx'ava' tza'. Aya' q'u'l kami; nixe't ti' vikameb'al u Abeel, u jikomla vinaj utz, ulyu ko'xh ti' vikameb'al u Zacarias, vik'aol u Berequias va'l yatz'ax tu q'ul ek'uy emam tixo'l u totztioxh tuch' u nachb'al Tioxh q'anal. ³⁶ Utz ni'xhtek'val sete, saku' u choob'al paav seti' tzi' jank'al ex itz'lelex tu u tiempo tza'.

³⁷ Aa chaj Jerusaleen, aa chaj Jerusaleen, niko'neyatz' q'u alol tetz u yolb'al Tioxh, q'u'l nichajax tzexe' tu u Tioxh. Utz niko'nepaq' sivan majte. Jatpax unb'an ya'l emolax sekajayil. Echa' ni'an u txutx t'el aas nimolo'k q'u tal jaq' ixich'. Pek aatz ex, ye' ko'n esa'. ³⁸ Ech aatz cheel, setootzaji tan, sa'naltz'ine'ka va'l tatib'al etioxh netale'. ³⁹ Tan nojchit nivale', aatz cheel, saya' etilt'in. Utz analen paj letilin aas letal ech tza': «Techal axh tan, tib'ii u kuB'aals Amlika vet'ulk'axh.» Chajex.— Texh u Jesusus.

24

Vit'oyax q'u chusulib' tu u Jesusus ti' q'u tza'l sapaalka

¹ Unchee' aatz k'asu'l u Jesusus tu viq'analil u totztioxh, a' tek ib'ena', xaan opon q'ul ichusulib' k'atza utz, nichisaji q'u mamaj atib'al tikuenta u

† **23:34** Choktaj u Croonicas II 24.20-22; 36.16-21.

totztiohx. ² Aatz u Jesusus tan, tal te ech tza': — Ni'xhtek'val sete. Aatz kajay q'u kam netile' tzi', sa'nalnip'i. Niko'xh va'toj sivan sakaa tib'a imol aas ye'k koj sanilpe'l.— Texhtu'.

³ Unchee' k'ujlich u Jesusus vi' u muunte va'l Olivo. Opon q'u chusulib' k'atza utz, ich'oti te ech tza' aas ta'xhich imol: —¿Al qe jatu su'uch q'u kam naale' tzi'? Utz ¿kam xheenya si'ane' tetz val uuleb'al utz, tetz u motxeb'al q'ii saj?— Texh te.

⁴ Tzaq'b'u u Jesusus ech tza':

—Ab'itaj, ab'ilich sub'unex. ⁵ Tan sib'al ko'xh sauli, sik'am ti' vunb'ii. Utz satal ech tza': «In viTxaaom u Tiohx va'l sa'chit'uli.» Chaj. Utz sib'al aanima sisub'e'. ⁶ Sa'naletab'i tuch ch'a'o. Setab'i iyolax ch'a'o. Pek sotzi'ch ek'u'l taq'o tan, ministeer chit su'uch q'u kam tzi'. Loq' yit' a' koj u motxeb'al q'ii saj. ⁷ Tan sa'nalmotxi'an ch'a'o q'u mamaj tenam tib'ilaj. Si'an ch'a'o q'u q'lesal mamaj tenam tib'ilaj. Utz til chaj ko'xh saulku mamaj yaab'il. Til chaj ko'xh sa'atinku va'y. Utz til chaj ko'xh sapaalku mamaj kab'naano. ⁸ Loq' aatz kajay q'u kam tzi', ixeteb'al ko'n u motxeb'al q'ii saj. Echa' ixet' ichi'on ma'l ixoj aas sa'tektil titz'in.

⁹ Pek aatz ex, sa'nalpaasalex tu k'axk'o. Saixvalex tu kajay aanima vi'. Utz sayatz'axex.

¹⁰ Ech sib'al ko'xh saelka k'atz Tiohx si'ane'. Sa'texhmotxixay je' imol utz, sichi'k'ula je' tib'.

¹¹ Sib'al ko'xh sib'ensa tib' alol tetz u yolb'al Tiohx si'ane' utz, sateesa aanima tu b'ey titxub'a'le'.

¹² Utz tu tak'b'u u paav tu u vatz tx'ava', saya' ib'antu tii q'u aanima tib'ilaj. ¹³ Pek ab'iste va'l tiira siq'i'e' simaj tib' ti' ib'anax u paav, a' va'l

so'opon tu b'enq'ii b'ensaj. ¹⁴ Ech sa'naltzojpp elo'p itziiul u b'a'nla chusb'al tetz viQ'esalail u Tiohx tu kajay u vatz amlika tx'ava' tza', satab'i q'u tenam kajayil. Ech su'ul u motxeb'al q'ii saj.

¹⁵⁻¹⁶ Utz aatz letil tuch u txaa'la kam tu u tioxhla atib'al, oojoj b'en tulaj muunte q'u'l atil tikuenta Judea. Tan a' va'l tal u Danieel atzi', u alol tetz u yolb'al Tiohx, aas su'uchi.* Ech ab'il nisik'len, paaloj itxumb'al tuul. ¹⁷ Utz ab'il atil je'op vi' tatib'al, ku'ich'ul tere'n to'otzotz ti' paal tiq'ol ma'j kam. ¹⁸ Utz ab'il aye'n ja'jtze', q'aavi'chtere'nul ti' ul tiq'ol ichake't. ¹⁹ Pek tiira tilayol saya'k q'u ixoj si'an tu q'u q'ii tzi' q'u'l atil tu tiichajla yaab'il utz, tuch' q'u'l nich'u'n titz'in. ²⁰ Q'ilataj sik'letaj Tiohx ech yit' titiempoil koj che'v laoojex utz, niko'xh tu u ilanb'al q'ii. ²¹ Tan nojchit mamala k'axk'o va'l su'uli. Ye'saj tuch unpajoj jatva'x tiempo ichee u vatz amlika tx'ava' ulyu ko'xh tza' tuul. Utz yit' sa'kojul va'te echi. ²² Ech ab'il koj va'toj sitxaaka tib'. Pek iq'aq'al ko'n q'u aanima niman tetz u Tiohx, q'ul itxaaom, sak'olax u tiempo k'axk'o tzi'.

²³ Ech toke' enimachi oj ab'il la'alon sete ech tza': «Sajitaj etile', atil viTxaaom u Tiohx tza' va'l sa'chit'uli.» Chaj. Utz oj: «Atil tzuta.» Chaj ete'l majte; enimachi. ²⁴ Tan sa'nalmotxchee b'ensanib' itxaaom Tiohx utz, tuch' b'ensanib' alol tetz u yolb'al Tiohx. Utz kaana mamaj xheenya, tuch' tx-aichil sichuli. Aal b'a'n si'ane' at q'u nojla itxaaom u Tiohx sisub'e'. ²⁵ Pek atoj sek'u'l tan, vetvalluke'l sete. ²⁶ Ech oj la'alax sete ech tza': «Sajitaj etile'. Atil viTxaaom u Tiohx tu tz'inlich tzaji tx'ava'.»

* **24:15-16** Choktaj u Danieel 9.27; 11.31; 12.11.

Chaj; b'eni'ch etile'. Utz oj: «Atil tu u atib'al ye' na'l tatine'!» Chaj ete'l majte; enimachi. ²⁷ Pek aatz u nojla tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, nimna'l. Echa' u itz'na'b' aas niripkab'in tikuenta aal tela' utz, yak paq'unoj opon tikuenta aal toke'. ²⁸ Echat ko'xh u vuleb'al, yit' mujel koj si'ane'. Tan echa' va'l aas til atilku vichi'l u kamnaj, va'l yit' mujel koj, latzi' nimolvu tib' q'u qu's.

Vib'axab'sat taltu u tuleb'alu Jesus

²⁹ Unchee' ta'xh sapaal u mam k'axk'o tu q'u q'ii tzi', saok aq'b'al vatz u q'ii. Ye'kan satxijtxun u ich'. Sachajpu q'u tx'umi'l tu amlika. Utz sayikun kajay q'u kam tu u vatz amlika. ³⁰ Ech sachee u xheenya tu amlika tetz u tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Utz kajay q'u aanima tu u vatz tx'ava' tza' sailon. Ech sik'axa je' tib', ti' q'ul ipaav. Utz so'oq'i aas satil tul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu sutz' tu amlika. Tan toxhq'eb'al tul tu u mam itechalil tu u tijle'm. ³¹ Xo'veb'al ije' ivi' u trompeta si'ane'. Ech sichaju'l q'u aanjel, se'nimol q'u niman tetz u Tioxh tu kaa tanul vikuentail u vatz amlika tx'ava'. K'uxh til chaj ko'xh atilku tiju'aj u vatz amlika tx'ava'.

³² Pek atoj b'enku sete u chusb'al ti' u viikuxh. Tan a' nital tul u saq'i aas nicha'xb'u viq'ab' utz, nitelu'l talaj ixaj. ³³ Echat ko'xh majte, etootzajitaj aas tiira najab'yu u tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima aas lu'uch kajay q'u kam tzi'. Echa' atil tek vatz jub'al. ³⁴ Tan ni'xhtek'val sete, ye'sajen ko'xh isotz untanul q'u aanima itz'lel tu tiempo tza', tuul su'uch kajay q'u kam tzi'.

³⁵ Sako'npaal u vatz amlika tx'ava' tza', pek aatz vunyolb'al tan, jatu koj sapaali.

³⁶ Ech koj u q'ii tuch' u oora u tuleb'al tan, ab'il koj ootzajin tetz. Niko'xh q'u aanjel tu Amlika, niko'xh u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima, pek ta'xh vunTat. ³⁷ Tan kam chit echa' va'l i'an q'u aanima tu q'u q'ii tikuenta u Noee aas ye'k talche' ul u soztchil ti', echat tul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima majte. ³⁸ Tan ta'xh nichtitz'a u tatin q'u aanima i'an tu q'u q'ii aas ye'sajich iku' u mam jab'al tikuenta u Noee. Va'lich motx techb'une', va'l iq'ab'ane'. Va'lich ko'n tuch okchil ti' ixoj. Utz va'lich ko'n motx itzume'a', tuul opon u q'ii aas ok tek u Noee tu u mam arca atib'al. ³⁹ Utz at koj motx b'enku te; ye't motx inima. Pek analen aas ul u mam jab'al. Utz yakich sozt kajay q'u aanima taq'o. Echat u tuleb'al u K'aola si'an majte va'l b'ennaj ko'n aanima. ⁴⁰ Aatz li'ana, ka'va'l aanima ela nitaq'onin ja'jtze'. Ma'l saiq'ol b'en utz, va't sakaaka. ⁴¹ Ka'va'l ixoj niche'n tu ma'l che'b'al si'ane'. Ma'l saiq'ol b'en utz, va't sakaaka.

⁴² Ech toke', tiira nachnoj etatine' tan, ye' etootzaj kam oora su'ul u kuB'aal. ⁴³ Pek ab'itaj. Tootzajlu koj u b'aal atib'al kam chit oora se'nelq'oj u elq'om tzixe', saxeeni atzi'. Utz sa'kojtaq' tzii so'ok to'otzotz. ⁴⁴ Echat ko'xh ex majte. Ch'ianojex tan, ye'k u oora sek'u'l va'l su'ulku u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

⁴⁵ Pek ab'iste sete ech si'ane' u tzak'kin jikomla aq'onom saoksalka q'esala ti' tilax q'u aq'onom tu atib'al utz, tu chit u oora sataq'vu techb'ub'al q'u'l atil tu atib'al. ⁴⁶ Chi'b'eb'al tetz u aq'onom oj

ech si'an tzi', tuul lo'opon u b'aal taq'on. ⁴⁷ Tan ni'xhtek'val sete aal sa'tektoksa kajay vime'b'i'l tikuenta atzi'. ⁴⁸ Pek ye'xtxoj koj itxumb'al u aq'onom tzi', sako'ntal tu taanima ech tza': «Ye'saj ko'xh su'ul u b'aal vaq'on atzi'.» Chaj. ⁴⁹ Utz sako'nxe'tiq'os q'u tetz aq'onomil. Satx'a'ni utz, saq'ab'an tuch' q'u q'ab'areel. ⁵⁰ Tuul ye'k talche' su'ul u b'aal taq'on u aq'onom tzi' tu u q'ii va'l ye' tootzaj utz, tu u oora va'l ye'xhkam nich'ian tuul. ⁵¹ Ech techal chit iveet sab'anax tu u b'aal taq'on. Sataq' b'en xo'l q'u ka'vatz utz, a' saq'ku tzi', a' sajarach'unku tee tzi'.— Texh u Jesusus.

25

Vich'ial u tuleb'al u Jesusus

¹ Unchee' tal paj u Jesusus ech tza':

—Aatz viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' laval q'u ixviak. Motx k'asu'l. Tiq'o itxijtxub'al utz, ex ik'ul u xiak va'l satzume'i. ² O'va'l tzak'kin q'u ixviak tzi' utz, o'va't txoxkin. ³ Aatz q'u txoxkin, motx tiq'o itxijtxub'al, pek ye't tiq'o b'en tere'n iaseite tetz q'ul itxijtxub'al. ⁴ Pek ech koj q'u tzak'kin, inoosa b'en q'ul itxijtxub'al tu aseite utz, tiq'o b'en tere'n tetz. ⁵ Pek b'atz tul u xiak va'l satzume'i. Ech motx xe't ixhut'u'pan q'u ixviak tu vata'm sikajayil.

⁶ Unchee' aatz nik'a aq'b'al, motx tab'i ma'l u qetu'm, tal ech tza': «jTul u xiak va'l satzume'i, uloj ek'ule'!» Texhtu'. ⁷ Ech motx lakpu q'u ixviak sikajayil utz, motx xe't ib'an tuch' q'ul itxijtxub'al.

⁸ Pek aatz q'u txoxkinla chaj ixviak, motx tal tu q'u tzak'kin ech tza': «Aq'taj b'oj qetz veaseite tzi' tan, toj tzaaoj q'u kutxijtxub'al.» Texh te.

⁹ Aatz q'u tzak'kin tan, motx tzaq'b'u ech tza': «Ye'ka, pek aal b'a'n b'enoj eloq' etetz xe' aa k'a'y tetz tan, yo'j tak'a qetz. Utz yo'j tak'a etetz oj saqaq' etetz.» Texh te.

¹⁰ Ech motx b'eni. Tuul ko'xh aye'nich ti' iloq'axe', tuul ul u xiak va'l satzume'i. Utz aatz q'u'l b'anich nal tuche', motx oko'p to'otzotz tu u tzumb'a'a utz, jupax elu'l u jub'al. ¹¹ Ech xamtel tek tuul opon o'va't q'u ixviak utz, motx uq'ay vatz q'anal ech tza': «jKub'aal, kub'aal jaj oko'p'o!» Texhtu'.

¹² Pek tzaq'b'el ko'n elu'l tu u xiak ech tza': «Ni'xhtek'val sete, ye' vootzaj ab'il ex.» Texh te.

¹³ Ech toke' nachnoj etatine'. Tan ye' etootzaj u q'ii utz, niko'xh u oora tetz u tuleb'al u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima.

Vik'amtuti' u talansal puaj u Jesusus

¹⁴ Aatz paj viQ'esalail u Tiohx tu Amlika, ela tuch' ma'l u vinaj si'chb'en tzian utz, isik'le q'u taq'onom. Ech taq'ka q'u tx'iib'al iq'ii tikuenta. ¹⁵ Loq' a' nichb'enku ti' jank'al so'ole' ti' taq'oninsale' sijununil nichtile'. Aatz tu ma'l, ija'mel 30,000 q'ii aq'on puaj taq'ka te. Aatz tu va'te, ija'mel 12,000 q'ii aq'on taq'ka te. Utz aatz paj tu va'te, ija'mel 6,000 q'ii aq'on taq'ka te. Ech tek b'en tzian.

¹⁶ Ech aatz va'l ija'mel 30,000 aq'onib'al q'ii ik'ula, yakich xe't ilakon ti'. Utz va't 30,000 paj tala vichi'l u puaj tzi'. ¹⁷ Echat paj i'an va'l 12,000 ik'ula. Va't paj 12,000 u tal itx'aka. ¹⁸ Pek ech koj

va'l 6,000 ik'ula tan, ex ko'n ik'ot jul utz, ex imuj vipuj u b'aal taq'on tu tx'ava'.

¹⁹ Unchee' sib' tiempo ma'tich ipaal tuul, ul tek u b'aal taq'on q'u aq'onom tzi'. Utz ela i'an ti' vipuj tuch'. ²⁰ Ech opon siatz va'l 30,000 ik'ula utz, iq'omich va't 30,000 u tal taq'o. Tal te ech tza': «Unb'aal, atil u 30,000 tzuta va'l vetaaq' ve. Utz il va't 30,000 tza' majte. A' tek u tal vetuntx'akka ti'.» Texh te.

²¹ Ech alax te tu u b'aal taq'on ech tza': «Techal va'l veta'ana b'a'nla aq'onom. K'ujleb'al k'u'l axh. Tan k'ujleb'al k'u'l veta'an ti' b'iil va'l vetvaq' see. Ech sib'al tek savoksa takuenta. Pek chuuku'l tzunxe' utz, chi'b'oyo' ti'.» Texh te.

²² Ech opon paj va'l 12,000 ik'ula utz, tal ech tza': «Unb'aal, atil u 12,000 tzuta va'l vetaaq' ve. Utz il va't 12,000 tza'. A' tek u tal vetuntx'akka ti'.» Texh te.

²³ Ech alax te tu u b'aal taq'on ech tza': «Techal va'l veta'ana b'a'nla aq'onom. K'ujleb'al k'u'l axh. Tan k'ujleb'al k'u'l veta'an ti' b'iil va'l vetvaq' see. Ech sib'al tek savoksa takuenta. Pek chuuku'l tzunxe' utz, chi'b'oyo' ti'.» Texh te.

²⁴ Ech opon va'l 6,000 ik'ul majte utz, tal tu u b'aal taq'on ech tza': «Unb'aal, vootzajnale aas ye'xhakm tz'ejel tel saatz. Aal nachok iatz q'u chikob'e'm q'u'l yit' achiko'm koj utz, namol iatz q'u chikob'e'm va'l yit' axh koj niaq'on ku' tu tx'ava', niko'xhitzt'pu junal. ²⁵ Ech ti' vetxo'vik'in utz, vetko'nunkol vapuj tu tx'ava'. Pek ila. A' vichi'l vapuj aaq' ve tzuta.» Texh te.

²⁶ Tzaq'b'el tek tu u b'aal taq'on ech tza': «¡Q'eayla aanima! ¡Yit' axh koj b'a'nla aq'onom!

Oj ootzaj nal vuntxumb'al aas nunchok iatz q'u chikob'e'm q'u'l yit' unchiko'm koj utz, nunmol iatz q'u chikob'e'm q'u'l yit' in koj niaq'on ku' tu tx'ava'. ²⁷ Aal tek b'a'n ma'kojaaq' k'am vunpuaj. Utz aatz vet'ulin vetunk'ul tuch' u tal koj.» Texh te. ²⁸ Ech tal u b'aal aq'on ech tza' tu q'u'l atich tzi': «Maataj el u puaj te tzi' utz, aq'taj tu va'l 60,000 tetz atile. ²⁹ Tan ab'il va'l nikanon taq'oninsale', aal sa'aq'ax tere'n tetz. Ech sib'al tetz si'ane'. Pek ab'il va'l ye' nikanon taq'oninsale', aal samaale'l te jank'al vantzi' aq'el te. ³⁰ Utz aatz u aq'onom va'l ye'k itxa'k tzi', aq'taj elo'p tu mam uken. Ech a' so'oq'ku tzi' utz, a' sajarach'unku tee tzi'.»

Vijatxax ixo'l q'u aa paav tuch' q'u jikomla chaj aanima

³¹ Unchee' su'ul u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu u mam tijle'm, tuch' kajay q'u aanjel. Sak'uje' tu u q'esal ch'uxhleb'al. ³² Ech samolax opon kajay q'u aanima siatz, jank'al q'u'l atil tu u vatz amlika tx'ava' tza'. Utz samotxijatx iatz. Echa' ni'an u xeen karne'l aas niteesa el q'u karne'l xo'l q'u tentzun. ³³ Satoksa q'u b'a'nla aanima tiseb'al utz, aatz q'u ye'xtxoj, timax. Echa' ni'an u xeen karne'l aas nitaq' b'en q'u karne'l tiseb'al. Pek nitaq' b'en q'u tentzun timax.

³⁴ Ech aatz u ijlenal tan, satal tu q'u'l atil tiseb'al ech tza': «Ni'extaj tan, chi'b'eb'al vetetz ex ik'aol ime'al vunTat. Okojex tu viQ'esalail u Tiohx tza'. Vetetz va'l nich'iane'; aya'xchen ich'iane' xe' q'ii xe' saj. ³⁵ Tan nichunva'ye' utz, etaq' vechb'ub'al. Nichitzaj untzi' utz, etaq' vaa'. Nichvab'i vatib'al utz, ek'ulin. ³⁶ Nichisav voksa'm utz, etaq' vetz.

Ya'vich'in utz, ex equee'in. Ku'in tu tze' utz, ex eq'ila'in.» Chaj te.

³⁷ Ech aatz q'u jikomla aanima tan, satal ech tza': «KuB'aal, ¿jatut qilaxh aas nichava'ye' utz, qaq' eechb'ub'al? ¿Jatut qilaxh aas nichitzaj atzi' utz, qaq' avaa'? ³⁸ ¿Jatut qilaxh aas nichaab'i aatib'al utz, kuk'ulaxh quxe'? ¿Jatut qilaxh aas nichasavsa ooksa'm utz, qaq' eetz? ³⁹ Utz ¿jatut qilaxh aas axhich ya'v utz, ex kuqee'axh? Utz ¿jatut ku'axh tu tze' utz, ex kuq'ila'axh?» Chaj.

⁴⁰ Pek satzaq'b'el tu u ijlenal, satal te ech tza': «Ni'xhtek'val sete, aatz veteb'an q'u b'a'nil tu q'u ch'ooal niman vetz tzi', ve a veteb'anva tzi'.» Chaj.

⁴¹ Ech sa'pajtal tu q'u'l atil timax ech tza': «Elo-jb'enex sunk'atza aanima b'anol onkonil. B'enojex tu u xamal ye'k itzaae' tzi'. Aya' u choob'al paav va'l veetinaj tetz u tx'i'li'inaj tuch' q'ul iaanjel.

⁴² Tan nichunva'ye' utz, ye't etaq' vechb'ub'al. Nichitzaj untzi' utz, ye't etaq' vaa'. ⁴³ Nichvab'i vatib'al utz, ye't ek'ulin. Nichunsavsa voksa'm utz, ye't etaq' vetz. Ya'vich'in utz, ye't ex equee'in. Ku'in tu tze' utz, ye't ex eq'ila'in.» Chaj.

⁴⁴ Ech samotxtzaq'b'i utz, satal ech tza': «¿KuB'aal, jatut qilaxh aas nichava'ye'; nichitzaj atzi'; nichaab'i aatib'al; nichasavsa ooksa'm; axhich ya'v; atich ku'axh tu tze' utz, ye't qilb'e'axh?» Chaj.

⁴⁵ Ech satzaq'b'el ech tza': «Ni'xhtek'val sete tan, ye'n eb'an q'u b'a'nil tu q'u ch'ooaj niman vetz tzi' utz, ve a ye'n eb'anva tzi'.» Chaj. ⁴⁶ Ech samotxb'en q'u'l tu u choob'al paav tzi' va'l ye'k iya'e'. Utz aatz q'u jikomla chaj aanima, a' se'enku

tu u atinchil va'l b'enq'ii b'ensaj tatine'.— Texh u Jesuus.

26

Vinuk'tu q'u q'esala kani'ch itxaypu u Jesuus si'ane'

¹ Unchee' aatz tzojpu u Jesuus ti' talax q'u yol tza', tal tek tu q'ul ichusulib' ech tza': ²—Etootzajle aas tu ka'va't q'ii cheel, saxe't u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Utz satxaypu u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima. Ech sa'aq'ax je' vatz kurus.— Texhtu'.

³ Anchitu'. Aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tan, motx imol tib' tuch' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar utz, tuch' q'u q'esal q'atol tzii. A' imolvu tib' tiq'anal u b'anb'al topiisyo u q'esal oksan yol vatz Tiohx va'l Caifaas ib'ii. ⁴ Utz motx inuk' tib'ilaj aas kam ko'n sichuli ti' itxaypu u Jesuus ech siyatz'e'. ⁵ Pek loq' nichmotxtal ech tza': —Yit' tu koj u nimla q'ii sakub'an te, ech ye'k txab'kin li'an q'u tenam.— Texhtu'.

Vib'axab'sal ib'anax tuchvichi'l u Jesuus tu mujb'al tetz vikamchil

⁶ Unchee' atich u Jesuus tu Betaania tu otzotz xe' u Xhim va'l ch'a'k'i'ich. ⁷ Tuul k'ujlich u Jesuus vatz meexha, opon ma'l u ixoj k'atza, iq'omich ma'l tal b'a'nla tz'aj taq'o. Tx'umq'ixsab'al atil ku' tuul. Tiira sib' ija'mel. Utz taq' je' u tx'umq'ixsab'al tivi' u Jesuus. ⁸ Ech ta'xh til u kam q'u chusulib' tzi', motx lakp ivi' ti'. Utz motx tal ech tza': —¿Kantu' atzi' aas ma'ko'xhib'uchle'l? ⁹ Aal b'a'n ma'kojik'ayi. Je'naj sab'enka. Ech sa'aq'ax vija'mel tu q'u me'b'a'.— Texhtu'.

¹⁰ Pek aatz u Jesusus, tootzaji utz, tal tek te ech tza': —¿Kam toke' aas kam ko'xh netal ti' va'l veti'an u ixoj tzi'? Tan ma'l b'a'nil veti'anlu ve atzi'. ¹¹ Aatz q'u me'b'a' netale' tzi', b'enamen ko'xh atil texo'l atzi'. Pek aatz in tan, b'enamen koj sa'atinin texo'l. ¹² Tan aatz va'l veti'an u ixoj tzi', aas vettaq' je' u tx'umq'ixsab'al tunvi', a' veti'anlu b'en vuch tu mujb'al vetz aas lakamin. ¹³ Utz ni'xhtek'val sete, til chit sapaxsalik itziiul u b'a'nla chusb'al tu u vatz amlika tx'ava' tza', sayolax k'asu'l va'l veti'an u ixoj tzi'; nachb'al taanima.— Texh u Jesusus.

U tala'tzi'it tib' u Judasti' ik'uchax u Jesusus

¹⁴ Unchee' aatz ma'l xo'l kab'laal q'u chusulib', aya' u Judas aa Cariote, b'en xe' q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh. ¹⁵ Utz tal te ech tza': —¿Kam vetz setaq'e' utz, savoksa u Jesusus teq'ab'?— Texhtu'.

Ech motx taq' 30 saj ch'ich' puaj te. ¹⁶ Ech aatz u Judas tan, yakich texh xe't ichok txumb'al ti' aas kani'ch toksal u Jesusus tiq'ab' si'ane'.

Unimla q'ii Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil

¹⁷ Unchee' aatz i'an tu u b'axa q'ii tetz u nimla q'ii, u Tx'a'b'al Kaxhlaan Tx'ix Ye'k Itx'amil, opon q'u chusulib' k'atz u Jesusus. Tal te ech tza': —¿Til asa' sakub'anvu tuch u echb'ub'al tetz ku'eb'al

q'ii va'l nitechb'ul tu u nimla iq'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto? Ech laqechb'u.— Texh te.*

¹⁸ Tal u Jesusus te ech tza': —B'enojex tu tenam xe' ma'l u vinaj latzi' utz, letal te ech tza': «Nital u chusul: Najab'yu vuntiempo. Utz tu val ootzotz satx'a'nk'in tuch' q'ul unchusulib' tu u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Chia.» Chajex te.— Texh u Jesusus. ¹⁹ Anchitu'. Ech i'an q'u chusulib' kam va'l tal u Jesusus te utz, i'an tuch u echb'ub'al.

²⁰ Unchee' aatz tek sotzsaj, ok u Jesusus vatz meexha tuch' kab'laal q'ul ichusulib'. ²¹ Utz tuul nichmotxtechb'une', tal u Jesusus ech tza': — Ni'xhtek'val sete aas ma'l sete so'oksanin tiq'ab' q'u txayol vetz.— Texhtu'.

²² Ech tiira motx txumun q'u chusulib' ti' u yol tzi'. Utz junun nichich'oti tu u Jesusus ech tza': — ¿Yit' tzik in unB'aal?— Chia.

²³ Tzaq'b'u u Jesusus utz, tala: —Aya' va'l niku' unq'ab' tuch' tu u puraato tza'. A' va'l so'oksanin tiq'ab' q'u txayol vetz. ²⁴ Tan nojchit a' sapaalku u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tu q'u kam q'u'l tz'ib'amalka ti' tu u Yolb'al Tioxh. Pek tilayol saya'k u vinaj va'l so'oksan u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u txayol. Aal tek b'a'n atzi' ye't koj itz'pi.— Texh u Jesusus.

* **26:17** Aatz ka'va'l q'u nimla q'ii nital tza' tzi', jolol ijtzamal tib', ma'l ko'n q'ii ixo'l. A' b'axal u nimal q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto. Aatz vitx'amal u kaxhlaan tx'ix nital tza', aya' u "levadura" tu kastiya. Loq' aatz tu vinimla q'ii q'u Israeel tan, ye' ni'anb'e vitx'amal u kaxhlaan tx'ix. Tan u Tioxh alonnaj tetz, techlal aas ooje'l ik'asu'l tu Egipto i'ana. Choktaj u Eexodo 12.1-28; u Leviitico 23.5-8.

²⁵ Ech tzaq'b'u tek u Judas, va'l so'oksan u Jesusu tiq'ab' q'u txayol, tal ech tza': —¿Chusul, untz'oj in?— Texh te.

—Ee', aya' va'l naale' tzi'.— Texh u Jesusu te.

²⁶ Ech tuul ko'xh nichmotxitz'a'ne', itxay u kaxh-laan tx'ix u Jesusu. Utz tal b'a'nil ti'. Ipixh tuul. Utz taq' tu q'ul ichusulib' utz, tal te ech tza': —Ti'extaj utz, tx'a'taj tan, a' vunchi'l atzi'.— Texhtu'.

²⁷ Ech paj itxay u uk'ab'al. Ik'amab'e Tiohx ti' utz, taq' tu q'ul ichusulib'. Tal ech tza': —Ti'extaj. Uk'ataj u ta'l uuva kajay ex tzi'. ²⁸ Tan a' vunkajal atza' va'l sael ti' u ak' nuk'u'm tetz kuyb'al ipaav sib'al aanima. ²⁹ Utz nival sete cheel, aas ye'xhjat u ve't savuk'a u ta'l ivatz u uuva taab'a'b'en tza'. Pek analen tu ma'l u q'ii va'l ela lavuk'a u ak' ta'l uuva setuch' tu viQ'esalail vunTat.— Texhtu'.

Vib'axab'sat talax u Jesusaas saka'tziun q'u chusulib' ti'

³⁰ Ech ta'xh veet motx ib'itzat ma'l u b'itzal, motx b'en vi' u muunte Olivo. ³¹ Unchee' tal paj u Jesusu tu q'u chusulib' ech tza': —Kajay ex samotxsotz ek'u'l vi' tu u aq'b'al cheel tza'. Tan tz'ib'amal ech tza':

«Sayatz'ax u xeen karne'l utz, sa'texhmotxpalun q'u karne'l.» Chia.†

³² Pek aatz ma't q'aav vitz'pe', sab'axab'b'enin sevatz tu Galilea.— Texhtu'.

³³ Ech tzaq'b'u u Lu' utz, tal ech tza': —K'uxh kajay samotxelab'enka'axh, aatz in tan, jatu koj savelab'eka'axh!— Texh te.

† **26:31** Choktaj u Zacarias 13.7.

³⁴ Tal u Jesus te ech tza': —Ni'xhtek'val see, tu u aq'b'al cheel tza', ox pajul saale' aas yootzajin, tuul ye'sajen toq' u b'aal t'el.— Texh u Jesus te.

³⁵ Tal paj u Lu' te: —jK'uxh sakamin sai', jatu koj saveesa vib' tuul aas vootzajaxh!— Texh te. Echat chit motx tala sikajayil.

Viq'ilat sik'let Tiohx u Jesus

³⁶ Unchee' opon tek u Jesus tuch' q'u chusulib' tu u chikonb'al va'l Getsemanii utz, tal te ech tza': —Kaaojka'ex tza' tan, se'nunq'ila sik'le Tiohx latzi' tzi'.— Texhtu'.‡

³⁷ Ech tiq'o b'en u Lu' ti'. A' imol ka'va'l q'ul ik'aol u Zebedeo. Ech xe't tul ma'l mam txumu'm tu taanima u Jesus utz, oks il. ³⁸ Ech tal tek u Jesus te ech tza': —Techal b'oj itxumun vaanxelal. Sa'tekkamin taq'o nunnache'. Pek kaaojka'ex tza' utz, itz'lojex sunk'atza.— Texh te.

³⁹ Ech xaan b'en b'iil utz, peche'i. Taq' ku' ivatz vatz tx'ava' utz, iq'ila sik'le Tiohx. Tal ech tza': —Tateey ¿yetz saveeti aas ye'k sapaalin tu u mam tza'l tzi'? Loq' a' sa'an vatxumb'al, yit' a' koj sapaal u vetz.— Texhtu'.

⁴⁰ Ech tek ul k'atz q'ul ichusulib' utz, jolol ko'n vatchiche. Utz tal tu u Lu' ech tza': —¿Ye'xh eq'i' itz'e'chil ma'j oora sunk'atza tzik? ⁴¹ Pek itz'lojex utz, q'ilataj sik'letaj Tiohx. Ech ye'k saku'ex tu paav. Tan nojchit vatz ik'u'l iq'ilal sik'lel Tiohx u aanxelal; pek aatz u kuchi'l tan, yi'sa'.— Texh te.

⁴² B'en paj unpate. Ex iq'ila sik'le Tiohx tika'paj. Utz tal ech tza': —jTateey chi'in! ¿Yetz saveeti

‡ **26:36** Aatz telo'p u yol “Getsemanii” tan, “pach'b'al olivo” chia.

aas ye'k sapaalin tu u mam tza'l tzi'? jB'an vatx-umb'al!— Texhtu'.

⁴³ Ech q'aavu'l utz, vatchich ko'n paj q'ul ichusulib'. Tan axhib'i tiira techalich motx ikam tu vata'm. ⁴⁴ Pek aq'axko'npjajka tu u Jesusus. Utz ex iq'ila sik'le Tiohx titoxpaj. Utz echat chit q'u yol tala q'u'l tal b'axa.

⁴⁵ Ech ul paj k'atz q'u chusulib' utz, tal te ech tza': —¿Anko'xh vatchelex utz, niko'netilan tzik? Pek k'asojtajex tan, oponyu u oora so'oksal u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima tiq'ab' q'u aa paav. ⁴⁶ Pek jlakpojex utz, ko'taj! Tan tul va'l sa'aq'onin tu q'u txayol.— Texhtu'.

Vitxaypu u Jesusus

⁴⁷ Ech anko'xh nichiyolon u Jesusus, tuul opon u Judas. Aya' ma'l xo'l kab'laal q'u chusulib'. Sib'al aanima imol, ichaj q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u q'esal q'atol tzii. Jolol iq'omal ich'ich' tuch' itze'. ⁴⁸ Ech aatz u Judas, va'l aq'on u Jesusus tu q'u txayol tan, ma'tich talta' kam u xheenya si'an ti' ik'uchlu u Jesusus. Tal ech tza': —Ab'iste va'l luntz'utz'a, letxaya tan, a' i.— Texhtu'. ⁴⁹ Ech xaan opon u Judas k'atz u Jesusus, tal te ech tza': —Cheentzik'axh chusul.— Texh te. Ech itz'utz'a.

⁵⁰ Pek tal u Jesusus te ech tza': —¿Kam ul a'ane' vamiigo?— Texh te. Ech xaan opon q'u aanima utz, itxay u Jesusus.

⁵¹ Pek aatz i'an ma'l q'ul ichusulib' u Jesusus tan, ijuu ich'ich'. Utz ech itzok'te'l ixichin ma'l u taq'onom u q'esal oksan yol vatz Tiohx.

⁵² Ech yakich tal u Jesusus te ech tza': —Q'aavixsa ko'p vach'ich' tu toztotz tzi'. Tan ab'il q'u'l say-atz'on tuch' ch'ich', tu ch'ich' sayatz'lik majte.

⁵³ ¿Yetz ootzaj tzik aas saveeti sunjaju'l aanjel tu vunTat ye' ached'e ixaane'? Sataq'u'l atzi' oj sak'ulelanin sunnache'. ⁵⁴ Tan ¿kam tek ech itzojpu u yolb'al Tiohx satzojpi oj ech sunb'ane'? Pek ministeer ech chit si'ane' atzi'.— Texhtu'.

⁵⁵ Unchee' aatz tu u mu'k'ul tzi', tal u Jesusu tu q'u txayol tetz ech tza': —Aya'l a' itxayax ma'j elq'om nu'leb'an ve; iq'omal ech'ich' tuch' etze'. Tan aal jun q'ii nichunk'uje' texo'l tu viq'analil u totztiohx. Nichunchusune'. Utz ye't etxayin.

⁵⁶ Pek ech chit si'ane' tan, a' nitzojpu q'u yol q'u'l tz'ib'amalka tu q'u alol tetz u yolb'al Tiohx.— Texhtu'.

Ech yakich oojoj q'u chusulib' kajayil; motx telab'eka.

Vitx'olax inujul u Jesusu

⁵⁷ Unchee' aatz q'u'l txayon u Jesusu, tiq'o b'en vatz u q'esal oksan yol vatz Tiohx va'l Caifaas ib'ii, tu va'l molichku tib' q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' q'u q'esal q'atol tzii. ⁵⁸ Pek xamtichka u Lu' ti' u Jesusu tzian. Opon ko'xh vatz q'anal xe' u q'esal oksan yol vatz Tiohx. Utz oko'p. K'uje' ok xo'l q'u polesi'y. A' isa' si'chtile' kam chit saya'k u Jesusu. ⁵⁹ Ech aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u q'esal q'atol tzii, nichmotxichok txub'a'l ti' u Jesusu. A' isa' sayatz'axi. ⁶⁰ Loq' ye' nichmotxtelo'p tuul, k'uxh jank'al txakb'a'n txub'a'l nichitxakb'a' tib'. Pek tiya'teb'al teku'en, opon ka'va'l q'u'l ta'n a' itxakb'a' txub'a'l ti'. ⁶¹ Utz motx tal ti' ech tza': —Aatz u vinaj tzi' vettala: «So'ole'in ti' inilax ku' vikuentail totztiohx tzi'. Utz tu ko'n oxva'l q'ii so'ole'k'in ti' q'aav inuk'axe'.» Chia.— Texhtu'.

⁶² Ech lakpu tek u q'esal oksan yol vatz Tiohx utz, tal tu u Jesus ech tza': —¿Ye'xh natzaq'b'u b'oj ti' q'u kam nitalchu sai' tzi' tzik?— Texh te.

⁶³ Pek aatz u Jesus tan, tiira ye' nichitzaq'b'e'. Ech tal tepaj u q'esal oksan yol vatz Tiohx te ech tza': —Sako'na'an b'a'nil, al vinujul qe tib'ii u itz'lich Tiohx, ¿axh tzik viTxaaom u Tiohx, aya' vik'aol?— Texh te.

⁶⁴ Tal u Jesus te ech tza': —Aya' va'l naale' tzi'. Utz nival sete majte aas sa'naletil u K'aola va'l b'ennaj ko'n aanima k'ujlel tiseb'al u Tiohx tu u mam tijle'm. Setil tul tu sutz'.— Texhtu'.

⁶⁵ Unchee' aatz tek u q'esal oksan yol vatz Tiohx, iq'ix je' toksa'm k'atza tu k'a'nal utz, tal ech tza': — ¡Vetiyog'lu Tiohx! ¡Kam tere'n texhtiigo kusa! ¡Matz etab'il viyog'on cheel tza'! ⁶⁶ Pek ¿aatz ex, kam setal ti'?— Texhtu'.

Ech motx tal ech tza': —¡Kamchil tetz atzi!— Texhtu'. ⁶⁷ Ech tek motx itzub'a ivatz u Jesus. Nichmotxipaq'o'k ivatz. Utz atia mutx'imal iq'ab' nichiq'os majte. ⁶⁸ Tuul nichmotxtal te ech tza': — Ala qab'i, iTxaaom Tiohx, ¿ab'il va'l niq'osonaxh cheel tza'?— Texh te.

U teesat tib' u Lu' tuulaas tootzaj u Jesus

⁶⁹ Unchee' aatz u Lu' tan, k'ujlich elu'l q'anal. Ech xaan opon ma'l u k'ulanal k'atza utz, tal te ech tza': —Ant axh majte atich'ok'axh ti' u Jesus u aa Galilea.— Texh te.

⁷⁰ Pek aatz u Lu' tan, teesa ko'n tib' tuul vatz kajay q'u aanima utz, tala: —Ye' vootzaj kam va'l naale' tzi'.— Texhtu'.

⁷¹ Ech ichok telu'l tzi' jub'al. Utz ilax ko'n paj tu va't u k'ulanal. Utz tal tu q'u aanima ech tza'

q'u'l atich tzi': —Antu va'l atich ok ti' u Jesusus aa Nazareet atzi'.— Texhtu'.

⁷² Pek teesa ko'n paj tib' u Lu' tuul. Nichtoksa Tiohx tuul. Nichtal ech tza': —Vatz Tiohx nivale', ye' vootzaj u vinaj naale' tzi'.— Texhtu'.

⁷³ Ech b'iil ko'xh paj tuul, xaan opon unjot aan-ima k'atza, aya' q'u'l atich tzi'. Motx tal tu u Lu' ech tza': —Nojchit tiira ant axh imol majte. Tan nimna'l ko'xh tu vayolone' tzi'.— Texh te.

⁷⁴ Aatz tek u Lu' tan, xe't tal tz'ejb'al yol ti' utz, nichtoksa Tiohx tuul. Tal ech tza': —Vatz Tiohx nivale', ye' vootzaj u vinaj netale' tzi'.— Texhtu'. Ech tuul oq' u b'aal t'el. ⁷⁵ Ech ul tek viyol u Jesusus sik'u'l u Lu' va'l tal te ech tza': —Aatz ye'sajen toq' u t'el, ox pajul ma't aalta' aas yootzajin.— Texhich te. Ech ipaal elu'l u Lu' utz, itz'eje'l ma'l mam oq'el.

27

U toksal u Jesusus tiq'ab' u Pilato

¹ Unchee' aatz tek i'an q'ala'm, ku' tib'eyil tu q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx, tuch' q'u q'esal q'atol tzii aas kani'ch ikam u Jesusus si'ane'. ² Ech iqitza utz, ex taq' tiq'ab' u governadoor aa Roma va'l Pooncio Pilato.

Viyatz'tu je' tib' u Judas

³ Unchee' tab'i u Judas aas yatz'el u Jesusus sab'anli. Ech ik'axa je' ik'u'l ti' va'l i'ana aas toksa u Jesusus tiq'ab' q'u txayol. Iq'aavixsa u 30 saj ch'ich' puaj tu q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u q'esal q'atol tzii. ⁴ Tal u Judas te ech tza': —Ma'xh paavinyin tan, vetvoksal aanima vatz kamchil aas ye'k ipaav.— Texhtu'.

Pek alax ko'n te ech tza': —Axx ni'ilon. Ye' qootzaj.— Texh ko'n te'le'.

⁵ Ech imak'tuka q'u saj ch'ich' puaj u Judas tu viq'analil u totztiohx utz, k'asu'l. Ex ijulk'aai je' iqul.

⁶ Aatz tek q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tan, motx tek isik' q'u saj ch'ich' puaj utz, tal ech tza': —Ye'k si'ane' aas saqoksa u puaj xo'l u kutxu tetz Tiohx tzi' tan, ija'mel ma'l aanima k'ayili tu kam-chil.— Texhtu'. ⁷ Ech motx inuk'a utz, iloq' ma'l tx'ava' ti' u puaj tzi'. Mujb'al tetz q'u puera aanima q'u'l nikam tzi' tala. A' ib'ii, Itx'ava' Q'u Tz'ajol. ⁸ Ech toke' “Ja'mel Kaj” tek ib'ii u tx'ava' cheel tzi'. ⁹ Ech itzojpu u yol va'l alich tu u Jeremias u alol tetz u yolb'al Tiohx aas tala:

—Motx ex tiq'o u 30 saj ch'ich' puaj, aya' vija'mel ma'l u jikomla aanima. Tan u ja'mel toksa q'u q'esala xo'l q'u Israeel.

¹⁰ Ech motx iloq' u tx'ava' ti' va'l, itx'ava' q'u tz'ajol. Tan ech tal u kuB'aal ve.— Chia.*

¹¹ Unchee' aatz txaklich u Jesus vatz u gvernadoor utz, ch'otil te ech tza': —¿Axx tzik u tijlenal q'u Israeel tza'?— Texh te'le'.

Tal u Jesus te ech tza': —Aya' va'l naale' tzi'.— Texhtu'. ¹² Pek paat ye' nichitzaq'b'e k'uxh xochax tu q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' tu q'u q'esal q'atol tzii.

¹³ Aatz u Pilato, tal tek te ech tza': —¿Yetz naab'i tzik a'xh b'oj q'u kam nitalax sai' tzi'?— Texh te.

* **27:10** Choktaj u Zacarias 11.12-13.

¹⁴ Pek aatz u Jesusus tan, niko'xh ma'j yol tala. Ech nichtexhisotz ik'u'l u governadoor taq'o.

U talax ikam u Jesusus

¹⁵ Pek aatz nichib'anax jun ya'b' tu u nimla q'ii ti' u Elchil Vatz Kamchil Tu Egipto, nichichajpu ma'l preexhu u governadoor. Loq' q'u tenam nichjajon ab'iste visa' sachajpi.

¹⁶ Unchee' aatz tu q'u q'ii tzi', atich ok ma'l preexhu tu tze', Barrabaas ib'ii. Atich talche' aas tiira onkonla aanima. ¹⁷ Ech imol tib' q'u tenam. Utz tal u Pilato tixo'l ech tza': —¿Ab'iste preexhu esa' sunchajpu, a' tzik a' u Barrabaas oj aya' u Jesusus va'l, iTxaaom u Tiohx, chu te'le'?— Texhtu'. ¹⁸ Tan tootzajich u Pilato aas chi'ik'u'l nichmotxi'an ti'. Echtzixe't tiq'o opon siatz.

¹⁹ Tuul k'ujlich u Pilato tu q'atb'al tzii, tal talax opon u tixoj te ech tza': —Ooksach iib' tu u kam ti' u vinaj tzi' tan, jikomla vinaj. Utz tilayol ma'l vatzik' vetunb'an ti' ma'it.— Texhtu'.

²⁰ Pek aatz q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx tuch' q'u q'esal q'atol tzii, motx ole' ti' ichajtzi'l q'u tenam. A' sijaj ichajpu u Barrabaas. Pek a' satal ikam u Jesusus. ²¹ Aatz u governadoor tan, ich'oti paj tu q'u tenam ech tza': —¿Ab'iste ma'l tu ka'va'l q'u vinaj esa' sunchajpu tzi'?— Texhtu'.

Motx tal ech tza': —¡A' sachajpu u Barrabaas!— Texhtu'.

²² Tal paj u Pilato te ech tza': —¿Kam sunb'an tu u Jesusus tzi' unchee' va'l, iTxaaom u Tiohx?— Texhtu'.

Kajay motx alon ech tza': —¡Je'oj vatz kurus!— Texhtu'.

²³ Ech tal tek u governadoor ech tza': —ǰKam chit mam onkonil veti'anla' unchee'?— Texhtu'.

Pek aal ko'n maas tiq'o iyak'il q'u aanima q'eq'un taltu ech tza': —ǰJe'oj vatz kurus!— Texhtu'.

²⁴ Til tek u Pilato aas ye'xhkam ma'j tiq'o tib', pek aal ko'n maas nitchuch txab'alkab'inchil. Tal tek topon taa'. Utz itx'aa iq'ab' vatz q'u tenam. Tal ech tza': —Yit' in koj si'ijlen ikam u jikomla vinaj tzi', pek ex aa paav ti' vikame'. Utz lako'nmotxetila.— Texhtu'.

²⁵ Tzaq'b'u kajay q'u tenam utz, motx tal ech tza': —Qijan u choob'al paav ti' vikame' tuch' q'u kuk'aol kume'al.— Texhtu'. ²⁶ Unchee' ech ichajpu u Barrabaas vatz q'u tenam. Utz tal itz'u'mal u Jesusus. Ech taq' b'en tiq'ab' q'u sol se'ntaq' je' vatz kurus.

²⁷ Ech iq'ol b'en u Jesusus tu q'ul isol u governadoor, tu u q'esal q'atb'al tzii. Utz molax ok q'u sol ti', q'u'l atich tzi'. ²⁸ Ech motx teesat u toksa'm. Utz toksa ma'l u kaj oksa'm k'atza, echa' tetz ijlenal. ²⁹ Utz motx i'an ma'l ch'i'x koroona. Taq'je' tivi'. Toksa ma'l tze' tu seb'al iq'ab', ib'aara aas nitale'. Ech motx peche' ku' siatz, b'anb'al vatz. Utz nichteesa iq'ii ech tza': —ǰTechal axh, axh tijlenal q'u Israeel!— Chu te. ³⁰ Nichmotxitzub'a utz, nichipaq' tze' ivi' tu u tze' va'l toksa tiq'ab'. ³¹ Aatz veet teesat iq'ii, teesa tek u kaj oksa'm k'atza utz, iq'aavixsa ok q'u toksa'm. Ech motx tiq'o b'en, ex taq' je' vatz kurus.

U taq'ax je' u Jesusus vatz kurus

³² Unchee' tuul nichmotxtelu'l tzi' tenam, ik'ul ma'l u vinaj, Xhim ib'ii, aa Cirene. Ta'xh alax te tu q'u sol aas satiq'o u kurus. ³³ Motx tek opon tu u

tx'ava' va'l Goolgota, “Tatib'al B'ajil Ivi' Kamnaj” chu u tokeb'al. ³⁴ Aq'ax minaagre tu u Jesusus, yuuel tuch' va't u k'ayla tz'ak, sichtixsab'al. Pek inacha, ech ye't ko'n isa'a tuk'ale'.

³⁵ Ech taq'tu je' u Jesusus vatz kurus utz, motx i'an ma'l saach q'u sol ti' u toksa'm aas ab'il la-suertiin tala. Ech ijatxtu vatz q'u'l suertiin. [Tan a' tzojpu u yol ael ti' ech tza':

—Motx ijatx q'u voksa'm siatzaj. I'an ma'l saach ti' isuertile'.— Chia.†]

³⁶ Ech motx k'uje' ti' ixeele'. ³⁷ Utz itz'ib'a ma'l yol taq' je' vatz u kurus, tib'a u Jesusus, aya' vipaav aas nichmotxtale'. Ech nichtal tza'. “A' U JESUUS TZA', U TIJLENAL Q'U ISRAEEL.” Chia.

³⁸ Utz taq' je' ka'va'l elq'om vatz kurus k'atz u Jesusus majte; ma'l tiseb'al, va't timax. ³⁹ Ech nichipaal q'u aanima vatz u Jesusus. Utz nichiyiku ivi' tuul niyoq'e'. ⁴⁰ Utz nichtal te ech tza': —Axxh va'l sanilon ku' vikuentail u totztioxh. Utz tu ko'n oxva'l q'ii saole'k'axh ti' q'aav inuk'axe' naale'. Pek eesa iib' tu u tza'l sajunal tzi'. Oj nojchit axh iK'aol Tioxh, jku'enul vatz u kurus tzi'!— Chu te.

⁴¹ Echat ko'xh i'an q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh tu u Jesusus majte, nichteesa iq'ii. A' imol q'u aa txumb'al tetz u o'tla mantaar tuch' q'u q'esal q'atol tzii. Nichmotxtal ti' ech tza': ⁴² —Eesan aanima tu tza'l nitale', pek ye' nitx'ol teesat tib'. Tan oj nojchit a' u tijlenal q'u Israeel si'ane', teesa tib' vatz u kurus cheel tzi', ech sakunima. ⁴³ A' k'ujlelk ik'u'l ti' u Tioxh nitale'. Ech eesaloy

† 27:35 Choktaj u Salmos 22.18.

tu u Tiohx cheel oj nojchit nisa'le'. Tan nitale': «In iK'aol Tiohx.» Chia.— Texhtu'. ⁴⁴ Ech at ko'xh nichian q'u elq'om te q'u'l atich je' vatz kurus txala. Nichteesa iq'ii.

Vikam u Jesusus vatz u kurus

⁴⁵ Ech aatz i'an chaq'aal q'ii, ok aq'b'al tu u vatz amlika tx'ava' kajayil. Oxva'l oora ok uken. ⁴⁶ Ech aatz si'chtexhi'an alas 3 ku'q'ii, q'eq'un u Jesusus. Jank'al iyak'il, tal ech tza': —jElii, Elii! ¿Lama sabac-tani?— Texhtu'. Aatz u tokeb'al utz: —jUnTiohx chi'in, unTiohx chi'in! ¿Kantu' vetaaq'luka'in sun-junal?— Chia.

⁴⁷ Ech aatz unjolol tixo'l q'u'l atich tzi', ta'xh tab'i u yol tal u Jesusus, motx tal ech tza': —U Elias nisik'le va'l tzi'.— Texh ti'.‡

⁴⁸ Ech aatz ma'l tixo'l, oora t'asp ib'ena'. Ex tiq'o ma'l esponja. Iqitzo'k ti' ma'l tze' utz, ijilu tu minaagre. Ech taq'je'op titzi' u Jesusus. Si'chitz'utz'e'l u minaagre ti' tala.

⁴⁹ Pek aatz unjolte, tal ech tza': —Kam asa' te. Saqile' qab'i satz ul eesaloj tu u Elias.— Texh te.

⁵⁰ Pek qetun unpat u Jesusus jank'al iyak'il, ech el ik'u'l.

⁵¹ Unchee' yakich tzilmoj u mam liikin b'u'j va'l liiumich paal tu u totztiohx. Ka'va'l el tuul. Aal iku'l itzilme' i'ana. Utz paal ma'l mam kab'naano. § Motx pax q'u sivan taq'o. ⁵² Ech jajp itzi' q'u mujb'al kamnaj. Utz q'aav itz'pu sib'al q'u kamnaj q'u'l nimanich tetz Tiohx. ⁵³ A' chit

‡ 27:47 Choktaj u Salmos 22.1. Aatz q'u yol tal u Jesusus, a' talvu tu u yolb'al arameo. Pek aatz q'u sol tan, a' nichiyolb'e u latiin. Ehtzixe't ye't tab'i kam va'l tal u Jesusus. § 27:51 Choktaj Q'u Hebreo 4.14; 6.19-20.

ma'tich q'aav titz'pu u Jesusus, motx lakpu k'asu'l tu q'u mujb'al tetz. Utz motx ul tu u tioxhla tenam Jerusaleen. Utz sib'al aanima ilon.

⁵⁴ Unchee' aatz u q'esal sol tuch' q'ul isol q'u'l nichxeen u Jesusus, tiira motx xo'vi aas paal u mam kab'naano. Utz xo'v tu q'u kam uchi. Utz motx tek tal ech tza': —iNojchit a' viK'aol u Tiohx atzi!— Texhtu'.

⁵⁵ Utz sib'al ixoj atich tzi'. Nichmotxisajin k'asu'l tzian. Aya' q'u ixoj k'asu'l ti' u Jesusus tu Galilea utz, nichiloch u Jesusus. ⁵⁶ Utz atich u Li' tixo'l, u aa Magdala. Antu u Li', vinan u Jacobo tuch' u Xhep. Utz antu vinan q'ul ik'aol u Zebedeo majte.

Vimujlu u Jesusus

⁵⁷ Unchee' aatz nichtekxe'tisotz saj, ul ma'l u vinaj tx'iiol iq'ii, aa Arimatea, Xhep ib'ii. Ni-manich tetz u Jesusus. ⁵⁸ Utz b'en xe' u Pilato. A' ex ijaj vichi'l u Jesusus te. Ech teesa mantaar u Pilato aas sa'aq'ax vichi'l u Jesusus te. ⁵⁹ Ech ex iq'olaj vichi'l u Jesusus tu u Xhep. Utz ib'ach tu ma'l saj b'u'j. ⁶⁰ Utz ex imuj tu ma'l u ak' jul, joyom sivan analich ko'xh iveete'. Ijupka itzi' tu ma'l penkin sivan. Ech k'asu'l. ⁶¹ Motx k'uje'ka ka'va'l q'u ixoj vatz u jul. Aya' u Li' u aa Magdala, tuch' va't u Li'.

⁶² Unchee' aatz evtich ib'antuchke'l tuch' q'u aanima ti' u ilanb'al q'ii, motx imol tib' q'u q'esal oksan yol vatz Tiohx xe' u Pilato. Ant imol q'u fariseo. ⁶³ Motx tal ech tza': —Q'esal, nitul viyol u eesanal tu b'ey sukuk'u'l, aas tal ech tza': «Aatz ma't tel oxva'l q'ii voksal tu jul, saq'aavitz'p'in.» Texhtu'. ⁶⁴ Pek al ixeel u jul b'a'nil paal nal oxva'l u q'ii va'l tala. Tan noj topon q'ul ichusulib' tu

aq'b'al se'ntiq'o elu'l vichi'l. Utz sa'tekmotxtal tu kajay aanima ech tza': «Q'aav itz'pi xo'l q'u kamnaj.» Chaj. Utz paal tek ivi' isub'tu aanima li'an vatz va'l b'axa.— Texh te.

⁶⁵ Tal tek u Pilato te ech tza': —A'tzii. Iq'otaj b'en untanul esol. Xeepoj b'a'nil echa' va'l netale' tzi'.— Texh te.

⁶⁶ Ech motx elk'asu'l. Ex tz'apulojko'k ma'l echlal ti' u penkin sivan tzi' u jul; techlal aas ye'xhab'il ko'xh ma'j sajjon ok. Utz toksaka sol ti' ixeele'.

28

U q'aavtitz'pu u Jesusus

¹ Unchee' aatz i'an tu u b'axa q'ii tetz u xhe-maana, tiira ku'saj, b'en u Li' aa Magdala tuch' va't u Li'. Ex til va'l mujlik u Jesusus aas evtich ipaal u ilanb'al q'ii. ² Utz ye'k talche' paal ma'l mam kab'naano. Ma'l u aanjel ku'l tu Amlika. Utz teesa u sivan tzi' u jul utz, k'uje' sii'. ³ Aatz tilon u aanjel tzi', echa' irib'un itz'na'b'. Utz tiira saj q'u toksa'm, echa' saj sutz'.

⁴ Ech tiira motx xo'v q'u xeen tetz u jul taq'o. Techal motx it'unt'u'lane'. Tiira motx sotz ik'u'l. Ech teku'en a' kamnaj motx kaaka.

⁵ Pek aatz u aanjel, tal tu q'u ixoj, ech tza': — Ye' ko'xh xo'vex. Vootzajle a' nechok u Jesusus va'l aq'ax je' vatz kurus. ⁶ Pek ye'kan tek tza'. Tan q'aav itz'pia, echa' va'l tala. Ni'extaj etile'. Utz b'enoj esaji oko'p va'l aq'axku vichi'l u kuB'aal. ⁷ Pek cheel b'enoj etal tu q'ul ichusulib' ech tza': «jQ'aav itz'pi xo'l q'u kamnaj! Utz j'b'axab'yu b'en sevatz tu Galilea! Utz a' setilvu tzi'.» Chajex te. A' va'l nival sete.— Texh te.

8-9 Unchee' motx tek jutzin ik'asu'l q'u ixoj tzi' u jul. Echil xo'val, echit txuq'txunchil nich-motxb'anon. [Ul tal u b'a'nla yol tu q'u chusulib'.] Ech ye'k talche', ok u Jesus tib'ey. Tal te ech tza': —Chajlentzik'ex. B'a'nil koj at sek'atza.— Texh te. Ech xaan opon q'u ixoj k'atza, motx peche' siatz. Utz iq'alu tajan; ech motx toksa iq'ii. ¹⁰ Aatz u Jesus tan, tal te ech tza': —Ye' ko'xh xo'vex. Pek b'enoj etal tu q'ul unchusulib' aas samotxb'en tu Galilea. Tan latzi' satilvin.— Texh te.

U txub'a'l icheesa q'u aa uq'ayb'al ti' u q'aavtitz'pu u Jesus

¹¹ Ech tuul k'asu'l q'u ixoj, aatz untx'ajul q'u sol xeenal, b'en tu tenam. Ex tal tu q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh kam q'u'l uchi. ¹² Ech imol tib' q'u q'esal oksan yol vatz Tioxh tuch' q'u q'esal q'atol tzii. Utz motx inuk'a aas sataq' sib'al ipuaj q'u sol. ¹³ Utz tal tu q'u sol ech tza': —Aatz setale': «Vet'opon q'ul ichusulib' tu aq'b'al. Vet-motx'ultiq'o elu'l vichi'l u Jesus tuul vatchelo'.» Chajex. ¹⁴ Pek oj latab'i u governadoor kam q'u'l uchi, toj kub'an talax te. Sakutxakb'a' qib' seti'.— Texh tu q'u sol. ¹⁵ Ech ik'ultu k'asu'l vipuaj q'u sol tzi'. Utz ech chit motx tala kam va'l alax te. Aatz u txub'a'l tzi', pax paal itziil xo'l q'u Israeel. Utz anko'xh nitalaxe'.

U taq'ax ichaj q'u chusulib'tu u Jesus

¹⁶ Unchee' aatz junlaal q'u chusulib', motx b'en tu Galilea vi' u muunte va'l alichnalka te tu u Jesus. ¹⁷ Utz anchitu'. Til u Jesus; motx toksa iq'ii. Pek atich unjolol tixo'l nichika'tziiune'. ¹⁸ Ech

xaan opon u Jesus k'atza utz, tal te ech tza': — Aq'axyu vijle'm ti' kajay q'u kam tu Amlika tuch' tu kajay u vatz tx'ava' tza'. ¹⁹ Ech toke' b'enojex tu kajay u vatz amlika tx'ava'. Utz oksataj q'u aanima niman vetz. B'antaj vautisaar q'u niman vetz tib'ii vunTat, tu vib'ii u K'aola utz, tuch' tib'ii u Tioxhla Espiiritu. ²⁰ Utz chustaj te aas samotxinima kajay q'u kam q'u'l vetvalluka sete. Utz aatz in tan, atil in sek'atza jun q'ii, motx nal q'ii saj. A'i.— Texh u Jesus.

Viak'la txumb'al u tioxh New Testament in Ixil Cotzal; ixl (GT:ixl:Ixil)

copyright © 2001 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ixil

Dialect: Cotzal

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2001, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Ixil

© 2001, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022
ded0b994-e0fe-5888-83c4-9cf32f4765e1